هەر سێ پرسیارێن قەبری

و بەڵگەیێن وان

ب ناڤێ خودایێ پڕ دلوڤانێ دلوڤانكار

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله أما بعد :

(پێشەكییەك ل سەر ئەڤێ شرووڤەكرنێ)

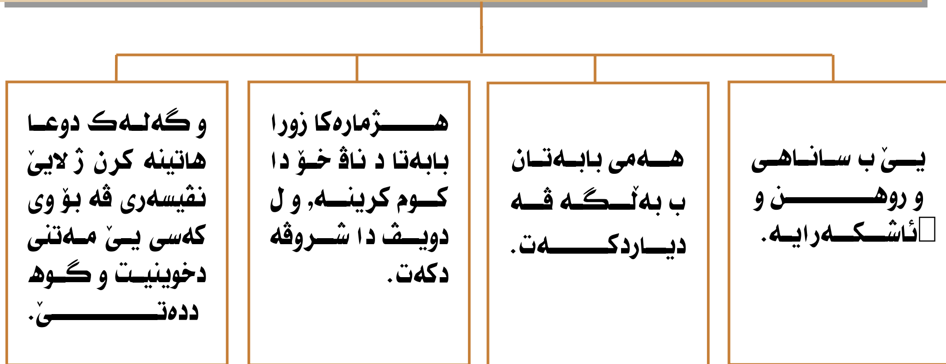
بوچی ئەم ئێكتا پەرستییێ (تەوحیدێ) دخوینیین؟

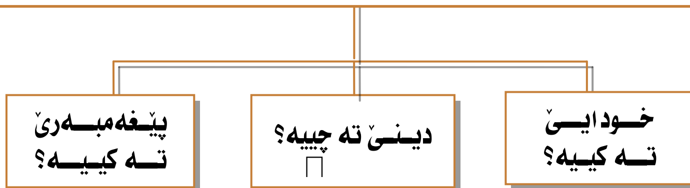
چونكی خودایێ مەزن ئەم ژ بەر وێ چەندێ یێن چێكرین	خودێ چ كاران قەبیل ناكەت بێ تەوحید
كەس ناچیتە بەحەشتێ ژ بلی كەسێن ئێكتاپەرست (مـوَحـِّد)	دبیتە ئەگەرێ زێدبوونا خێرا
تەوحید دبیتە ئەگەرێ ژێبرنا گونەهان	دبیتە ئەگەرێ هیدایەت و بەرقەراربوونا ئەمن و ئاسایشێ
دبیتە ئەگەرێ دل رحەتییا مروڤان	دبیتە ئەگەرێ ب دەستڤەئینانا شەفاعەتا پێغەمبەری ﴿سلاڤ لێ بن﴾

ئەگەرێ هەلبژارتنا خواندنا ئەڤی مەتنی ل دەستپێکا داخوازکرنا زانینێ:

ژ بەر پیتەپێدانا سەلەف و پێشینێن چاک و زانایێن موسلمانا ب ڤی مەتنێ پیروز، و ژ بەر ئەو مفایێن تێدا هەین یێن کو ئەڤ مەتنە کرییە بناغە کو قوتابی زانینا خۆ یا شەرعی ل سەر ئاڤا بکەن و ل سەر بچن، ڤێجا ئەم ژی دێ چاڤ ل وان کەین و ل دویڤ پێنگاڤێن وان چین د ڤێ رێبازێ دا .

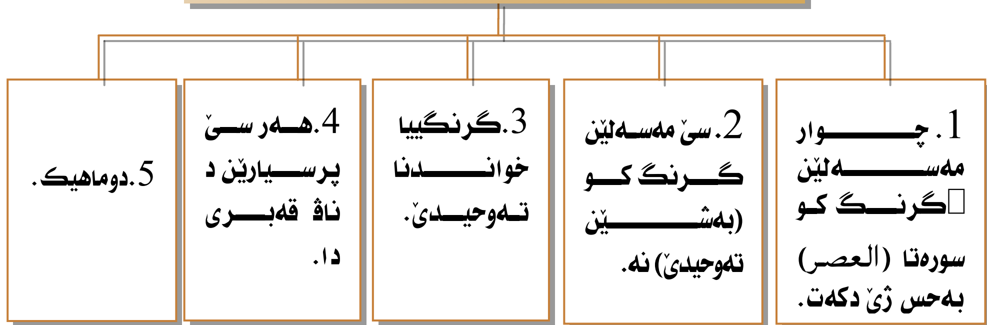
★ و هەروەسا ئەڤ مەتنە بۆ خەلکی هەمیێ ژی یێ ب مفایە و یێ پێدڤییە ژ بەر ئەوان بنەماییێن تێدا هاتین کو دڤێت مروڤی باوەریەکا بێ گومان و موکم پێ هەبیت .

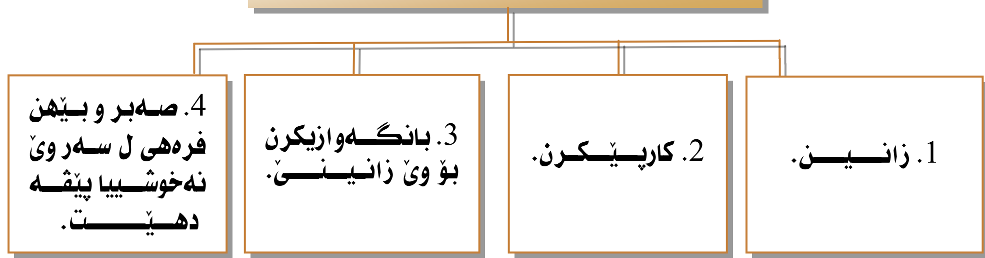

(بەرهەمێ خواندنا ئەڤی مەتنی)

ئەگەر تە ئەڤ هەر سێ بنەمایە زانین، پاشی تە کار پێ کر، پاشی تە بانگەوازی بۆ کر، و تە صەبر کێشا ل سەر ڤێ زانین و کارکرن و بانگەوازیکرنێ؛ ب حەسکرنا خودێ تو دێ بەرسڤا هەر سێ پرسیارێن قەبری دەی.

ناڤەروکا ئەڤێ مەتنێ
ئەڤ مەتنە دابەش دبیت ل سەر پێنج پشکان :
1. چوار مەسەلێن گرنگ کو سورەتا (العصر) بەحس ژێ دکەت.
2. سێ مەسەلێن گرنگ کو (بەشێن تەوحیدێ) نە.
3. گرنگییا خواندنا تەوحیدێ.
4. هەر سێ پرسیارێن د ناڤ قەبری دا.
5. دوماهیک.

1. هەرچوار مەسەلێن گرنگ

2. هەر سێ مەسەلێن گرنگ

3. گرنگیا خواندنا تەوحیدێ :

پرسیار و بەرسڤ ل سەر تەوحیدێ.

4. هەر سێ پرسیارێن قەبرێ :

5. دوماهیک

ژ گوتنا نقیسەری : {والناس إذا ماتوا يبعثون} هەتا دوماهیا مەتنی .

ئـێـك: هــەر چــوار مـەسـەلـێـن گـرنـگ

(1) بوچی نـقـیسـەری ب نـاڤێ خودێ (البَـسـمَـلـة) دەستـپـێـکرییە :

1. وەک چاڤلێکرن ب قورئـانـێ و پێغەمبەران {سلاڤ لێ بن} .

2. دویڤچـوونا زانایێن بەری خۆ ژ کــو ئێــک ژ عەدەتێن وان ئەو بـــوو ب نـــاڤێ خـــودێ دەســـت ب هــــەمی نڤیسینێن خـۆ دكـرن.

3. هەر وەسـا ژ بەر وێ پیروزی و بەرەكـەتا د نـاڤێ خـودایێ مەرد دا هـەی.

((مـەتـن))

ب ناڤێ خودایێ پڕ دلوڤانێ دلوڤانکار (1)

بزانـە خـودێ رەحمـێ ب تـە ببەت (2) کو یا پێدڤییە ل سەر مە ئەم فـێری چـوار مەسەلا ببین :

یا ئێکـێ: زانـین

ئـەو ژی: نیاسـینا خـودێ و نیاسـینا پێغەمبـەری {سـلاڤ لێ بـن} و نیاسـینا دینێ ئیسلامێ یە ب بەلگە ڤە.

یـا دووێ: كارپێكـرن (3).

(2) وەكـی مـە ئامـاژە پێـدای ل دەسـتپێكێ؛ كـو ژ عـەدەتێ نقیسـەری ئـەوە دوعا بـۆ قوتابیان دكەت و داخوازا رەحمێ بۆ وان دكەت؛ و ئەڤە دبـیـتە بـەڵـگـە ل سـەر :

دلـوڤانییا زانایێـن ئەهلێ سونـنـەتێ و جـەمـاعـەتێ بـۆ قوتـابـیێـن خـۆ.	کـو دیـنـێ ئیـسـلامـێ یێ ئاڤاکـریـیە ل سـەر دلـوڤانییێ.

زانـــیـن: ئـانكـو نـیـاسـیـنـا حەقیـیـێ ب بـەڵـگـەیێن وێ ڤـە ، و ئـەو هەڤدژێ نەزانـیـنـێ یـە.

(3) د دیارکرنا پەیوەندییێ د ناڤبەرا زانینێ و کارپێکرنێ دا یا هاتییە گوتن:
(زانینێ گازیکرە کارکرنێ ئەگەر وێ بەرسڤدا زانین دێ هێت و ئەگەر نە زانین دێ چیت)، ڤێجا چ مفا د وێ زانینێ دا نینە ئەوا کارکرنێ د دویڤ خۆ دا نە ئینیت .

ئەگەر ئێکی خۆ فێرکرە زانینێ پیدڤییە ل سەر وی کار پێ بکەت، ئەگەر کار پێ نەکر وێ گاڤێ دێ وەکی جوهییان لێ هێت چونکی جوهیان زانین ل دەڤ هەبوو بەلێ کار پێ نە دکر.

﴿ يَعۡرِفُونَهُۥ كَمَا يَعۡرِفُونَ أَبۡنَآءَهُمۡۖ ﴾

ئانکو:(ئەوان جوهیان پێغەمبەر{سلاڤ لێ بن} دنیاسی کا چەوا ئەوان کورێن خۆ دنیاسین).

و ژ ئێکەمین کەسێن ئاگرێ جەهنەمێ پێ دهێتە شاراندن ، ئەو زانایە یێ زانین ڤێ بەلێ کاری پێ نەکری.

وعالِمٌ بِعِلمِهِ لَم يَعمَلَن مُعَذَّبٌ مِن قَبلِ عُبّادِ الوَثَن

ئانکو:
و زانایێ عەمەلی ب علمێ خۆ نەکەت دێ هێتە عەزاب دان بەری عابدێن صەنەمان.

یا سێیێ: بانگەوازیکرن بۆ زانینێ.

بانگەوازییێ هندەک مەرج یێن هەین و ژ گرنگترین وان مەرجان ئەڤەنە:

1. دڤێت بانگەوازی ب تنێ بۆ ڕازیبوونا خودایێ مەزن بیت.
2. دڤێت یا ئاڤاکری بیت ل سەر زانستێ شەرعی.
3. دڤێت یا ب حیکمەت بیت و بێنفرەهی د گەل دا بیت.
4. دڤێت حالێ وان کەسان بەرچاڤ وەربگری یێن تو بانگەوازییێ د گەل دکەی.

بەلگە ل سەر ڤان مەرجان

گوتنا خودایێ مەزنە: ﴿قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدْعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ﴾ ئانکو: (تو - ئەی پێغەمبەر - بێژە وان: ئەڤە ڕێکا منە، ئەز ب پشت ڕاستی و ب بەلگە بۆ پەرستنا خودێ ب تنێ گازی دکەم، ئەز و هەچییێ دویکەفتنا من کری، و ئەز خودێ ژ شریکان پاک دکەم، و ئەز نە ژ بوتپەرێسانم).

- ﴿قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِي﴾: ئەو تشتێ ل ڤێرێ ئیشارەت پێ هاتییە دان ئەو ڕێبازە یا پێغەمبەرێ مە پێ هاتی.
- ﴿أَدْعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ﴾: بانگخوازێ موخلص ئەوە یێ دڤێت خەلکی بگەهینیتە خودێ.
- ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾: ئانکو ب زانین، و زانین ل ڤێرێ ڤان تشتان ب خۆ ڤە دگریت:

1. زانین ب شەریعەتێ
2. زانین ب حالێ وی کەسی یێ بانگەوازی دگەل دهێتە کرن
3. زانینا ب ڕێکا دروست کو بگەهیتە مەرەما دروست

ژ ئاخفتنا نقیسەری بۆ مە دیار دبیت کو ئەگەر تە زانین ل دەف خۆ پەیداکر و تە کار پێکر؛ واجب دبیت تو ل سەر وێ ڕێبازێ بچی یا پێغەمبەر و هەڤال و هوگر و چاکێن ئوممەتێ ل سەر چووین.

وەکی خودایێ مەزن گوتی: ﴿قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدْعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ﴾، ڤێجا دڤێت بانگەوازی هەر هەبیت.

(1) نقيسەری پشتی بانگەوازییێ بەحسێ صەبرێ كر هەچەكو دبێژيتە تە هەر كەسێ ڤێ رێكێ بگريت دێ ئەو هێتە رێكا وی یا هاتیيە رێكا پێغەمبەران {سلاة لێ بن} ڤێجا دڤێت صەبرێ ل سەر بكێشی.

بێنفرەهی (الصبر)

د زمانی دا ئانكو :	د شەريعەتی دا
زیندان كرن	ئانكو: زیندانكرنا نەفسێ ل سەر هندەكێ تشتان و ژ هندەكێ تشتان

يا چوارێ: صەبر كێشان ل سەر وێ نەخوشیيا دگەهيتە مروڤی (1)

بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزن : ﴿ وَٱلۡعَصۡرِ ١ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ٢ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ٣ ﴾

ئانكو:(خودێ ب دەمی سويند خوار كو دووندەها ئادەمی د تێچوون و زيانێ دانە. ئەو تێ نەبن يێن باوەری ب خودێ ئینای و كريارێن چاك كرين، وهندەك ژوان شيرەت ب حەقيیێ ل هندەكان كرين، وشيرەت ب صەبرێ ل ئێكودوو كرين) (2) .

ئيمامێ (ابن القيم)(خودێ رەحمێ پێ ببەت) صەبرێ دكەتە سێ جور:

1. صەبركێشان ل سەر كرنا عيبادەتێ هەتا ئەنجام بدەی	2. صەبركێشان ل سەر نەكرنا گونەهان هەتا خۆ ژێ بدەيە پاش	3. صەبر كێشان ل سەر قەزا و قەدەرێن خودێ يێن بۆ مروڤی نەخوش

(2) پشتی بەحسكرنا هەر چوار مەسەلا، نقيسەری د دويڤ دا بەلگە ل سەر ئینان ژ قورئانێ ئەو ژێ سورەتا (العصر)ە، و ژ بەر چ نقيسەر هەردەم بەلگە يا ل سەر هەر مەسەلەكا دبێژيت دئینيت ؟

دا كو قوتابی فێرببيت ل سەر دويقچوونا بەلگەی نەك چاڤلێكرنا كورەيا بێ بەلگە	دا كو قوتابی هێجەت هەبيت بشێت بەرسڤا كەسێ دژی خۆ بدەت	دا كو قوتابی شيان هەبن ل سەر دەرئێخستنا حوكمێن شەرعی ژ بەلگەيێن وێ ل سەر بناغەكێ دروست

ئیمامێ شافعی (خودێ ژێ ڕازیبیت) دبیژیت: (ئەگەر خودایێ مەزن چ هێجەتێن دی بۆ چێکرییێن خۆ نە ئینابانە خوارێ ژ بلی ڤێ سورەتێ ئەڤە تێرا وان هەبوو) (1).

و ئیمامێ بوخاری(خودێ ژێ ڕازیبیت) دبێژیت: (دەرگەهێ : زانینێ بەری گوتن و کریارێ).

و بەڵگە گوتنا خودایێ مەزنە:
﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ﴾

ئانكو: (ڤێجا تو بزانە ـ ئەی پێغەمبەر ـ كو ژ خودێ پێڤەتر چ خودایێن ب حەق نینن، و تو داخوازا ژێبرنا گونەهان بۆ خۆ و بۆ مێرێن خودان باوەر و ژنێن خودان باوەر بکە).

- مەرەم ژێ ئەوە - ب زانینێ دەست پێ کر بەری گوتن و کریارێ (2).

(1) مەرەما وی کو ئەڤ سورەتە ب تنێ تێرا هندێ هەیە بۆ نەهێلانا هێجەتا ل سەر چێکریيان دا بزانن و فێرببن و کاری پێ بکەن و بانگەوازییێ بۆ بکەن و صەبرێ ل سەر بکێشن، ڤێجا تو چ دبێژی بۆ قورئانێ هەمییێ کو قورئان هەمی هێجەتن ل سەر چێکریيان .

(2) پێشەوایێ باوەردارا د حەدیسێ دا ئیمامێ بوخاری د پەرتووکا خۆ دا (صحيح البخاري) دەرگەهەك دانا :

(دەرگەهێ: زانینێ بەری گوتن و کریارێ)

و بەڵگە ل سەر ئینا ڤێجا دڤێت مروڤ خۆ فێری زانینێ بکەت ل دەسپێکێ بەری گوتن و کریارێ.

هەروەسا چێنابیت مروڤ کریارا بکەت بێ زانین ئەگەر نە دێ وەکی خاچ پەرێسان لێ هێت.

دوو: هــەر ســێ مــەســەلــێن گــرنگ

(1) نقیسەری یا دەست پێ کری ب دوعایا بـۆ قوتابی.

و د ڤـی مەتـنــێ دا دوعا ل ســێ جــهــان یا هــاتی:

ل دەستـپـێـکـا هــەر چــوار مــەســەلا، و ل ڤی بەشی، و ل بەشێ د دویڤ دا.

بزانە رەحما خودێ ل تە بیــت: واجبــە ل ســەر هــەر موسلمانــەکێ ژن بیت یــان زەلام کو ســێ تشـتان بزانیــت و کــار پێ بکــەت (1):

دەستپێـکـەك بـەری شـروڤـەکرنا هـەر ســێ مەسـەلا

ئێکتــاپەرستی (التَـوحید)

د زمــانی دا: چــاوگــە (المَصدَر) ژ پــەیڤا (وحّد يوحّد توحيداً) ئـانکو: کــرە ئێـک و دکــەتــە ئـێـک و ئــێـکاتی.

د شەریعەتی دا: ئێکاتییا خــودایێ مەزنــە د وان تشـــتان دا یـــێن تایبـــەت ب وی ڤــە ژ خودایـنییێ و پەرستـنێ و ناڤ و ســالوخەتان.

تەوحــیــد دبــیــتە ســێ بـــەش

تەوحــیــدا خــودایــنــیــیێ (الربـوبيـة)

ئــەو ژی ئێکــدانا نــا خــودایێ مەزنــە د کــارێن وی دا، یــان: مروڤ باوەری هــەبیت کـو (الله) ب تنـــێ چێکـــەر و خـــودان و رێڤەبــەرێ هــەمی تــشــتــێــن د گــەردوونــێ دا یە.

تەوحــیــدا پەرستــنێ (الألــوهــيــة)

ئـــەوە کـــو مــــروڤ پەرســتنا خـــودێ ب تنــێ بکـــــەت.

تەوحــیــدا ناڤ و سیفــەتان

ئێکاتیا خودێ د وان نــاڤ و ســیفەتان دا یێن خودێ بۆ خۆ گوتین د قورئـانێ دا، یان ل سەر ئەزمانێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بـن} بۆ مە ئاشکەرا کرین، ئەم ژی ڤـان ناڤ و ســیفەتان د ســەلمینین (إثبــات) دکەین بێ گوهارتن یان ژ کارئێخستن و بێ چەوانیا وان بێژین و بێی بێژین کو ئـەو وەکـی سیفــەتێن چێکرییانە.

یائێکێ : دڤێت ئەم بزانین کو خودێ ئەم یێت چێکرین و ئەو رزقێ مە ددەت و ئەم نە هێلاینە سەر بەردایی بەلکو پێغەمبەرەک یێ بۆ مە هنارتی، ڤێجا هەر کەسێ ل دویڤ وی بچیت دێ چیتە بەحەشتێ و هەر کەسێ بێ ئەمریا وی بکەت دێ چیتە د ئاگری دا.

و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە: ﴿ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ رَسُولٗا شَٰهِدًا عَلَيۡكُمۡ كَمَآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ رَسُولٗا ١٥ فَعَصَىٰ فِرۡعَوۡنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذۡنَٰهُ أَخۡذٗا وَبِيلٗا ١٦﴾ ئانکو: (هندی ئەمین مە بۆ هەوە موحەممەد یێ کرییە پێغەمبەر، وشاهد ل سەر کوفر و نە گوهداریا هەوە، وەکی مە موسا بۆ فیرعەونی کرییە پێغەمبەر، ڤێجا فیرعەونی باوەری ب موسای نەئینا، و ئەو درەوین دەرئێخست، و بێ ئەمرییا وی کر، ڤێجا مە ئەو ب گرتنەکا دژوار گرت) (1).

★ ناڤ و سالوخەتێن خودێ مەسەلەکا (تەوقیفییە) دڤێت ئەم وەسا ل سەر ب راوەستین کا چەوا د قورئان و سوننەتێ دا هاتییە:

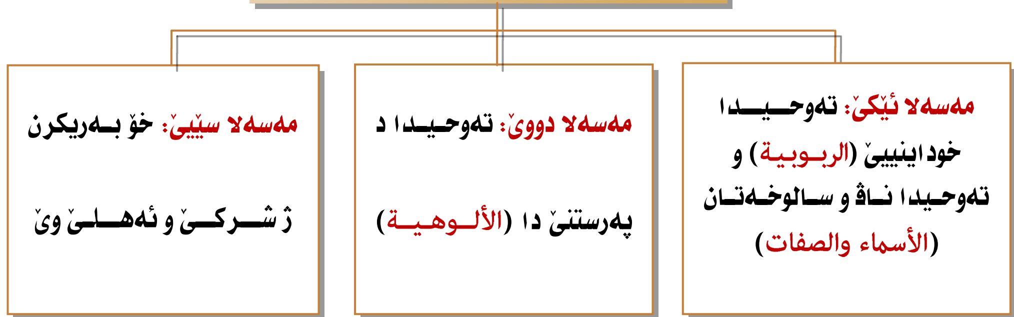
ـ دڤێت وان ناڤ و سالوخەتان بنەجە بکەین یێن خودایێ مەزن بۆ خۆ بنەجە کرین د قورئانێ دا، یان پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} بۆ مە دیار کرین.

ـ و هەروەسا وان ناڤ و سیفەتان رەت (نەفی) بکەین یێن وی نەفی کرین یان پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} بۆ مە دیار کرین وەک: ﴿ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ ﴾

ئانکو: (چ نقرۆسک و خەو نا گەهیتە وی) ﴿وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٖ﴾

ئانکو: (و چ زەحمەت و وەستیان ب وێ چەندێ ڤە نەگەهشتە مە)

بێ گوهرین و ژکار ئێخستن و بێ دیارکرنا چەوانییێ و بێ شوبهاندن .

(1) د مەسەلا ئێكێ دا نقيسەرى تەوحيدا خوداينييێ و ناڤ و سيفەتا دوپات كر بۆ خودايێ مەزن، و كو (الله) چێكەرێ مەيە و رزقدەرێ مەيە و ئەم نەهێلاينە سەربەردايى (كو چ فەرمانا ل مە نەكەت يان مە ژ چ كاران نەدەتە پاش) بەلكو پێغەمبەرەك يێ بۆ مە هنارتى.

مەسەلا دووێ بەحسێ سەلماندنا (إثبات) تەوحیدا پەرستنێ بۆ خودێ:

نقیسەری گوت: (خودێ ڕازی نا بیت چ کەسا بکەیە شریک د گەل وی) ؛

(چ کەس) هەمی تشتان ڤەدگریت، چ پێغەمبەر بیت ، یان وەلیەک بیت ، یان ئەجنەک بیت ، یان مەلایکەتەک بیت، یان کەسەکێ چاک بیت، یان غەیری وان ، هەما کی بیت.

و بەڵگە گوتنا خودایێ مەزنە :

﴿وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُواْ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾

یا دووێ : خودێ ڕازی نابیت چ کەسا بۆ وی بکەیە شریک د عیبادەتی دا نە چ مەلایکەتێت نێزیک بکەتە شریک و نە چ پێغەمبەرێن هنارتی و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ: ﴿وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُواْ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾

ئانکو: (و هندی مزگەفتن بۆ پەرستنا خودێ ب تنێنە، ڤێجا هوین پەرستنا کەسێ دی لێ نە کەن، و هوین دوعا و پەرستنێ بۆ وی ب تنێ لێ بکەن).

د رامانا پەیڤا (المساجد) د ڤێ ئایەتێ دا سێ گوتن بۆ هەنە (مروڤ دشێت هەر سێیا پێکڤە کوم بکەت)

(مساجد) ئانکو: مزگەفت ئەوێن هاتینە ئاڤاکرن دا پەرستنا خودێ تێڤە بهێتە کرن	(مساجد) ئەو جهن ژ لەشێ مروڤی کو د دانیە عەردی د سوجدێ دا	(مساجد) ئانکو: عەرد هەمی پێغەمبەر{سلاڤ لێ بن} دبێژیت: (و خودێ عەرد هەمی یێ بۆ من کرییە مزگەفت و پاقژ کری)

﴿فَلَا تَدْعُواْ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾: پەیڤا (أحدا) پەیڤەکا نە نا سیارە (نکرة) د سیاقێ نەهیێ دا یە، لەوا هەر تشتەکی ب خوڤە دگریت، لەوا نقیسەری گوت (خودێ ڕازی نابیت کو چ کەسا بکەیە شریک د گەل وی) ئانکو چ کەس بیت، پێغەمبەر یان وەلی یان ئەجنە یان مروڤەکێ چاک...هتد.

یا سێـیێ: نابیت هەر کەسێ گوهدارییا پێغەمبەری بکەت و خودێ ب ئێکانە بدانیت؛ ئەو هەڤالینی و پشتگیـریـیا وان کەسا بکەت یـێن کو دژاتیـیا خودێ و پـێغەمبەری دکەن، ئەگەر خۆ ئەو کەسە نێزیکـتـرین کەس ژی بیت. و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتـنا خودایێ مەزنە:﴿لَّا تَجِدُ قَوۡمٗا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنۡ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوۡ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمۡ أَوۡ أَبۡنَآءَهُمۡ أَوۡ إِخۡوَٰنَهُمۡ أَوۡ عَشِيرَتَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلۡإِيمَٰنَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٖ مِّنۡهُۖ وَيُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ أُوْلَٰٓئِكَ حِزۡبُ ٱللَّهِۚ أَلَآ إِنَّ حِزۡبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ﴾ ئانكو:(تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ مللەتەکی نابینی باوەرییێ ب خودێ و ڕوژا دوماهیـیێ بینیت، و کاری ب وی شەریعەتی بکەت یێ خودێ بۆ وان دانای، و دسەر هندێ ڕا ڕاببیت حەژ وی بکەت یێ دوژمناتیـیا خودێ و پێغەمبەرێ وی کری و دوساتینیـیا وی بکەت ، ئەگەر خۆ ئەو بابێن وان بن یان کوڕێن وان بن یان برایـێن وان بن یان مروڤـێن وان بن ، ئەوێن هە یـێن ڤیـان و نە ڤیـانا وان بـۆ خـودێ ، خـودێ باوەری ددلێـن وان دا نقیـسـیـیە، و ب سەرکەفتن و پشتەڤانیـیا خـۆ وی د دنیـایێ دا ئەو ب سەر دوژمنـێن وان ئێـخستـینە ، و ئەو ل ئاخـرەتێ دێ وان کەتە د هـنـدەک بەحەشـتان دا ڕوییـار دبن داروبارێن وان دا دچن، دەمەکێ بێ ڤەبرین ئەو دێ تێدا مینن، خـودێ ژوان ڕازی بویە و ئێدی ئەو قەت ژوان عێـجـز نابیت ، و ئەو ژ وی ڕازی بوینـە ژ بەر وان دەرەجێن بلند یـێن وی ئەو برینێ ، ئەو پارتا خودێ و وەلیـیـێن ویـنە ، ئەوون یـێ ل دنیـایێ و ئاخـرەتێ ددلـخوش) .

مەسەلا سێیێ : نقیسـەری دیـارکر کو واجـبە ئەم خـۆ ژ شـرکێ و ئەهلـێ وێ بەری بکـەیـن .

1- ب دلى: ئـەوە كـۆ مـروڤـى كەرب ژ كـافـرا و جـەژنـێـن وان ڤە ببـيـت و ب تايـبەتـى ئەوێـن شـرك و بيـدعە تێـدا دهێـنەكـرن.

2- ب ئەزمانى: وەكى گوتـنا خــودايێ مــەزن :﴿إِنَّنِي بَرَآءٌ مِّمَّا تَعۡبُدُونَ﴾ ئانكـو : (هنــدى ئـەزم ئەزێ بەريــمە ژ وى تـشــتێ هويــن ژ بلى خــودێ دپەرێســـن)

هــەروەسا : ﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ ١ لَآ أَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُونَ ٢ وَلَآ أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ٣ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٞ مَّا عَبَدتُّمۡ ٤ وَلَآ أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ٥ لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ ٦﴾ ئانكـو: تو ـ ئەى پێغەمـبەر ـ بێـژە وان يـێـن كوفر ب خودێ و پێغەمبەرێ وى كرى ؛ ئەى گەلى كافران، ئەز وان صـەنـەم و خـوداوەنــدان نا پەرێـسـم يـێـن هـوين د پــەرێســن، و هـوين ژى وى خـودايــێ ئێـكـانە يـێ هـێـژاى پەرسـتـنـێ نا پـەرێسن يـێ ئـەز دپـەرێـسـم، و د پاشە رۆژى ژى دا ئـەز وان صـەنەم و خوداوەنـدێن ژڤـەستا نا پەرێسم يێن هوين د پەرێسن، و هويـن ژى ل پاشــە رۆژێ وى خـــودايـى نا پەرێــسـن يـێ ئەز دپـەرێـســم، دينــێ هــەوە يـێ هويـن ژێديـيێ ل سـەر دكـەن يــێ هــەوە يە ، و دينێ من يـێ ژ وى پێـڤەتــر ئەز ب چـويان ڕازى نابــم يــێ مـنــە.

3- ب ئەندامێــن لەشــى : ب هنـدێ يە كـو مـروڤ پشكـدارييێ نەكـەت د ئاهـەنگـێن وان دا يان ڕێ و رەسمـێــن وان يـێــن ئاينى يان چـاڤـلـێــكرنـــێ نەكـەت د جـلــوبەرگـێـن وان دا يان ئەو هزر و بيــرێـن ئــەو ل سەر يـێــن خــەلەت.

یا سێیێ : گرنگییا خواندنا تەوحیدێ

حەنیفییەت

د زمانی دا: یا هاتییە وەرگرتن ژ (الحَنف) ئانکو مەیل داری.

د شەریعەتی دا: ئەو مللەتە یێ مەیل و خوار دبیت و خۆ ددەتە پاش ژ شرکێ و بەرەف دلسوزی و تەوحیدا خودێ و باوەریێ دچیت.

﴿قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا﴾ ئانکو: (وی روییێ خۆ ژ دینێ ئیسلامێ وەرنەدگێرا) ئانکو وی بەرێ خۆ دابوو تەوحیدێ و پشت دابوو شرکێ.

ڤێجا مروڤێ حەنیف ئەوە یێ هەردەم دزڤریتە سەر تەوحیدێ و خۆ دیر دکەت ژ شرکێ.

(3) ل ڤێرێ نڤیسەر دیاردکەت کا بوچی ئەم تەوحیدێ دخوینین هەروەکی مە ل دەستپێکێ گرنگییا وێ دیارکری.

نڤیسەری د رامانا (یَعبُدون) دا گوت ئانکو (یُوَحِّدون)، ئەڤە گوتنا (ابن عباس)ییە {خودێ ژێ رازیبیت}

دەمێ دبێژیت: ((هندی جارەکێ پەیڤا عیبادەت د قورئانێ دا هاتی رامانا وێ تەوحیدە)) ، ئانکو پەرستنا وی ب تنێ بکەن.

﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ﴾ ئانکو: (وَحدوا الله) ئێکانە بدانن، ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ﴾ ئانکو: (يا أيّها الناسُ وَحدوا رَبَّكُم) ئانکو: (گەلی خەلکی خودایێ خۆ ئێکانە بدانن).

بزانە خودێ بەرێ تە بدەتە دویڤ چوونا ئەمرێ خۆ:

هندیکە حەنیفییەتە(الحنيفية) مللەت و دینێ ئیبراهیمی یە (سلاڤ لێ بن):

ئەوە کو تو پەرستنا خودێ ب تنێ بکەی و ب ڤێ چەندێ خودایێ مەزن ئەمرێ خەلکی هەمییێ یێ کری و بۆ هندێ یێن چێکرین ، وەکی خودێ دبێژیت: ﴿وَمَا خَلَقۡتُ ٱلۡجِنَّ وَٱلۡإِنسَ إِلَّا لِيَعۡبُدُونِ﴾

ئانکو: (و من ئەجنە و مروڤ نە ئافراندینە و پێغەمبەر بۆ وان نە هنارتینە ئەگەر ژ بەر ئارمانجەکا مەزن نەبت ، کو ئەو پەرستنا من بکەن) (1) .

و رامانا (یَعبُدون) : (یُوَحِّدون) ئانکو عەبدینیا وی ب تنێ بکەن (2) .

مەزنترین فەرمانا خودێ ل مە کری تەوحیدە ئەو ژی ئێکینیا خودێ یە د پەرستنێ دا (3) ، و مەزنترین کارێ خودێ ئەم ژێ داینە پاش شرکە ئەو ژی گازیکرنا ئێکێ دیبە د گەل وی.

یا چواریَ : هەر سێ پرسیارێن د قەبری دا

ئەگەر بۆ تە هاتە گوتن: ئەو چ هەر سێ بنەمانە یێن کۆ دڤێت مروڤ بنیاسیت؟

تو بێژە: نیاسینا خودێ و دینی وی و پێغەمبەرێ وییە {سلاڤ لێ بن} (1).

ڤێجا ئەگەر بوتە هاتە گوتن : کییە خودایێ تە ؟ تو بێژە : خودایێ من (الله)ـە ئەوێ ئەز و هەمی جیهان ب خودانکرین ب نیعمەتێن خۆ ئەوە یێ کو ئەز پەرستنێ بۆ دکەم و من چ پەرستیێن دی ژ بلی وی نینن. بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە:﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ ئانکو: (مەدح بۆ خودێ بن ب سالۆخەتێن وی کو هەمی سالۆخەتێن کەمالێنە، و ب قەنجییێن وی یێن ئاشکەرا و ڤەشارتی ، یێن دینی و دنیایێ) (2).

و هەر تشتێ ژ بلی خودێ عالەمە، و ئەز کەسەکم ژ ڤێ عالەمێ (3).

(1) نقیسەری دەستپێکر ب وان هەر سێ بنەمایێن کو دبنە هەر سێ پرسیارێن د ناڤ قەبری دا کو ژ مروڤی دهێنە کرن، و سەرنجا خواندەڤانی و گوهدێری ڕاکێشا ب پرسیارەکێ، و بەرسڤ ل سەر دا.

(2) نقیسەری بنەمایێ ئێکێ ئاشکەراکر و دیارکر کو ئەو خودایێ ب تنێ ژ هەژی عیبادەتێ (الله)ـە . و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ ئینا کو گوتنا خودایێ مەزنە: ﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾، ڤێجا خودێ ئەوە یێ پەرستن بۆ دهێتە.

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾

د ڤێ ئایەتێ دا هەر سێ جورێن تەوحیدێ یێن ب خوڤە گرتین:

﴿رَبِّ﴾	﴿لِلَّهِ﴾	﴿ٱلۡحَمۡدُ﴾
سەلماندنا تەوحیدا خوداینیێ (الربوبیة) یا تێدا	سەلماندنا تەوحیدا پەرستنێ (الألوهیة) یا تێدا	سەلماندنا تەوحیدا ناڤ و سالوخەتان (الأسماء والصفات) یا تێدا

(3) ئانکو: هەر تشتەکێ هەبیت ژ بلی خودێ یێ چێکرییە (مخلوق)ـە ، ڤێجا ئەگەر ئەز چێکرییێ وی بم پێدڤییە ل سەر من ئەز شوکرا وی چێکەری بکەم یێ نیعمەت د گەل من کرین و ئەز چێکریم.

ئەگەر بۆ تە هاتە گوتن تە خودایێ خۆ ب چ نیاسی ؟ تو بێژە ب نیشان وئایەتێن وی و ب چێکریێن وی ، و ژ نیشان وئایەتێن وی: شەڤ و ڕۆژ , وهەیف و ڕۆژ ، و ژ دروستکریێن وی هەر حەفت عەسمان وهەر حەفت عەرد وهەر تشتەکێ د ناڤ واندا ود ناڤبەرا واندا. و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە: ﴿وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ ئانكو: (و ل دویڤێک هاتنا شەڤ و ڕۆژان، وژێک جودابوونا ڕۆژ وهەیڤێ ژ ئایەتێن خودێ ونیشانێن ئێکینی وشیانا وینە ، وی ئەو بندەستێ خۆ کرینە. هوین نە بۆ ڕۆژێ ونە بۆ هەیڤێ نەچنە سوجدێ ـ چونکی ئەو د چێکرینە ـ و بۆ وی خودایێ هەڕنە سوجدێ یێ ئەو ئافراندین ، ئەگەر هوین وی ب تنێ دپەرێسن، و گوتنا وی : ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَـٰلَمِينَ﴾ ئانكو: (هندی خودایێ هەوەیە ـ گەلی مروڤان ـ ئەو خودایە یێ عەسمان وعەرد ژ چوونەیێ د شەش ڕۆژان دا ئافراندین، پاشی ئستیوا ل سەر عەرشی کر، ئانکو: ل سەر بلندبوو وب سەرکەفت ، بلندبوونەکا بابەتی مەزنییا وی بیت، ئەو شەڤێ ب سەر ڕۆژێ دا دئینیت، حەتا د ناڤ دا دپێچیت و ڕۆناهییا وێ دبەت، ڕۆژێ ب سەر شەڤێ دا دئینیت ڤێجا تاریا وێ دبەت ، وهەر ئێک ژ وان هەردەم ب لەز ب دویڤ یا دی دا دئێت، وئەوە یێ ڕۆژ وهەیڤ وستێر ئافراندین وئێخستینە بن فەرمانا خۆ وەکی وی دڤێت ئەو وان ب ڕێڤەدبەت، وئەو ژ ئایەتێن وی یێن مەزنن. نێ ئافراندن هەمی وفەرمان هەمی یا ویـە، ویێ پاک وبلند ومەزن بیت خودێ، خودایێ هەمی چێکرییان)،

و خودێ (الرب) ئەوە یێ پەرستن بۆ دهێتە کرن، وبەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ یە: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ئانکو: (ئەڤە گازییەکە ژ خودێ بۆ هەمی مروڤان کو هوین پەرستنا وی خودایێ خۆ بکەن یێ ب قەنجییێن خۆ هوین پەروەردە کرین، و ژ وی بترسن، وپشت نە دەنە دینێ وی، چونکی وی هوین ویێن بەری هەوە ژی ژ چوونەیێ ئافراندین؛ دا هوین ببنە ژ تەقواداران یێن خودێ ژ وان ڕازی بووی و ئەو ژ وی ڕازی بووی؛ خودایێ هەوە ئەوە یێ عەرد بۆ هەوە ڕائێخستی؛ دا ژینا هەوە ل سەر وی ب ساناهی بکەڤیت، وعەسمان موکم ئاڤاکری، وباران ژ عەوری باراندی، وهەمی ڕەنگێن فێقی وشینکاتی بۆ هەوە ژێ داین، ڤێجا هوین چ هەڤال و هەڤکویفان بۆ خودێ د پەرستنێ دا نەدانن، و هوین دزانن کو ئەو د ئافراندن وڕزقدانێ دا یێ ب تنێیە، و ئەو تنێیە هێژای پەرستنێ)(2) .

ئیمامێ (ابن کثیر) (خودێ ڕەحمێ پێ ببەت) دبێژیت: ((ئەوێ ئەڤ تشتە هەمی دروستکرین ئەوە یێ ژ هەژی عیبادەتێ)) (3) .

(1) نـــقـيـــسـەری دەستپـێـکـــر وچـــوو دناڤ کـومـەکا نیـــشـــان وئایـەتـــێن گـەردوونـــی دا و وان چێکریـێن کو دبنـه بەڵگـــه ل سـەر هەبـوونا خـودایـێ مەزن ئەوێـن دوپـات دکـەن کـو چ چێـکـەر و رێـقـــەبەر و پـەرســـتی ژ هـــەژی پـەرستـــنـــێ نینـن ژ بلـــی (اللّٰه)ــــی و چـــەند بەڵـــگـــە ل ســـەر ئیـــنان ژ قورئانـــێ هـــەروەکی یـــا دیـــاره د مەتـــنی دا.

* {وهەر چێکرییەک نیشانانەکە ل سەر هەبوونا خـودایێ مـەزن ، پاقـژی وبـلـنـدی بۆ وی بن} بەلێ شێـخ (محمد بن عبدالوهاب) { خـــودێ رەحـــمێ پـــێ ببـــەت } نیـــشان و چـێـــکری ژێـــک جـــوداکرن چونکی هنـــدی نیشـــانـــن دهـێــنە گـوهـــرین وەک رۆژ و شـەڤـــا و ئـەو تشـتـێـن دهـێـــنه گوهریـــن بەڵگـەیـــێ وان مـــوکم تـــره ژوان تشـــتێن نەهێـنـه گـــوهرین.

(2) ئـەڤ ئـایـەتە یا د ســـوورەتـــا (البـقـرة) دا، هـنـدەک زانـــا دبـێـــژن: د ڤـێ ئایەتـــێ دا ئـێـکەم گـــازی یا هـــاتی د قـــورئانـــێ دا:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ﴾ ئێکەم کارێ داخـوازیـــێ یە (فعل أمر) دقـورئانێ دا هاتـــی ،

﴿ٱعۡبُدُواْ﴾ ئـانکـو پەرسـتـنا خودێ ب تـنـــێ بکـەن.

﴿فَلَا تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادٗا وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ﴾ و ئێکـــەم ژێ دانـــــه پاشـــــە ژ شـــــرکێ.

(3) ئانکو ئەوێ ب تنێ خودایێ دروسـت بیـت دڤێـت پەرستـــن ژێ بـۆ وی ب تنـێ بهـێـــتە کـرن.

و هندەک جورێن عیبادەتی یێن کو خودایێ مەزن فەرمان پێ ل مە کری (1): وەک ئیسلام وباوەری وچاکی. و ژ وان ژی دوعا، و ترس(الخوف)، و هیڤی و ئومێد(الرجاء)، و خۆ هێلان ب هیڤیا خودێ ڤە(التوكل)، و حەزكرنا گەهشتنا تشتەکی(الرغبة)، و ترسیان ونەڤیان بۆ گەهشتنا تشتەکی(الرهبة)، و خۆ شکاندن وترسیان ژ تشتەکی ژ بەر مەزناهیا وی(الخشوع والخشية)، و زڤرین بۆ خودێ(الإنابة)، و داخوازا هاریکاریێ(الاستعانة)، و داخوازا پاراستنێ(الاستعاذة)، و داخوازا هەوار هاتنێ(الاستغاثة)، وسەرژێکرنا گیانەوەرا(الذبح)، و نەزردان(النذر)، و گەلەک جورێن دیێن عیبادەتا، هەمی دڤێت بۆ خودێ ب تنێ بن.

و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە:﴿ وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾ ئانكو: (و هندی مزگەفتن بۆ پەرستنا خودێ ب تنێنە، ڤێجا هوین پەرستنا کەسێ دی لێ نە کەن).

ڤێجا ئەگەر کەسەک ئێک ژ ڤان عیبادەتا بۆ غەیری خودایێ مەزن بکەت ئەو دێ بیتە مروڤەکێ بێ باوەر و موشرک، و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ یە:﴿وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ﴾ ئانكو: (و هەچییێ د گەل خودایێ ئێکانە ئێکێ دی بپەرێست، و وی چ هێجەت ل سەر هندێ نەبن کو ئەو هێژای پەرستنێیە ، هەما جزایێ کریارا وی یا خراب ل ئاخرەتێ ل سەر خودێیە. ل رۆژا قیامەتێ سەرکەفتن وئێفلەحی بۆ کافران نینە).

و هەروەسا حەدیسا پێغەمبەرییە {سلاڤ لێ بن} : ((دوعا مەژییێ عیبادەتییە))، و هەروەسا بەلگە گوتنا خودێ یە: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِىٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ ئانكو: (و خودایێ هەوە ـ گەلی عیبادەتکەران ـ گوت: هوین دوعایان ژ من ب تنێ بکەن وعیبادەتێ من بکەن ئەز دێ د بەرسڤا هەوە ئێم، هندی ئەون یێن خۆ ژ باوەری ئینانا ب پەرستنا من ب تنێ مەزنتر لێ دکەن، ئەو ب رەزیلی و شەرمزاری ڤە دێ چنە جەهنەمێ).

پشتی بەحسکرنا گوتنا ئیمامی (ابن كثير) (خودێ رەحمێ پێ ببەت) نقیسەری بەحسێ هندەک عیبادەتێن دلی وجەستەیی د گەل بەلگەیێن وان ژ قورئانێ کر، ب ڤی شێوەی:

دوعا
دهێتە دابەشکرن بۆ :

دوعا یا عیبادەتێ:

ئەو ژی دوعایە ب زمان حالێ مروڤی وەک نڤێژ و رۆژی و حەجێ.

دوعا یا داخوازییێ:

ئەو دوعایە کو ب ئەزمانێ خۆ داخواز دکەی وەکی گوتنا: یا رەبی گونەهێت من ب غەفرینە و رەحمێ ب من ببە.

یێ ڤان جورە عیبادەتا بۆ غەیری خودێ بکەت دێ بیتە موشرک.

داخوازکرن ژ غەیری خودێ بەرفرەهی یا تێدا هەیی کو ل سەر دوو بەشان دهێتە لێکڤەکرن.

دوعایا داخـوازیێ (المسألـة) دبیـتە دوو پـشـک:

مروڤ داخوازا تشتەکی ژ کەسەکی بکەت یێ کو کەس نەشێت وی تشتی بکەت ژ بلی خودێ، ئەڤ کارە دبیتە شرکا مەزن.

مروڤ داخوازێ ژ ئێکی بکەت کو د شیانێت وی دا بیت وی کاری بکەت، ئەڤە یا دروستە ، بەلێ ب چوار مەرجان:

ئەوێ تو داخوازێ ژێ بکەی یێ ساخ بیت ئانکو یێ مری ژ بن دەردکەڤیت.	ئەوێ تو داخوازێ ژێ بکەی یێ حازر بیت ئانکو یێ نە ئامادە ژ بن دەردکەڤیت.	ئەوێ تو داخوازێ ژێ بکەی یێ خودان شیان بیت ل سەر وی تشتی ئانکو یێ بێ شیان ژ بن دەردکەڤیت.	دڤێت ئەوێ داخوازێ بکەت هزر بکەت کو ئەڤ کەسە ب تنێ ئەگەرەکە خودێ دانای بۆ بجهئینانا وی کاری؛ نەکو ئەوە ب خۆ وی تشتی دکەت.

بەلێ ئەگەر ئێک هزر بکەت کو ئەڤی کەسی شیانێن بەرزە یێن هەین د گەردوونی دا، و هەروەسا مفا و زیان یێن د دەستێن وی دا ئەڤە دێ بیتە شرک.

★ تێبینیەک

ئەم یێ حوکمی ل سەر (کریارێ) دخوینین، نەکو حوکمی ل سەر بکەری (ئانکو مەرەما مە نە ئەوە کو کەسی کافر بکەین)، چونکی حوکمدان ل سەر وی کەسی یێ شرکێ دکەت پێتڤی ب بەرسڤدانا هێجەت و نەهێلانا گومانایە (إقامة الحجة وانتفاء الشبهة) و ب تنێ مروڤێن زانا و شارەزا دشێن حوکمی ل سەر بکەری بدەن؛ کا دێ بیتە موشرک یان نە.

مرۆڤ د مەسەلا ئەگەران دا (سەبەبان) یێن بوینە سێ جور:

هندەک هزر دکەن کو ئەو تشتێ خودێ کرییە ئەگەر هەما ب تنێ ئەگەرە و نە زێدەتر، وهاتنا ئەنجامان یا د دەستێ خودێ دا؛ **ئەڤە یا دروستە**	هندەک هزر دکەن کو ئەو تشتێ خودێ نەکرییە ئەگەر بۆ چێبوونا تشتەکی ئەو ئەگەرە؛ **ئەڤە شرکا بچیکە**	هندەک هزر دکەن کو هندیکە ئەگەرە ئەو ب تنێ کارتێکرنێ دکەت و زیانێ و مفای دگەهینیت بێی حەزکرنا خودێ؛ **ئەڤە شرکا مەزنە**

ئەگەرێن شەرعی وەکی روقیا شەرعی ل سەر نەساخا، کو خودێ یا کرییە ئەگەرەک بۆ ساخ بوونا ژ نەخوشییان.	**ئەگەرێن بەرجەستەیی** وەکی دەرمانان، خودێ یێن کرینە ئەگەر بۆ ساخ بوونا مروڤان.

ئەڤ فەرموودا هە (دوعا مەژییێ عیبادەتییە) فەرموودەکا لاوازە ئانکو نە یا صەحیحە، بەلێ یا دروست ئەوا کو پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گوتی: ((هندی دوعایە عیبادەتە))

چەوا دوعا ب خۆ عیبادەتە ؟

ئەڤ ئایەتە دبیتە بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي سَيَدۡخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ **ئانکو: (وخودایێ هەوە ـ گەلی عیبادەتکەران ـ گوت: هوین دوعایان ژ من ب تنێ بکەن وعیبادەتێ من بکەن ئەز دێ د بەرسڤا هەوە ئێم، هندی ئەون یێن خۆ ژ باوەری ئینانا ب پەرستنا من ب تنێ مەزنتر لێ دکەن، ئەو ب رەزیلی و شەرمزاری ڤە دێ چنە جەهنەمێ)**

خودایێ مەزن گوت: ﴿عِبَادَتِي﴾ **ئەڤە بەلگەیە ل سەر هندێ کو دوعا عیبادەتە.**

و بەڵگە ل سەر ترسێ گوتنا خودێ يە دەمێ دبێژيت:

﴿ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴾ ئانكو: (ڤێجا هوين ژ بوتپەرێسان نەترسن؛ چونكى ئەو دلاوازن ووان چ پشتەڤان نين، وهوين ب گوهداريا من ژ من بترسن ئەگەر هوين دخودان باوەرن)(1) .

و بەڵگە ل سەر هيڤى و ئوميدێ گوتنا خودێ يە دەمێ دبێژيت:

﴿ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

ئانكو: (ڤێجا هەچييێ ژ عەزابا خودايێ خۆ بترست ودلێ خۆ ببەتە خێرا وى ل رۆژا ديدارا وى ، بلا كارەكێ چاك بۆ خودايێ خۆ بكەت كو ل دويڤ شريعەتێ وى بت، وچ شريكان د پەرستنێ دا بۆ وى نەدانت)(2) .

(1) ترس(الخوف): ئەو كارڤەدانە يا كو چێدبيت ژ ئەگەرێ هەبوونا رويدانەكێ كو تێچوونا مروڤى تێدابيت يان زيانەك يان نەخوشى بگەهيتە مروڤى.

و خودايێ مەزن پاقژى و بلندى بۆ وى بيت فەرمانا ل مە كرى كو ئەم ژ وى ب تنێ بترسين و ئەم پێن داينە پاش ژ هندێ كو ئەم ژ هەڤالێن شەيتانى بترسين.

(2) هیڤی و ئومێد (الرجاء) : ئەو تەماعیيا مروڤيە بۆ گەهشتنا تشتەکێ نیزیک، یان یێ دویر بیت بەلێ ل دەف مروڤی یێ نێزیکە.

ئەو هیڤی و ئومێدێن خۆ شکاندن و بێ دەستهەلاتی د گەل دا بن نا چێبیت بۆ کەسێ بن ژ بلی خودایێ مەزن. ئەگەر بۆ غەیری خودایێ مەزن هاتە بکارئینان دێ بیتە شرکا مەزن.

و هەبوونا ئەو هیڤییێن دروست و باش ب خودێ، ب تنێ بۆ وی کەسینە یێ کارێت چاک بکەت، و یێ ب هیڤی بیت بگەهیتە جزایێ کارێت خۆ یێن باش، یان ئێک تەوبە بکەت ژ گونەها، و هیڤی هەبن بۆ قەبولکرنا تەوبا وی.

بەلێ ئەگەر ئێک کارێت چاک نەکەت و بێژیت من هیڤیا هەی ب رەحما خودێ ، ئەڤە دێ بیتە د سەرپێداچوون و هیڤییەکا خراب.

و بەڵگەیێ خۆ هێلانا ب هیڤیا خودێ ڤە (التوكل) گوتنا خودێیە دەمێ دبێژیت:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾

ئانکو: (وخۆ بهێلنە ب هیڤیا خودێ ب تنێ ڤە، ئەگەر هەوە باوەری ب پێغەمبەرێ وی هەیە، وهوین کاری ب شریعەتێ وی دکەن) و گوتنا وی: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ ئانکو: (و هەچییێ خۆ بهێلیتە ب هیڤیا خودێ ڤە ئەو تێرا وی هەیە کو خەمێن وی نەهێلیت)(1)، و بەڵگەیێ حەسکرنا گەهشتنا تشتەکی(الرغبة) و نە ڤیان بۆ گەهشتنا وی(الرهبة) و خۆ شکاندنێ (الخشوع) گوتنا خودێیە دەمێ دبێژیت: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾ ئانکو: (هندی ئەو بوون ئەوان لەز د هەمی باشییان دا دکر، و وان دوعا ژ مە دکرن ودلێ خۆ دبرە وێ یا ل نک مە هەی، و ژ عەزابا مە دترسیان، وئەوان خۆ بۆ مە دشکاند)(2).

پێناسا خۆ هێلانا ب هیڤیا خودێ ڤە (التوكل)

د زمانی دا: ئەوە دەمێ کەسەک خۆ ب هیڤییا تشتەکی ڤە بهێلیت و پاڵدەتە سەر.

د شەریعەتی دا: دەمێ مروڤ ب ڕاستی خۆ د هێلیتە ب هیڤیا خودێ ڤە و باوەری پێ هەبیت و د گەل هندێ دەست بگریت ب ئەگەرێن چێبوونا کاران ڤە یێن دورست.

د تەووەککولێ دا ڤێ سێ تشت هەبن

- **ڕاستگوی** هەبیت د ڤێ تەووەککولێ دا.
- **باوەرییەکا** مکوم هەبیت کو خودێ دێ پەیمانا خۆ بجهئینیت.
- **دەست گرتن ب ئەگەرێن** دورست.

(1) الرغبة: حەزکرنە بۆ گەهشتنا تشتەکێ ل دەڤ مروڤی خوشتڤی.
الرهبة: ترسەکە کو دبیتە ئەگەرێ هندێ مروڤ برەڤیت. ئانکو ئەو ترسا کریار د گەل بیت.
الخشوع: خۆ شکاندن و خۆ چەماندنە بۆ مەزناهیا خودێ ب شێوەکی کو مروڤ خۆ دەست بەرداری فەرمانێن خودێ بکەت.

★ئەو کەسێ بەرەف خودێ ڤە دچیت دڤێت ئەو ڤان هەردوو عیبادەتان پێکڤە کوم کەت (ترس و هیڤی (الخوف و الرجاء) و چ ژ ڤانا ب سەر یا دی نە ئێخیت. ئەگەر نە دێ مروڤ ژ ناڤ چیت، ڤێجا دڤێت هەردوو ل دەڤ مروڤی هەبن، وەکی کا چەوا بالندەی دوو چەنگێن هەین.

و بەلگەیێ ترسێ (الخشية) گوتنا خودێ یە دەمێ دبێژیت: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِي﴾ ئانكو: (ڤێجا هوین ژ وان نەترسن و ب جهئینانا گۆتن وفەرمانا من ژ من بترسن) (1) .

و بەلگەیێ لێ زڤرینێ ل خودێ (الإنابة) گوتنا ویە دەمێ دبێژیت: ﴿وَأَنِيبُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُواْ لَهُۥ﴾ ئانكو: (وهوین ـ گەلی مرۆڤان ـ ب گوهدارى و تۆبەكرنێ ل خودایێ خۆ بزڤرن) (2) .

و بەلگەیێ داخوازا هاریكاریێ (الاستعانة) گوتنا خودێ یە: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ ئانكو: (ئەم پەرستنا تە ب تنێ دكەین ، و د هەمی كارێن خۆ دا ئەم داخوازا هاریكاریێ ژ تە ب تنێ دكەین).

و هەرووسا یا هاتی د حەدیسێ دا: ((و ئەگەر تە داخوازا هاریكاریێ كر، داخوازا هاریكاییێ ژ خودێ ب تنێ بكە)) (3).

و بەلگەیێ داخوازا پاراستنێ (الاستعاذة) گوتنا خودێ یە: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ﴾ ئانكو: (تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە : ئەز خۆ ب خودانێ سپێدێ دپارێزم)، و ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ﴾ ئانكو: (تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە: ئەز خۆ ب خودانێ مرۆڤان دپارێزم، یێ كو ئەو ب تنێ یە دشێت خرابیا وەسواسێ ژ مروڤی دویر بكەت)(4).

و بەلگەیێ داخوازا هەوار هاتنێ (الاستغاثة) گوتنا خودێ یە: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ﴾ ئانكو: (و هوین ل بیرا خۆ بینن، دەمێ هەوە سەركەفتنا ل سەر دوژمنێ خواستی، ئینا خودێ داخوازا هەوە ب جهـ ئینا)(5).

و بەلگەیێ سەرژێكرنا گیانەوەران (قوربانێ) (الذبح) گوتنا خودێ یە دەمێ دبێژیت: ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَالَمِينَ ۝١٦٢ لَا شَرِيكَ لَهُۥ﴾ ئانكو: (تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە وان موشركان: هندى نڤێژا من وقوربانێ منە ب تنێ بۆ خودێنە، نەبۆ صەنەم ومریەجانە، ونە بۆ كەس ژ وانە یێن هوین ژ بلی خودێ قوربانان بۆ ددەن، وژینا من و مرنا من بۆ خودێیە خودایێ هەمی چێكریان، چ شریك بۆ وی نینن نە د خودانیا وی دا ونە دپەرستن وناڤ وسالۆخەتێن وی دا).

و هەرووسا د حەدیسێ دا: {سلاڤ لێ بن} : ((لەعنەتێن خودێ ل وی كەسی بن یێ بو غەیری خودێ قوربانەكی بدەت))(6) .

(1) ترس (الخشية): ئەو ترسە یا ئاڤاکری بیت ل سەر وێ زانینا مروڤی ب مەزنی و تامیا دەستهەلاتدارییا وی هەی یێ مروڤ ژێ دترسیت.

(2) زڤرین (الإنابة): ڤەگەریانە بەر ب خودێ ڤە، ب بجهئیینانا فەرمانێن وی و خۆ دیرکرن ژ گونەهان ﴿وَأَنِيبُوٓاْ﴾ ئانکو : بزڤرن ﴿إِلَىٰ رَبِّكُمۡ وَأَسۡلِمُواْ لَهُۥ﴾ ئانکو: خۆ دەستبەرداى فەرمانێن خودێ بکەن، چونکی تو عەبدی دڤێت خۆ دەستبەرداى خودایێ خۆ بکەى، و خودێ وسەرووەرێ مە (السيد) (الله)ـە هەروەکو پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گوتی: ((هندیکە (الله)ـە ئەووە سەرووەرێ مە)).

(3) داخوازا هاریکاریێ (الاستعانة) : ﴿إِيَّاكَ نَعۡبُدُ﴾ د ڤێ ئایەتێ دا تشتەک یێ هاتییە پێش کو حەقێ وێ دوماهیک بۆ ئانکو ئەو ب خۆ هوسایە : (نعبد إياك) د زمانێ عەرەبییێ دا دبێژنە ڤێ چەندێ: (تقديم المفعول به) و ئەڤ ئایەتە نیشانا هندێیە کو دڤێت داخوازا هاریکاریێ ب تنێ ژ وی بکەین ئانکو: (ئەى خودێ ئەم عیبادەتێ کەسێ ناکەین ژ بلی تە و ئەم داخوازا هاریکاریێ ژ کەسێ ناکەین ژ بلی تە) .

(4) داخوازا پاراستنێ (الاستعاذة): کو پاراستنە ژ هەر نەخوشییەکێ ﴿أَعُوذُ﴾ ئانکو: من پەنا برە نک تە کو تو من ژ خرابییا بپارێزی.

(5) داخوازا هەوار هاتنێ (الاستغاثة): ئانکو خلاس کرن ژ بەرتەنگی و تێچوونێ.

> * داخوازا هاریکاریێ و پاراستنێ و هەوار هاتنێ دروستە بهێتە کرن ژ کەسەکی بەلێ ب چوار مەرجان، دڤێت ئەو کەس یێ ساخ بیت و ئامادەبیت و شیان هەبن و ئەو کەس ئەگەر بیت.

(6) سەرژێکرنا گیانەوەران (الذبح): رێتنا خوینا گیانەوەرایە (قوربانی) ب شێوەکێ تایبەت .

و بەڵگە ل سەر نەزرێ گوتنا خودێ یە:

﴿يُوفُونَ بِٱلنَّذۡرِ وَيَخَافُونَ يَوۡمٗا كَانَ شَرُّهُۥ مُسۡتَطِيرٗا﴾

ئانكو: (ئەو وێ تشتێ باش ب جھ دئینن یێ وان بۆ خودێ ل سەر خۆ نەزركری) (1) .

سەرژێكرن دبیتە سێ پشك

سەرژێكرنا بۆ خودێ: وەك ئەوە حەیوانێ ل حەجێ ددەن (الهَدي) و قوربانی و صەدەقێ .

سەرژێكرنا بۆ غەیری خودێ ژ حەژێكرن و مەزنكرن: وەك ئێك بۆ ئەجنا یان قەبرا سەرژێبكەت ئەڤە دبیتە شركا مەزن.

سەرژێكرنا دروست: دەمێ پەزی بۆ مێھڤانا دكەنە گوشت یان د كرین و فروتنا گوشتی دا.

*تێبینی: مەسەلا دانا سەر و قوربانا یا بەرفرەهە، و یا هاتییە بەحسكرن ب بەرفرەهی د (كتاب التوحید) دا.

(1) پێناسا نەزرێ

د زمانی دا: پەیمانە و پێگری كرنە ب وێ پەیمانێ.

د شەریعەتی دا: واجب كرنا تشتەكییە ل سەر نەفسا خۆ كو ئەو تشت ب خۆ نە واجبە.

*تێبینی: نەزرێ چەندین مەرج و پشك یێن هەین، بەرفرەهییا وان یا هاتییە بەحسكرن د (كتاب التوحید) دا.

جورێن نەزرێ

نەزر بۆ غەیری خودێ	نەزر بۆ خودێ

* نقیسەری ل ڤێرێ بەحسێ چەندین عیبادەتا كر نەكو بەس ئەڤەنە، بەلێ ئەڤە وەك نموونە ئینان و گەلەك عیبادەتێن دی یێن هەین بەحس ژێ نەكرییە، مەرەم ژێ ئەوە كو ئەنجامدانا ڤان عیبادەتا بۆ غەیری خودێ دێ بیتە شرك.

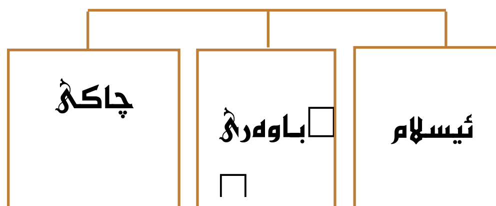
(1) نقیسەر بەرەف بنەمایێ دووێ چوو ، ئەو ژێ ئەوە کو عەبد دینێ خۆ بنیاسیت، و دەستپێکر ب پێناسەیا ئیسلامێ و گوت:

پلەیا ئێکێ ئیسلام

ئەو ژێ دەست بەردارکرنە بۆ خودێ ، ب جهئینانا تەوحیدێ ، وملکەچ بوونە بۆ وی ب بجهئینانا فەرمانێن وی ، وخۆ بەری کرنە ژ شرکێ و ئەهلێ وی .

ئەڤە یە پێناسەیا ئیسلامێ؛ تو خۆ تەسلیم بکەی بۆ خودێ چونکی تو عەبدی. و عەبد دڤێت خۆ تەسلیمی خودانێ خۆ بکەت و خودان ژێ خودایێ مەزنە (الله) وەکو پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} بۆ مە گوتی.

پاشی دین کرە سێ پلە :

(2) ستوویننێن ئیسلامێ پێنجن و یا ئێکێ:

شەهدەدانە.

بنەمایێ دووێ: نیاسینا دینێ ئیسلامێ ب بەلگەڤە.
ئەو ژێ: دەست بەردارکرنە بۆ خودێ ب تەوحیدێ، وملکەچ بوونە بۆ وی ب گوهدانا فەرمانێن وی و خۆ بەری کرنە ژ شرکێ و ئەهلێ وێ.

و دینێ ئیسلامێ سێ پلە و پایەنە : ئیسلام ، و باوەری (إيمان) ، وچاکی (إحسان) و هەر پلەیەکێ ژ ڤان چەند ستوونین هەنە.

پلەیا ئێکێ: ئیسلامە (1).

ستوویننێن ئیسلامێ پێنجن: شەهدەدان کو چ خودایێن ب حەق نینن ژ بلی (الله)ی (2) و کو موحەممەد پێغەمبەرێ وی یە، وکرنا نڤێژا و دانا زەکاتێ ، و روژی گرتنا رەمەزانێ و چوونا مالا خودێ یا پیروز (حەجێ).

بەڵـگە ل سەر شـەهدەدانێ گوتـنا خـودایێ مـەزنە: ﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ﴾

ئانكو: (خودێ شاهدەیـی دایە كو ئەو ب تنێ خودایە، و وی شاهدەیـیا مەلایكەت وزانایان ژی دا د گەل شاهدەیـیا خۆ، ل سەر مەزنـتـرین تشتێ شاهدەیـــی بـۆ دئێـتەدان: كـو تەوحید وپـێ ڕابـوونا ویـیە ب دادیـیێ، ژ وی پـێـقەتر چ خودا نـینن، یـێ زاڵـە و چ تشـتەكێ وی بقێـت ل بەر وی ئاسێ نابیت، د گـۆتـن وكریارێن خۆ دا یێ كاربنەجهــە).

رامـانـا وێ: چ خـودایێن دروست و حەق نیـنن ژ بلی (الله)ـی.

((لا إِلَهَ)) هەر تشتەكێ پەرستن بۆ دهێتە كرن نەفیدكەت ژ بلی (الله)ـی.

((إلا الله)) دسەلمینیت كو پەرستن ب تنێ بۆ (الله)ـیە یـێ كـو چ شـریك نەهـەین د پەرستنێ دا، كا چەوا چ شریك نینن د مولكێ خۆ دا.

و ئەو ئایـەتا دبیـتە تەفسیـر بۆ ڤێ چەنـدێ گـوتنا خودایـێ مەزنە دەمێ دبـێژیت: ﴿وَإِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوۡمِهِۦٓ إِنَّنِي بَرَآءٞ مِّمَّا تَعۡبُدُونَ ٢٦ إِلَّا ٱلَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُۥ سَيَهۡدِينِ ٢٧ وَجَعَلَهَا كَلِمَةَۢ بَاقِيَةٗ فِي عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ٢٨﴾ ئانكو: (وتو ـ ئەی پـێغەمـبەر ـ بەحسێ ئیـبراهیمی بكە دەمێ وی گۆتییە بابێ خۆ وملـلـەتێ خۆ یـێن پەرسـتنـــا وان صەنەمان دكر یێن مللەتێ تە دپەرێـسن: هنـدی ئەزم ئەزێ بەریمـــە ژ وی تشتێ هویـن ژ بلی خودێ دپەرێـــسن، ئەو تێ نەبت یێ ئەز ئافراندیم، هندی ئـەوە ئـــەو دێ بـەرێ من دەتە رێكـــا ڕاست، وئیبراهــیمی {سلاڤ لێ بن} پەیـــڤا تـــەوحیدێ (لا إله إلا الله) هـێلا د ناڤ یێن پشتی خۆ دا؛ بەلكی ئەو ل گوهداری وتەوحیدا خـودایێ خـۆ بزڤـڕن، و ژ كـوفر وگونەها خۆ تۆبە بـــكەن)(2).

نقيسەرى بەحسێ بەڵگەيێ شاهدەدانا (لا إله إلا لله) كر، و روهن ترين رامان بۆ وێ ئەوە:

كو چ پەرستى يێن ژ هەژى پەرستنێ نينن ژ بلى (الله)ى (لا معبود بِحق إلا الله)

دڤێت شاهدەدانێ ڤان دوو تشتان ل ناڤ خۆ دا كوم بكەت:

رەتكرنا هەمى پەرستيان.	سەلماندنا پەرستنێ بۆ (الله)ى ب تنێ.

رەتكرن (نفي) يا دڤێ پارچێ دا : (لا إله)
سەلماندن (إثبات) يا دڤێ پارچێ دا : (إلا الله)

ئەڤ شێوازە ڤەبرين و (إثبات)ێ دگەهينيت. كو ڤەدبريت و (إثبات) دكەت كو پەرستن ب تنێ بۆ خودێ يە و رەتدكەت (نفي) ژ غەيرى وى.

ژ بەر هندێ نقيسەرى گوت : ئەو ئايەتا دبيتە تەفسير بۆ ڤێ چەندێ گوتنا خودايێ مەزنە:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾
وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾﴾

﴿بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ﴾ : ئەڤە رامانا (لا إله)

﴿إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى﴾ : ئانكو (إلا الله)

★ ئەگەر ئێک بێژیت: ڕامانا شاهدەدانا (لا إله إلا الله) دبیتە: چ خودێ نینن ژ بلی (الله)ی ؟

ئەم دێ بێژین ئەڤ گوتنە یا خەلەتە چونکی ب ڤێ چەندێ ئەم وان خوداوەندێن ژ بلی (الله)ی هەمیا دروست ددانین، بەلێ ئەگەر مە گوت (بِحَق) ئانکو چ خوداییێن ژ هەژی پەرستنێ نینن ژ بلی (الله)ی. ئەڤە دێ بیتە بەلگە کو ئەم کوفرێ ب وان هەمی خوداوەندا بکەین یێن دهێنە پەرستن ژ بلی (الله)ی. و ئەم دبێژین ئەو خودایێ ژ هەژی پەرستنێ ب تنێ (الله)ە.

ئەگەر ئێک بێژیت: ڕامانا (لا إله إلا الله) ئانکو (لا رب بحق إلا الله) ئانکو چ چێکەر نینن ژ بلی (الله)ی؟

ئەم دێ بێژین ئەڤ گوتنە یا دروستە بەلێ یا نە ڕامانا (لا إله إلا الله)ە، چونکی کافر و موشرکێن سەردەمێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} باوەری هەبوو ب هندێ کو چێکەرێ هەمی تشتا ب تنێ (الله)ە بەلێ د گەل هندێ ب ڤێ گوتنێ نەبوونە موسلمان.

و گوتنا خودێ: ﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾

ئانکو : (ئەی پێغەمبەر، تو بێژە خودانێن کیتابێ ژ جوهی وفەلان : وەرن دا ئەم وهوین پێکڤە پێگرییێ ب پەیڤەکا ڕاست ودروست بکەین : کو ئەم عەبدینیا خودێ ب تنێ بکەین، وچ تشتەکی ژ صەنەم و خاچ وخوداوەندان بۆ وی نەکەینە هەڤپشک، وهندەک ژ مە هندەکان ژ بلی خودێ بۆ خۆ نەکەنە خودا. ڤێجا ئەگەر وان پشتدا ڤێ گازییا باش، هوین - گەلی خودان باوەران - بێژنە وان : هوین شاهدەییێ بۆ مە بدەن کو ئەم موسلمانین، مە عیبادەت ب تنێ بۆ خودایێ خۆ کرییە. وگازیکرن بۆ ڤێ پەیڤا ڕاست کانێ چەوا بۆ جوهی وفەلان دئێتە ئاراستەکرن وەسا ئەو بۆ یێن وەکی وان ژی دئێتە ئاراستەکرن) (1) .

(1) ﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾

ئانکو : (ئەی پێغەمبەر، تو بێژە خودانێن کیتابێ ژ جوهی وفەلان: وەرن دا ئەم وهوین پێکڤە پێگرییێ ب پەیڤەکا ڕاست ودروست بکەین).

ئەڤ ئایەتە بەلگەیە ل سەر هندێ کو چ نێزیککرن د ناڤبەرا ئاینان دا (التقريب بين الأديان) یێت نوکە هەین نینن.

و بەڵگەیێ شاهدەدان کو موحەممەد پێغەمبەرە {سلاڤ لێ بن} (محمد رسول الله) گوتنا خودایێ مەزنە: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ ئانکو: (گەلی خودان باوەران ب ڕاستی پێغەمبەرەک ژ مللەتێ هەوە ب خۆ بۆ هەوە هات، ئەو نەخۆشی وتەنگاڤیا دگەهتە هەوە وی پێ نەخۆشە، وئەو یێ ڕژدە ل سەر هندێ کو هوین باوەرییێ بینن وحالێ هەوە چاک ببیت، وئەو ب خودان باوەران گەلەکێ میهرەبان ودلۆڤانکارە)(1) .

وراما شاهدەدانا (محمد رسول الله) دویڤ چوونا فەرمانێت وی بکەی، وهەر تشتەکێ وی گوتی ڕاست بدانی، و خۆ دانە پاش ژ هەر تشتەکێ کو نەهیا مە ژێ هاتبیتە کرن وئەم ژێ دابینە پاش، و ب چ شێوازا پەرستنا خودێ نەکەین ئێلا ئەو نەبیت یا وی دانایی و کریە شەریعەت.(2)

(1) نقیسەری ئەڤ ئایەتە ئینا وکرە بەڵگە ل سەر شاهدەدانا (محمد رسول الله) و د ڤێ ئایەتێ دا سێ تەئکید هەنە { ل دویڤ زمانێ عەرەبیێ } .
{ سویندەکا نەدیار (مُقَدَّر) و پیتا (لام) و (قد) }
(2) نقیسەری ڕامانا شەهدەدانا (محمد رسول الله) دیارکر و واجبە ل سەر هەر موسلمانەکێ ژ بیت یان ژەلام ئەڤ تشتە ل دەڤ هەبیت.

شاهدەدانا (محمد رسول الله) هندێ ب خۆ ڤە دگریت کو ئەو (بەندەیە وپەرستن بۆ ناهێتە کرن وپێغەمبەرەکە درەوان ناکەت) ئەڤەژی ئانکو:

ئەم دویڤ چوونا وی بکەین د هەر فەرمانەکا وی ل مە کری {سلاڤ لێ بن}؛ چونکی ئەوە گوتنا خودێ دگەهینیتە مە.	ئەم وی ڕاست بدانین د هەر گوتنەکێ دا یا ئەو دبێژیت؛ چونکی ئەوە ڕاستگۆ و ڕاست دانای (الصادق المصدوق).	خۆ بدەینە پاش ژ هەر تشتەکێ نەهیا مە ژێکری و گوتییە مە نەکەن؛ ئەڤە ب هندێ یە کو تو ئەو تشتێ وی نەهی ژێکری بدانییە ڕەخەکی وتو خۆ بدانییە ڕەخەکێ دی.	و ب چ شێوازا پەرستنێ بۆ خودایێ پاک و بلند نەکەین ئێلا ئەو نەبیت یا کو هاتی ژ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن}؛ ئەڤ چەندە دبیتە بەرسڤ بۆ کەسێن بیدعەچی.

(1) ستوونا دووێ: كرنا نڤیژا ؛

ئەو پەرستنا خودێ یە ب هندەك گوتن وكریارا كو دەست پێ دكەت ب تەكبیرێ (الله أكبر) و بدوماهیك دهێت ب سلاڤێ و ئەو ستوونا ڤی دینی یە و یا هاتییە فەرزكرن راستەوخو ژ دەڤ خودایێ مەزن بو پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} ؛ ئەو ژی دەمێ هاتییە بلندكرن بو عەسمانی.

ستوونا سێیێ: دانا زەكاتێ ؛

د زمانێ عەرەبی دا: ئانكو گەشەبوون وپاقژكرن (الإنماء والتطهير).
ئەو تشتێن زەكات ژێ دهێتەدان دوو جورن: زەكاتا لەشی (بَدَني) و زەكاتا پارەیی.

(2) ستوونا چوارێ: گرتنا روژیان ؛

د زمانێ عەرەبی دا: ئانكو خو گرتن (الإمساك) .
د شەریعەتی دا: پەرستنەكە بو خودێ ب خو گرتن ژ هەر تشتەكێ روژی پێ دكەڤیت د گەل ئنیەتێ هەر ژ هەلاتنا سپێدێ هەتا ئاڤابوونا روژێ، و روژی ژ باشترین جورێ پەرستنێ یە ژ بەر كو هەر سێ جورێن صەبرێ تێدا كوم دبن، و ژ مەزنییا وێ ئەوە كو خودێ ئەجر و پاداشتێ وێ یێ دانایە دەڤ خو (كەس نزانیت كا چەندە).

(3) ستوونا پێنجێ: چوونا حەجێ ؛

د زمانێ عەرەبی دا: ئانكو قەستكرن، د شەریعەتی دا: پەرستنەكە بو خودێ ب ئەداكرنا چەند رێ و رەسمان كو هاتیینە وەرگرتن ژ سوننەتا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} .
و ئەو واجبە ل سەر هەر موسلمانەكی جارەكێ ب تنێ د ژیێ خو دا.

و بەلگەیێ كرنا نڤیژا و دانا زەكاتێ و رونكرنا تەوحیدێ گوتنا خودایێ مەزنە:

﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ﴾

ئانكو: (و د هەمی شەریعەتان دا فەرمان ب تشتەكی ل وان نەهاتبوو كرن ژ بلی هندێ كو ئەو پەرستنا خودێ ب تنێ بكەن و ب عیبادەتی قەستا كنارێ وی بكەن، روییێ خو ژ شركێ وەرگێرنە باوەرییێ، و ب كرنا نڤیژێ رابن، وزەكاتێ بدەن، وئەوە دینێ راست كو ئیسلامە)(1).

وبەلگەیێ گرتنا روژیا گوتنا خودایێ مەزنە:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ﴾

ئانكو: (گەلی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وكار ب شەریعەتێ وی كری، خودێ روژی ل سەر هەوە فەركرییە كانێ چەوا ل سەر مللەتێن بەری هەوە فەركربوو؛ دا بەلكی هوین تەقوایا خودایێ خو بكەن، و ب گوهدارێ وپەرستنا وی ب تنێ هوین پەرژانەكی بكەنە د ناڤبەرا خو وگونەهان دا)(2).

وبەلگەیێ چوونا حەجێ گوتنا خودایێ مەزنە:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَـٰلَمِينَ﴾ ئانكو: (وخودێ ل سەر مروڤێ شیان هەبن ل هەچی جهێ ئەو لێ بت قەستكرنا ڤێ مالێ بو كرنا حەجێ فەركرییە. وهەچییێ باوەرییێ ب فەربوونا حەجێ نەئینیت ئەو كافرە، وخودێ یێ دەولەمەندە ج منەت ب وی وحەجا وی وكارێ وی نینە)(3).

پلەیا دووێ: باوەری (إیمان) و ئەو حەفتێ وتشتەک پشکە، یا ژ هەمیيان بەرزتر گوتنا (لا إله إلا الله)ـە و یا ژ هەمییا نزمتر لادانا زیانەکێ یە ژ رێکا خەلکی و شەرم پشکەکە ژ ئیمانێ، و ستوینێن وێ شەشن:

تە باوەری ب خودێ ومەلایکەت و پەرتووک وپێغەمبەرێن وی هەبیت و ب رۆژا دوماهییێ و ب قەزا و قەدەرێ ب باشی و خرابیێت وێ ڤە. و بەڵگە ل سەر ڤان هەر شەش ستوینا گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾ ئانکو : (ل نک خودێ باشی ئەو نینە هوین دنڤێژێ دا بەرێ خۆ ب لایێ رۆژهەلات و رۆژئاڤایێ ڤە بدەن ئەگەر فەرمانا خودێ پێ نەبت، بەلکی باشی هەمی کارێ ویە یێ باوەری ب خودێ ئینای ویەرستنا وی ب تنێ کری، وباوەری ب رۆژا دوماهییێ ئینای، و ب هەمی مەلایکەت وکیتابێن هاتینە خوارێ، و ب هەمی پێغەمبەران بێ جوداهیی) .

و بەڵگەیێ قەدەرێ : ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ ئانکو: (هندی ئەمین هەر تشتەکێ هەی مە ب پیڤانەکێ ئافراندییە، وئەم پێ دزانایینە).

پلەیا دووێ باوەرێ (إیمان)

د زمانێ عەربی دا: ئانکو: دانپێدان (الإقرار).

د شەریعەتی دا: گوتنە ب ئەزمانی وباوەرییە ب دلی وکارکرنە ب ئەندامێن لەشی، و ئیمان زێدەدبیت ب کرنا عیبادەتی و کێم دبیت ب کرنا گونەهان.

ڤێجا باوەریێ دڤێت ئەڤ پێنج تشتە تێدا بن، ئەگەر ئێک ژ وان تێدا نەبوو ئەو ژ پێناسەیا باوەریێ دەرکەفت ل نک (ئەهلێ سوننەتێ و جەماعەتێ).

بەڵگە ل سەر ڤان پێنج تشتان چییە ؟

پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گوت: **(یا ژ هەمیيا بلندتر گوتنا {لا إله إلا الله} ـە)** ئەڤە بەڵگەیە ل سەر گوتنا ب ئەزمانی.

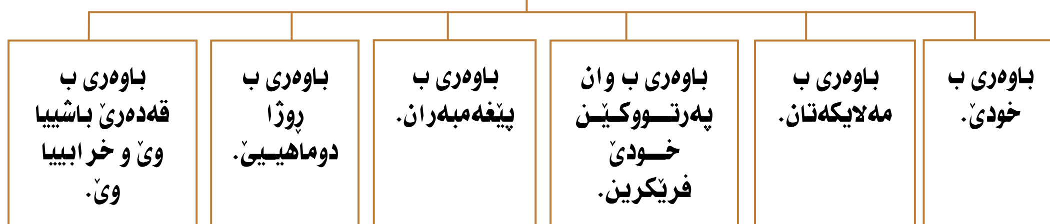
(و یا ژ هەمییان نزمتر لادانا زیانەکێ یە ژ رێکێ) ئەڤە بەڵگەیە ل سەر ئەندامێن لەشی.

(وشەرم) ئەڤە کارێ دلی یە، وگوتنا خودایێ مەزن:

﴿أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا﴾ ئانکو: (ڤێ سوورەتێ باوەرییا کێ ژ هەوە ب خودێ وئایەتێن وی پتر لێ کر؟)

ئەڤە بەڵگەیە ل سەر هندێ کو باوەری زێدە دبیت و ئەگەر زێدەبوو دڤێت کێم ژی ببیت، و یا هاتی کو کێم دبیت هەروەکی د فەرموودا پێغەمبەری دا {سلاڤ لێ بن} ب ئاشکەرایی بەحس ژێ دکەت دەمێ دبێژیت: (مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَ دِينٍ) ئانکو دین کێم دبیت.

هەر شەش ستووینێن باوەریێ
باوەری ب خودێ.
باوەری ب مەلایکەتان.
باوەری ب وان پەرتووکێن خودێ فریکرین.
باوەری ب پێغەمبەران.
باوەری ب رۆژا دوماهییێ.
باوەری ب قەدەرێ باشییا وێ و خرابییا وێ.

ستووینا ئێکێ: باوەریێ ب خودێ ، ئەڤە چوار تشتان ب خۆڤە دگریت
باوەری ب هەبوونا خودێ
ئەڤە ژی ژ بەر چوار تشتان :
باوەری ب تەوحیدا خودایینییێ
باوەری ب تەوحیدا پەرستنێ
باوەری ب تەوحیدا ناڤ و سالوخەتان

ب (عەقلی) چونکی عەقل قەت باوەر ناکەت وهوسا نابینیت کو ڤان چێکریان چ چێکەرنەبن ﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ﴾ ئانکو: (ما ئەڤ بوتپەرێسە بێ ئافراندەرەک هاتینە ئافراندن، یان وان خۆ ئافراندییە؟ وئەو دوو تشتێن بەرعەقل نینن)
ب (هەستکرنێ) دێ هندەک جارا کەڤییە بەرتەنگی و نەخوشیەکێ دێ دەستێن خۆ بلند کەی بەرەف عەسمانی و دێ بێژی: یا رەب، دێ بینی ئەو نەخوشیە ل سەر تە رابووب حەسکرنا خودێ
ب (خورستیێ) (الفِطرَة) پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: ((هەر زاروکەکێ ببیت ل سەر خورستییێ - فیترەتێ - دبیت، ڤێجا دەیک و بابێن وی دێ وی کەنە جوهی یان خاچ پەرێس یان مەجوسی))
ب (شەریعەتی) ئیمامێ (ابن القیم)(خودێ رەحمێ پێ ببەت) یا بەحس کری: کو نینە ئایەتەک د قورئانێ دا ئیللا بەلگەیەک یێ تێدا هەی ل سەر تەوحیدا خودێ

ستووينا دووێ باوەریێ ب مەلایکەتان

مەلایکەت: جیهانەکا بەرزەیە (عالَمٌ غَیبي). خودێ یێن چێکرین ژ روناهییێ. فەرمانێن خودێ بجهدئینن و بێ ئەمرییا وی ناکەن. ﴿رُوحُ ٱلۡقُدُسِ﴾ هندێ دگەهینیت کو خودان روحن، هەروەسا خودان لەشن ﴿جَاعِلِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُوْلِيٓ أَجۡنِحَةٖ مَّثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۚ يَزِيدُ فِي ٱلۡخَلۡقِ مَا يَشَآءُ﴾ ئانکو: (و ژمەزنییا شیانا خودێیە وی بۆ فرێنێ مەلایکەت کرینە خودان چەنگێن دوو دوو وسێ سێ وچوار چوار؛ دا ئەو ئەمرێ خودێ بگەهینن، تشتێ خودێ بڤێت ئەو د چێکرییێن خۆ دا زێدە دکەت)، و خودان عەقل و دلن ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡ﴾ ئانکو: (و ژ مەزنییا شیانا خودێیە ئەگەر ئەو ب وەحییێ ئاخفت وخەلکێ عەسمانان گوە ل دەنگێ وی بوو هەمی ژ ترسان دا ڤەدلەرزن، حەتا کو وەکی دلگرتنەکێ ب سەر وان دا دئێت، ڤێجا دەمێ ترس ژ سەر وان ڕادبت هندەک ژ وان دبێژنە هندەکان: (خودایێ هەوە چ گوت؟)، مە باوەری یا ب وان هەی ، و ب ناڤێن وان یێن خودێ بۆ مە دیارکرین وەک (جبریل و میکائیل و ئیسرافیل)، و ب صیفەتێن وان ﴿لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾ ئانکو : (و ئەو بێ ئەمرییا خودێ ناکەن، و وی تشتی دکەن یێ فەرمان پێ ل وان دئێتەکرن)، و ب کارێن وان وەک (وان مەلایکەتێن عەرشی هەلدگرن)، و هەر دەنگ وباسەکێ خودێ بۆ مە ل سەر وان گوتی، چ ب کورتی بیت یان ب بەرفرەهی بیت.

ستووينا سێیێ باوەریێ ب پەرتووکان

دڤێت مە باوەری هەبیت کو ئەو ئاخفتنێن تێدا یێن خودێ نە ب دروستی و ئەو ژ نک خودایێ مەزن یێن هاتیینە خوارێ، و نە د چێکرییینە ژلایێ مروڤان ڤە، و خودێ د گەل هەر پێغەمبەرەکی کتێبەک فرێکرییە، و مە باوەری یا ب وێ هەی یا قورئانێ بۆ مە بەحس کری ژ ناڤ و دەنگ و باس و ئەحکامێن وان یێن ب کورتی و بەرفرەهی بۆ مە ڤەگێرایین، ئەگەر حوکمێ وان نە هاتبیتە ڕاکرن (نَسخ) و مە باوەری یا هەی کو قورئانێ کتێبێن بەری خۆ هەمی یێن ڕاکرین (نَسخ) ئانکو حوکمێ وان یێ ڕاکری وەک تەورات و ئنجیل و زەبورێ و ئەو پەرتووکێن بۆ ئیبراهیم و موسای هاتین {سلاڤ لێ بن}.

ستووینا چوارێ باوەرێ ب پێغەمبەران

دڤێت مە باوەری هەبیت کو ئەو مروڤن و چ تایبەتمەندییێن خودایینیێ ل دەڤ وان نینن و ئەو ژی بەندەییێن خودێ نە و نابیت پەرستن بۆ وان بهێتە کرن، و هەروەسا خودێ ئەوێن هنارتین و وەحی ژی یا بۆ فرێکری و ئەو ب بەلگە و ئایەتێن خۆ پێن ب سەر ئێخستین. و وان ژی ئەمانەتێ خۆ ب دروستی یێ گەهاندی و شیرەت یێن ل ئوممەتا خۆ کرین و پەیاما خۆ یا گەهاندی. و وان جیهاد د رێیا خودێ دا یا کری ب تەمامی. مە باوەری یا ب وان هەی و ب وان ناڤ و سیفەت و دەنگ و باسێت وان یێن کو خودێ بۆ مە بەحسکرین ب کورتی و بەرفرەهی. و ئێکەم پێغەمبەر ئادەم بوو {سلاڤ لێ بن} و ئێکەم رەسول نوح بوو {سلاڤ لێ بن} و دوماهیکێ وان موحەممەد بوو {سلاڤ لێ بن} و هندیکە شەریعەتێن بەرێ نە هەمی هاتینە راکرن (نسخ) ب شەریعەتێ موحەممەدی {سلاڤ لێ بن} و ئەو پێغەمبەرێن ژ هەمیان ب قەدرتر پێنجن کو دبێژنێ (أولوا العَزم)، و د قورئانێ دا یێن هاتینە بەحس کرن د سورەتا (الشورى) و (الأحزاب) دا، کو ئەو ژی (محمد و نوح و إبراهیم و موسى و عیسى)نە {سلاڤ ل سەر هەمییان بن}.

ستووینا پێنجێ باوەرێ ب رۆژا دوماهییێ

ئەڤە هەر تشتەکێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} بۆ مە بەحسکری یێ کو پشتی مرنێ دهێت ب خۆ ڤە دگریت وەک: جەربانەدن وپرسیارێن قەبری و پفکرنا د صورێ دا (النفخ في الصور)، و رابوونا خەلکی ژ گورێن وان، و کێشان و پیڤانا کریاران، و دەفتەرێن خێر و گونەهان، و پرا سیراطێ، و ئاڤا حەوضا کەوثەرێ، و مەهدەرێ (شەفاعەتێ)، و بەحەشت و جەهنەمێ، و دیتنا خودایێ مەزن ژ لایێ خودان باوەران ڤە ل قیامەتێ و ل بەحەشتێ، و هندەک تشتێن دی یێن غەیبی.

ستووينا شەشێ باوەرییێ ب قەزا و قەدەرێ، باشییا وێ و خرابییا وێ، و دڤێت باوەرییا مە چوار تشتان ب خوٚ ڤە بگریت:

زانين	نڤيسين	حەزكرن	چێكرن
مە باوەری هەبیت كو خودایێ پاك و بلند یێ زانایە ب هەمی تشتان.	مە باوەری هەبیت كو خودایێ مەزن ئەو تشتێن دێ چێبن هەمی یێن نڤێسین هەتا قیامەتێ.	مە باوەری هەبیت كو ئەو تشتێ حەزا خودێ ل سەر هەبیت دێ چێبیت و ئەوێ حەزا وی ل سەر نەبیت ناچێبیت، و هەروەسا عەبدا حەزكرن یا هەی بەلێ ژ بن حەزكرنا خودێ دەرناكەڤیت پاقژی و بلندی بوٚ خودێ بیت.	مە باوەری هەبیت كو عەبد هەمی چێكریێن خودێ نە ب كارێن خوٚ ڤە، و هەروەسا هەمی تشت ژ بلی خودێ د چێكرینە و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ: ﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ﴾ ئانكو: (خودێیە ئافرەندەرێ هەمی تشتان) ﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ﴾ ئانكو: (و خودایێ خوٚ یێ هوین وكریارێن هەوە ژێ ئافراندین).

و ئەڤ چوار پلەیێن باوەرییا ب قەزا و قەدەرێ شاعرەكی یێن كومكرین د ڤێ گوتنا خوٚ دا :

(عِلمٌ ، كِتابَةُ مَولانا ، مَشيئَتُه   و خَلقُهُ وهو إيجادٌ و تَكوينُ)

ئانكو: زانین، نڤیسینا مەزنێ مە، حەزكرنا وی   و چێكرییێن وی و ئەو ژێ پەیداكرن و دروستكرنە.

پلەیا سێیێ: چاكی (الإحسان)، ئێك ستوویـنـە : ئەوە كـو تـو پەرستنا خـودێ بكـەی هـەروەكی تـو دبـیـنی و ئەگەر تـو وی نەبـیـنی ئەو تـە دبـیـنـیـت.

بەڵـگـە ل سـەر ڤـێ چـەنـدێ گـوتـنا خـودایـێ مـەزنە :

﴿إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَواْ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحۡسِنُونَ﴾ ئـانكو: (هنـدی خـودایێ مەزنـە ب سەركەفـتـن و پـشـتەڤانییا خۆ یـێ د گەل وان یـێن تەقـوا كـری، ویـێ د گـەل وان یـێـن د كـرنا عـیـبادەتـی دا قـەنـجـی (چاكـی) كـری).

و گوتنا وی: ﴿وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ٢١٧ ٱلَّذِي يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ٢١٨ وَتَقَلُّبَكَ فِي ٱلسَّٰجِدِينَ ٢١٩ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ﴾ ئانكـو: (و تـو كـارێ خـۆ بهێلـە ب هیڤییا خـودایێ زال ودلۆڤانكار ڤـە، ئەوێ تە دبـیـنـیت دەمێ تـو ل نیـڤا شەڤێ ب تـنێ ڕدابـییە نڤێـژێ، وئەو خۆچـەماندنا تە دبـینیت دەمێ تو د گەل نڤێژكەران ڕادبـی ودروینی ودچـیـیـە سوجدێ، هـندی ئەوە گوهدێرێ خواندنا تەیە، یێ پـڕزانا یـە ب ئنیـەت و كریارێـن تـە).

و گوتنـــا وی: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأۡنٍ وَمَا تَتۡلُواْ مِنۡهُ مِن قُرۡءَانٍ وَلَا تَعۡمَلُونَ مِنۡ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيۡكُمۡ شُهُودًا إِذۡ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ ئانكو: (و تو ـ ئەی پێـغەمبەر ـ د كارەكی ژ كارێن خۆ دا نابی، و تـو چ ئایەتان ژ قورئانێ ناخـوینی، وكەسەك ژ ڤێ ئوممەتێ كارەكی ناكەت چ یێ باش بت چ یێ خراب، ئەگەر ئەم ل سەر هەوە شاهد نەبین ونەزانیـن دەمێ هوین دەست ددەنـە وی كـاری، ڤێجا ئەم وی كاری ل سەر هەوە دنڤیسیـن ودێ هـەوە سەرا جزا دەیـن).

پلەیا سێیێ: چاکێ (الإحسان)

و ئەو بلندترین پلەیا دینی یە و ئێک ستووین یا هەی و وی ستووینێ دوو پلە یێن هەین:

پەرستن هەروەکی تو خودایێ مەزن دبینی

ئەو پەرستنە کو ل سەر حەژێکرن و حەسکرنا گەهشتنا خودێ و وی تشتێ ل دەف خودێ. وەک پەرستنا پێغەمبەران - سلاڤ ل سەر بن - و دبیت ژ بلی وان ژی هندەک بگەهنە ڤێ پلەیێ کو وەسا پەرستنێ بکەن هەروەکی ئەو خودایێ خۆ دبینن.

پەرستن هەروەکی خودایێ مەزن تە دبینیت

ئەو ژی پەرستنە ب ترسێ و رەڤینێ ژ عەزابا وی. و ئەڤ پلەیەیە یا ل دەف هەر موسلمانەکی هەی، ئانکو دڤێت هەست ب هندێ بکەت کو خودێ یێ وی دبینیت.

رونکرنەك: ئەڤە هندێ ناگەهینیت کو یێ بگەهتە ڤێ پلەیێ بەس حەژ خودێ دکەت و ترسا خودێ ل دەف نینە، بەلێ پلەیا حەژێکرنا خودێ پالدەرێ وی ب هێزترە بۆ بەندەی بۆ کرنا پەرستنێ وەکو گوتنا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} دەمێ گوتی:

((ڤێجا ما ئەز نە ب مە عەبدەکێ شوکردار)).

و بەڵگـە ژ سـوننەتێ: فـەرمووڎا جبریلییـە یـا بەربـەلاڤ: عومەرێ کورێ خـەتتـابـی - خـودێ ژێ رازیبیـت - دبێـژیت: رۆژەکێ ئەم ل نک پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} د روینشتی بووین، مە هند دیت زەلامەک هاتە نک مە، جلکێن وی گەلـەک د سپی بوون، و مییێ سـەرێ وی گەلـەکێ رەش بـوو، نیشـانێن سەفەرێ ل سەر نەدهاتنە دیتن، وکەسێ ژ مە ئەو نەدنیاسی، هات حەتا نک پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} روینشتی، چوکێن خۆ ب چوکێن وی ڤەناین، و دەستێن خـۆ دانایـنە سـەر رانـێن وی، و گـۆت: ئـەی موحەممـەد، بەحسـێ ئیسـلامێ بـۆ مـن بکـە، پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گۆت: {ئیسـلام ئـەوە تـو شـاهدەییێ بدەی کو ژ (الله)ـی پێڤەتر چ خـودایێن ب حـەق نینـن و کـو موحەممەد پێغەمبەرێ خودێ یە، و تو نڤێژێ بکـەی، وزەکـاتێ بدەی، و رەمەزانێ یێ ب رۆژی بی، وبچییە حەجێ ئەگەر تـە پێ چێببیت} . وی گۆت: تو راست دبێژی، عومەری گۆت: ئێنا ئـەم ژێ عـەجێبگرتی بـووین، ئـەو یـێ پرسـیارێ دکـەت و دبێژتێ: تو راست دبێژی!!

گۆت: پا بەحسـێ بـاوەرییێ بـۆ مـن بکـە. گـۆت: {کـو تـو باوەرییێ ب خودێ بینـی، و ب مەلایکـەتێن وی، وکتێبێن وی، و پێغەمبەرێن وی، و ب رۆژا دویماهیێ، و تو باوەریێ ب قـەدەرێ بینی باشی و خرابیا وێ} . گـۆت: تـو راسـت دبێـژی. پاشـی گۆت: پا بەحسێ چاکییێ بۆ من بکە.

گۆت: {کو تو وەسا پەرستنا خـودێ بکـەی هـەر وەکـی تـو وی دبینی: چونکی ئەگەر تو وی نەبینی ژی، ئەو تە دبینیت} .

گۆت: پا بەحسێ قیامەتێ بۆ من بکە. گۆت: {ئەوێ پرسـیار ژێ دئێتـەکرن ژ وی چێتـر نزانیـت یـێ پرسـیارێ دکـەت} ، گۆت: پا بەحسێ نیشانێن وێ بۆ مـن بکـە. گـۆت: {کـو ژنـا عەبد سەییدێ خۆ ببیت، و کـو تـو ببینـی پێخـواس ورویـس و هەژار، شڤانێن بزنان ئاڤاهیان بلند دکەن} . گوت: پاشی ئەو چـوو، وئـەز بێنـەکا خـۆش مـام، پاشـی پێغەمبـەری گوتـە من: {ئەی عومەر، تو دزانی ئەو کی بوو پرسـیار کـری؟} مـن گۆت: خودێ وپێغەمبـەرێ وی چێتـر دزانـن، گـۆت: {ئـەو جبـریل بوو هاتی دینێ هەوە نیشا هەوە بدەت} .

ئەڤ حەدیسـە بەڵگەیـە ل سەر ستوویـنـێـن ئـیـسلامێ و باوەریێ و چـاکیـێ.

و د گوتنـا وی دا (ئـەوێ پرسـیار ژێ هاتییـە کـرن چێیـتـر نزانیت ژ وی یـێ پرسیار کری) بەڵگەیە کو کەس دەمێ هاتنـا قیامـەتێ نزانیت ژ بلی خودایێ مەزن.

و گوتنا وی: (ژنا عەبد سەییدێ خۆ ببیت)

ئانکـو: خرابیـیـا د گەل دەیـک و بابا دێ زۆر بیـت.

عـەبد دێ زور بن و دێ حالێ خـەلکێ گـەلەک هـێـتە گـوهـریـن.

ئانکو مەلکەک دێ بۆ خۆ ژنەکا عەبد خوازیت، و دێ زاروکەک ژێ بیت، پشتی مرنا بابێ وی ئەو دێ جهێ وی گریت و بیتە مەلک و دێ بیتە سەیدێ دەیکا خۆ

(و کـو تـو ببینـی پێخـواس ورویـس و هـەژار، شـڤانێن بزنان ئاڤاهیان بلند دکەن) رامانـا وێ ئـەوە دێ حـالێ خەلـکـی زوی دهێتـە گـوهرین ژ فەقیـریێ بـۆ زەنـگـینـیـەکا کـرێت.

هنده‌ک کورته مفا ژ فه‌رمـوودا جبریلی

1ـ شه‌ش ئه‌رک هه‌نه ل سه‌ر ملێن قوتابی: ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر نه‌فسا خۆ ، و ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر سه‌یداییێت خۆ ، و ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر وی جهی یێ لێ دخوینیت ، و ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر هه‌ڤالێن خۆ ، و ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر وان کتێبان یێن ل سه‌ر دخوینیت ، و ئه‌رکه‌ک به‌رامبه‌ر وی علمی یێ فێربوویی.(ئانکو ڤان هه‌ر شه‌ش تشتان حه‌ق یێ ل سه‌ر قوتابی هه‌ی).

- ئه‌رکێ به‌رامبه‌ری نه‌فسێ: دڤێت مروڤ بزانیت کو هندی زانینه عیباده‌ته و یا پێدڤی ب دوو تشتایه: (ئیخلاصێ و دویڤ چوونا دروست)، ڤێجا ببه سه‌له‌فیه‌کێ ڕاست و ئاشکه‌را و بلا ترسا خودێ و هه‌ستکرن ب دیتنا وی ل دەڤ ته هه‌بیت و یێ نه‌رم به د سه‌ره‌ده‌رییا خۆ دا و خۆ مه‌زن نه‌که. و بلا قه‌ناعه‌ت و زوهد و خۆ جوانکرن ب سیمیایێ علمی ل دەڤ ته هه‌بیت، و مروئه‌ت و سیفه‌تێن زه‌لامێن چاک ل دەڤ خۆ په‌یدا بکه و خۆ دویرکه ژ وێ ده‌ست به‌ردانا پاره‌ی یا کو زیان تێدا هه‌بیت. هه‌روه‌سا خۆ دیرکه ژ وان دیوانێن ئاخفتنێن زێده و بێ مفا تێدا، و یێ خۆ راگر به. و خودان هیممه‌ته‌کا بلند به و ب حه‌ژێکرن علمی بخوینه و ل دویڤ بگه‌ره، و زانینا خۆ موکوم بگره و ئه‌رکێن ل سه‌ر ملێن خۆ ب پارێزه، و ئه‌و تشتێن ته ژبه‌رکرین گه‌له‌ک دووباره بکه، و خۆ شاره‌زابکه دهندێ دا کو بشێی مه‌سه‌لێن فرعی ژ کاکلا وان بینیه ده‌رێ، و گه‌له‌ک خۆ نێزیکی خودێ بکه، و ئه‌مانه‌تا علمی ب پارێزه و یێ راستگۆبه. و خۆ فێرکه هندێ کو ئاخفتنا (ئه‌ز نزانم) بۆ خۆ بکه‌یه په‌رژان.

هه‌روه‌سا ده‌مێ خۆ بپارێزه، وکه‌سایه‌تییه‌کا ره‌وشه‌نبیر ل دەڤ خۆ په‌یدابکه، و هنده‌ک په‌رتووکێن فێرکرنا رێزمانێ بخوینه، و هنده‌ک په‌رتووکێن به‌رفره‌هـ بخوینه. و پرسیارێن خۆ بشێوه‌کێ جوان بکه و باش گوهێ خۆ بدێ و باش خۆ تێبگه‌هینه و پاش کارى پێ بکه، و پێکولا دانوستاندنێ بکه بەلێ بێ شه‌ره‌ده‌ڤ و چیر درێژکرن، و د گه‌ل هه‌ڤالێن خۆ خواندنا خۆ دووباره بخوینه‌ڤه ، و هه‌رده‌م ب قورئانێ و سوننه‌تێ و زانستێن وان ڤه یێ مژیل به، و هه‌ر زانسته‌کی خۆ د ئامیرێن وی دا شاره‌زا بکه ئه‌وێن دبێژنێ (علوم الآلة).

و ئنیه‌تا خۆ بکه کارکرن و خۆ دویربکه ژ ڤیانا دونیایێ و سه‌رکێشییێ و ناڤ و ده‌نگییێ، و باوه‌ریا خۆ ب نه‌فسا خۆ نه‌ئینه و هزرێن باش ژ خه‌لکی بکه. و زه‌کاتا علمی بده ئه‌و ژی ئه‌ڤه‌یه: (هه‌رده‌م حه‌قییێ بێژی و گه‌له‌ک فه‌رمانا باشییێ بکه‌ی و گه‌له‌ک نه‌هیێ ژ خرابییێ بکه‌ی و هه‌ڤسه‌نگییێ بکه‌ی دناڤبه‌را ب ده‌ستڤه‌ئینانا به‌رژه‌وه‌ندیان و پاشڤه‌لێدانا زه‌ره‌ر و زیانان، و علمی به‌لاڤ بکه‌ی و ڤیانا هندێ ل دەڤ ته هه‌بیت کو مفایی بگه‌هینییه خه‌لکی و هاریکاریێ د گه‌ل خه‌لکی و مه‌هده‌رێ د باشییێ دا بۆ خه‌لکی بکه‌ی).

که‌سه‌کێ خودان عیززه‌ت به ، یێ چاڤدێر به ل سه‌ر علمێ خۆ ، پێکولا گونجاندنا علمی د گه‌ل واقعی بکه نه‌کو علمی ل دویڤ واقعی ببه‌ی، خۆ دویربکه ژ هندێ کو خۆ بینیه پێش یان خۆ بکه‌یه سه‌رکێش د علمی دا به‌ری بگه‌هییه وی ئاستی، و هندی ژته بهێت خۆ ژ شوبهه‌یان بده پاش، و ناچێبیت مروڤ وه‌لاء و به‌رائا خۆ بدانته سه‌ر چ کوم و ده‌سته‌ک و حزبا یێن دویر ژ قورئان و سوونه‌ت و رێبازا سه‌له‌فا.

- **ئەركێ بەرامبەر سەیدایی:** خەلك د دەرحەقێ ڤێ مەسەلێ دا ئانكو (رێزگرتنا شێخ و سەیدایان) دبنە سێ جور: هندەك زێدەتر ژ وان قەدری ددەنێ، و هندەك ژی قەدر و بهایێ وان كێمتر ژ یا پێدڤی ددەنێ، وهندەك ب دروستی ب حەقێ وان رادبن، و دێ بۆمە هێت كو ئێكەم تشت بوویە ئەگەرێ شركێ د عەردی دا زێدەرەوی بوو د قەدرگرتنا وەلی و چاكان دا ، ژ بەر هندێ دڤێت ئەم د قەدرگرتنا وەلی و شێخ و سەیدایان دا د ناڤنجی بین، نە زێدەگاڤییێ و نە كێمترخەمییێ ددەرحەقێ وان دا نەكەین.

- **و حەقێ وی جهی ژی ب پارێزە یێ تو لێ دخوینی.**

- **ئەركێ بەرامبەر وی هەڤالی یێ د گەل تە دخوینیت:** ب هندێ یە كو تو فەرمانا ب باشییێ و نەهیا ژ خرابیێ لێ بكەی، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿ كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ ﴾ ئانكو: (هوین ـ ئەی ئوممەتا موحەممەدی {سلاڤ لێ بن} ـ چێترین ئوممەتن و ب مفاترین مروڤن بو مروڤان)

و پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: **((ئیمانا ئێك ژ هەوە یا تمام نابیت هەتا وی ئەو بو برایێ خۆ بڤێت یا وی بو نەفسا خو بڤێت))** .

- **ئەركێ بەرامبەر وان كتێبان یێن تو دخوینی:** ئەڤە ژی دێ ب هندێ بیت كو وان كتێبان باش ب پارێزی و چاڤێ خو بدەیێ ژ بەركو خودێ نیعمەت یا د گەل مە كری ب ڤان كتێبان ڤێجا ژ بەر هندێ دڤێت ڤان نیعمەتان ب پارێزین.

- **ئەركێ بەرامبەر علمی:** ئەڤە ژی دێ ب هندێ بیت كو وی علمی باش بگریت و گەلەك جاران دووبارە بكەتەڤە ، و كاری ب وی علمی بكەت، چونكی یا ل سەر مە هاتییە واجب كرن كو كاری ب وی علمی بكەین یێ كو مروڤ فێربوویی و پشتی هینگێ بانگەوازییێ بكەت بو وی علمی: چونكی علم ژی نیعمەتەكە و دڤێت شوكرێ ل سەر ڤێ نیعمەتێ بكەین.

2ـ ژ تورە و ئادابێن پرسیاركرنێ ئەوە كو مروڤ دەستپێشخەرییێ بكەت د وان پرسیارن دا یێن كو مروڤ بزانیت مفا یێ تێدا هەی.

3ـ و پێدڤییە ل سەر قوتابی كو سەروسیما و جلوبەرگێن خۆ جوان و پاقژ بكەت.

4ـ و دڤێت بزانین كو پشتی مرنا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} دەمێ ئەم تشتەكی نەزانین نابیت بێژین خودێ و پێغەمبەر چێتر دزانن، بەلكو دڤێت بێژین : خودێ چێتر دزانیت.

ئــەڤ پشــكە چەنــدەكێ بەحــسێ پـێـغەمـبــەرى {ســلاڤ لێ بــن} دكــەت د گــەل ژيـيــێ وى و بنــەمالا وى(نەسەب) و هـندەك ژ بانـگـەوازيـيا وى.

پێدڤييە ل سەر مە ئەم هندەك تشتان بزانين ل سەر پێغەمبەرى {سلاڤ لێ بن}

ناڤێ وى و بنەمالا وى:

موحەممــــــەدێ كــــورێ (عبدالله)ـــــێ كــــورێ عبد المطلبێ كورێ هاشمييە، و هاشم ژ قــورەيشـيــيايە و قــورەيشى ئيجاخەكــە ژ عەرەبان، و عەرەب ژ دونـدەها ئيـسماعيلێ كـورێ ئيـبراهيم پێغەمبەرينـــە {ســلاڤ ل ســەر هەميان بن}

ژيێ وى:

ئەو شێست و سێ سالا ژيايە، چل سالێ ژ وان بەرى پێغەمبەرايەتيێ، و بيســت و ســێ سـالا پێغەمبـەر بوو.

بنەمـايێ سێيێ: نياسينا موحەممەد پـێـغـەمبەرييە {ســـلاڤ لێ بـــن}.

ئــــەو: موحەممـــــەدێ كـــورێ (عبدالله)ـــێ كـورێ عبـد المطلبێ كـورێ هـــاشمييــە ، و هاشــم ژ قورەيشيــــيايە و قورەيشـــى ژ عەرەبانــە و عــەرەب ژ دونـدەها ئيســـماعيلێ كـــورێ ئيــبراهيم پـێـغـەمـبەرينە {سلاڤ ل هەميان بن}.

شێست و سێ ســالا يــێ ژيــاى، ژوان چـل ســالێ بــەرى پێغەمبــەراتيێ و بيســـت و ســـێ ســـالا پێغەمبـــەر و ڕەسول بوو.

يـــێ بوويـــە پێغەمبــــەر (نبــي) ب [إقـــرأ]، و بوويـــە قاســــد (رسـول) ب [المُدَّثر].

بـاژێـــرێ وى مـــەككەهە، پاشـى مشـەخت بـوويە مەديـنـێ.

ماوێ هنارتنا وى دبيتە دوو پشك:

ماوێ ل مەككەهێ كو سێزدە سالێ بوون	ماوێ ل مەدينێ كو دەه سالێ بوون

ئەرێ پێغەمبەر سلاڤ لێ بن (نەبێ بوو يان ڕەسول) ؟

ئەو نەبـى و ڕەسـول بـوو، يـێ بـوويـە نەبـى ب هـاتـنـە خـوارا ئايەتا (إقـرأ) ژ ســوورەت (العلق) و يـێ بوويە ڕەسـول ب هـاتـنـە خـوارا سـوورەتا (المدثــر).

خودێ ئەو یێ هنارتی کو خەلکی بترسینیت ژ شرکێ و بەرێ وان بدەتە ئێکتاپەرستیێ، بەلگە ژێ ل سەر ڤێ چەندێ : ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ① قُمۡ فَأَنذِرۡ ② وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ③ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ④ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ⑤ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ⑥ وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ⑦﴾ ئانکو: (ئەی ئەوێ خۆ د ناڤ جلکێن خۆ را نخافتی، تو ژ ناڤ جهێ خۆ رابە، وخەلکی ژ عەزابا خودێ بترسینە، وتو خودایێ خۆ ب تنێ مەزن بکە و پەرستنێ بۆ بکە، وجلکێن خۆ ژ هەمی رەنگێن پیساتییێ پاقژ بکە، ویێ بەردەوام بە ل سەر خۆ دویرکرنا ژ صەنەم و کارێن شرکێ، ونێزکی وان نەبە، وتو خێران نەدە ب ئنیەتا هندێ کو پتر ژێ بگەهتە تە، و تو صەبرێ ل سەر وێ تشتی بکە یێ خودێ پێ ژ تە ڕازی ببیت)، و ڕامانا ﴿قُمۡ فَأَنذِرۡ﴾ ئانکو: تو خەلکی بترسینە ژ شرکێ وگازی وان بکە بۆ تەوحیدێ. ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ﴾ ئانکو: خودایێ خۆ مەزن بدانە ب تەوحیدێ. ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ﴾ ئانکو: کارێن خۆ پاقژبکە ژ شرکێ. ﴿وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ﴾ (وَٱلرُّجۡزَ) ئانکو : بت و صەنەم (فَٱهۡجُرۡ): ئانکو هێلانا وان صەنەمان و خۆ بەری کرن ژوان و ئەهلێ وان.

و ئەو ما ل سەر ڤێ گازییێ دەه سالان، بەرێ خەلکی ددا تەوحیدا خودێ، و پشتی دەه سالان هاتە بلندکرن بۆ عەسمانی و پێنج نڤێژ ل سەر فەرز بوون و سێ سالان ما ل مەککەهێ پا شی فەرمان لێ هاتە کرن کو مشەخت ببیت بۆ مەدینێ.

کورتییەك ژ ژیانناما وی {سلاڤ لێ بن}

بانگەوازییا وی ل مەککەهێ پتر ل سەر هندێ بوو کو بەرێ خەلکی بدەتە تەوحیدێ، و هێلانا بت و صەنەما، و دلسوزی و ئیخلاصا د پەرستنێ دا و ئەڤ بانگەوازییە دەه سالان ڤەکێشا.

پاشی فەرمان لێ هاتە کرن کو مشەخت ببیت بۆ مەدینێ و بەردەوام بانگەوازییا وی ما ل سەر تەوحیدا خودێ ، بەلێ چەندین فەرمانێن دی هاتنە زێدەکرن ل دینی ژ عیبادەتان و کاروبارێن ژیانێ و سەرەدەرییا وی.

بەلێ هەر کەسێ بەرێ خۆ بدەتە ژیانا وی دێ بینیت بانگەوازییا تەوحیدێ یا بەردەوام بۆ تا دوماهییا ژیێ وی، و د ڤێرێ دا بەرسڤەکا روهن و ئاشکەرا بۆ وان کەسا هەیە یێن کێم بەرێ خەلکی ددەنە تەوحیدێ یان هەر بەحس ژێ ناکەن، و دبێژن پێدڤی ناکەت گەلەك دەمی پێڤە ببەین بۆ فێرکرنا وێ ئێلا چەند دەقیقەکێن کێم.

گوتنا شێخی خودێ ژێ ڕازی دەمێ گوتی: (هاتە بلندکرن بۆ عەسمانی) دوو مفا ژێ دهێنە وەرگرتن:

1. هندیکە ئەو تشتە یێ کو پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن}. گوتی ژ تشتێن غەیبی و مەسەلا (إسراء ومعراج)ێ ئەم دبێژین مە باوەری یا پێ هەی و ڕاست ددانین.

2. گرنگییا نڤێژێن فەرز. کو خودایێ مەزن ل عەسمانا فەرزکرینە.

مشەختبوون (الهجرة): ڤەگوهاستنە ژ وەلاتێ شركێ بۆ وەلاتێ ئیسلامێ. و ئەو فەرزە ل سەر ڤێ ئوممەتێ، و ئەو دێ مینیت هەتا رۆژا قیامەتێ، و بەلگە ژی گوتنا خودێیە: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا﴾ ئانكو: (هندی ئەون یێن مەلایكەت جانێ وان دستینین ووان زۆرداری ل خۆ كری كو ل جهێ كافران ماین ومشەخت نەبووین، مەلایكەت ب گەفكرن ڤە دبێژنە وان: هوین د مەسەلا دینێ خۆ دا د چ حال دا بوون؟ ئەو دێ بێژن: ئەم د عەردێ خۆ دا دلاواز بووین، وئەم نە دشیاین زۆرداریێ وستەمێ ژ خۆ لادەین، ڤێجا ئەو ب گەفركرن ڤە دێ بێژنە وان: ئەرێ ما عەردێ خودێ یێ فرەه نەبوو كو هوین ژ عەردێ خۆ دەركەڤنە عەردەكێ دی كو هوین تێدا ل سەر دینێ خۆ پشت ڕاست ببن؟ ئەوێن هە جهێ ڤەحەویانا وان ئاگرە، وئەو پیسترین جهێ لێ زڤرینێیە، و ئەوێن دبێزار ژ مێر وژن وزارۆكان یێن كو نەشێن زۆرداریێ وستەمێ ژ خۆ لادەن، وچ ڕێكان بۆ خۆ نابینن كو پێ ژ نەخۆشییێ قورتال ببن، ئەو نا گەهنە ڤێ دویماهییا بەری نوكە بەحس ژێ هاتییەكرن، ڤێجا ئەو لاوازێن هە ئەون یێن هیڤی هەیە كو خودێ وان عەفو بكەت: چونكی خودێ ب ڕاستییا حالێ وان یێ زانایە، وخودێ لێنەگرێ باش گونەه ژێبربوویە)، وگوتنا وی ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ﴾ ئانكو: (ئەی بەنییێن من یێن باوەری ئینای، ئەگەر د ئاشكەراكرنا باوەریێ و پەرستنا خودێ ب تنێ دا هوین د تەنگاڤییێ دا بن، هوین ل عەردێ خودێ یێ بەرفرەه مشەخت ببن، وپەرستنێ بۆ من ب تنێ بكەن). ئیمامێ بەغەوی (خودێ رەحمێ پێ ببەت) دبێژیت: ((هاتنا خوارا ڤێ ئایەتێ ژ بەر وان موسلمانان بوو یێن ل مەككەهێ ماین ومشەخت نەكری، خودایێ مەزن گازی وان كر وەك باوەردار)). و بەلگە ژ سوننەتێ گوتنا پێغەمبەرییە {سلاڤ لێ بن}: ((مشەختبوون ب دوماهی ناهێت هەتا تەوبە ب دوماهی دهێت، و تەوبە ژی ب دوماهی ناهێت هەتا ڕوژ ژ ڕوژئاڤای دەركەڤیت)).

مشەختبوون دبیتە سێ جور

کریار : هەر تشەکێ خودێ حەرام کربیت و ل بەری هەمیێ ژی شرک.
بکەر : وەک ـ کافران و منافقان و غەیری وان ژی.
دەم : هێلانا وان دەمان یێن کافر تێدا ئاهەنگا دگێرن.
جە : هێلانا وان جهان یێن کافر تێدا ئاهەنگا دگێرن.

*** تەوبە ناهێە قەبویلکرن د دوو دەمان دا:**

1. دەرکەفتنا رۆژێ ژ روژئاڤایی.

2. یان ل بەر مرنێ: بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ یە دەمێ دبێژیت:

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٔـٰنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾

ئانکو: (و قەبویلکرنا تەوبێ بۆ وان نینە یێن رژدییێ ل سەر کرنا گونەهان دکەن، وحەتا نەکەڤنە بەر مرنێ ئەو ل خودایێ خۆ نازڤرن، هنگێ ژ نوی ئێک ژ وان دێ بێژیت: نوکە من تەوبەیە، هەروەسا تەوبا وان ژی قەبویل نابیت ئەوێن دمرن کافر ب تەوحیدا خودێ و پێغەمبەرینییا پیغەمبەرێ وی موحەممەدی ﴿سلاڤ لێ بن﴾ . ئەوێن هە یێن رژدی ل سەر کرنا گونەهان کری حەتا مرین، وئەوێن مرین کافر، مە عەزابەکا ب ئێش بۆ وان ئامادەکرییە) .

و گوتنا پێغەمبەری ﴿سلاڤ لێ بن﴾ دەمێ دبێژیت : ((مشەختبوون نامینیت پشتی ڤەکرنا مەککەهێ))
ئانکو مشەختبوون ژ مەککەهێ بۆ مەدینێ نامینیت، ئەڤە نیشانە کو چ جاران مەککەهـ نازڤریەڤە بۆ وەلاتێ کوفرێ.

پشتی ل مەدینێ ئاکنجیبووی فەرمان ل وی هاتە کرن ب وی تشتی یێ مای ژ شەریعەتی وەکی زەکاتێ (1) و روژیێ و حەجێ و جیهادێ و بانگی، وفەرمانکرنا ب چاکیێ و نەهی کرنا ژ خرابییێ ... هتد. و بەردەوام بوو ل سەر ڤێ چەندێ بۆ ماوێ دەه سالان و پاشی ئەمرێ خودێ کر {سلاڤ لێ بن} (2)، و دینێ وی دێ مینیت، وئەڤە دینێ وییە چ خێر نینن ئیللا ئەوی بەرێ ئوممەتا خوٚ یێ دایێ و چ خرابی نینن ئیللا ئەوی بەرێ ئوممەتا خوٚ یێ ژێ دایە پاش، و ئەو خێرا وی بەرێ ئوممەتا خوٚ دایێ تەوحیدە و هەرتشتەکێ خودێ حەژێ دکەت و پێ رازی دبیت. و ئەو خرابا وی ئوممەتا خوٚ ژێ دایە پاش شرک بوو و هەر تشتەکێ خودێ نەڤێت و حەژێ نەکەت(3) .

(1) شێخ (ابن عثيمين)(خودێ رەحمێ پێ ببەت) دبێژیت: زەکات ل دەسپێکێ ل مەککەهێ فەرز بوو، بەلێ رێژە یا وێ و چەنداتیا وێ نەهاتبوو دیارکرن، پاشی ل مەدینێ ئەو ژێ هاتنە فەرزکرن و دیارکرن.

(2) پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} یێ مری ل سالا یازدێ پشتی مشەخت بوونێ، و د ژوورا عایشایێ ڤە یێ هاتییە ڤەشارتن.

(3) چ خێر نینن ئیللا بەرێ ئوممەتا خوٚ یێ دایێ و چ خرابی نینن ئیللا وی ئوممەتا خوٚ یا ژێ دایە پاش، دڤێت ئەم شەهدەیێ بدەین کو وی ئەمانەتێ گەهاندی و وی شیرەت یا ل ئوممەتا خوٚ کری و جیهاد یا د رێکا خودێ دا کری ب دروستی و ئەم بێت هێلاینە ل سەر رێبازەکا راست و سپی ، شەڤا وێ وەکی رۆژا وێ یا روونە چ کەس ژێ ناهێتە لادان ئیللا کەسەکێ تێچووی بیت.

مەزنترین گونەه

شرکا مەزن	شرکا بچیك	گونەهێن مەزن (کبائر)	گونەهێن بچیك
ئەوە یا مروڤی ژ ئیسلامێ دەردئێخیت.	مروڤی ژ ئیسلامێ دەرنائێخیت.	هەر گونەهەکا سزایەکێ تایبەت بۆ هاتبیتە دانان.	هەر تشتەکێ هاتبیتە حەرام کرن و چ سزایێن تایبەت بۆ نەهاتبنە دانان.

خـودێ یــێ فرێکری بۆ هەمــی مــروڤان، و یــا فەرزکری ل ســـەر ئەجــنە و مروڤـــان کو دویفچـــوونا وی بکـەن و بەڵگە ل ســـەر ڤێ چــەندێ: ﴿قُلۡ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا﴾ ئانكـو: (تو ـ ئەی پێـغـەمبەر ـ بێـــژە هــەمی مـــروڤان: هنـدی ئــەزم ئەز پێـغەمـبەرێ خـودێ مــە بۆ هەوە هەمییـان نەکـو بـۆ هنـدەکان ب تــنێ) (1)، و خــودێ دیـــن ل سەر دەستـێـــن وی یـــێ تـمـــام کـری و بەڵـگـە ل ســەر ڤـێ چەندێ: ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗا﴾ ئانكـــو: (ئەڤرۆکە ب تمامکرنا شریعەتی و ب ســـەرکەفتـنێ من دینــێ هــەوە دیــنێ ئـیــسلامێ بـۆ هــەوە پێــک ئـینـا ، و من قەنجییا خۆ ل ســەر هــەوە تمـام کـر ب دەرئێخـــستنا هــەوە ژ تاریــیــێـن جاهلیــەتێ بۆ ڕۆناهیـیا ئیسلامـــێ، وئــەز ڕازی بـــووم ئیســلام بـــۆ هەوە ببیتە دیـن، ڤێجا هـوین پێـگرییــێ پێ بکەن، وخۆ ژێ قـــەدەر نەکـەن) (2) ، و بەڵگە ل ســەر مـــرنا وی : ﴿إِنَّكَ مَيِّتٞ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ٣٠ ثُمَّ إِنَّكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عِندَ رَبِّكُمۡ تَخۡتَصِمُونَ ٣١﴾ ئـانكـو : (هندی تویی ـ ئەی پێغەمبەر ـ تو دێ مـــری، وهنــدی ئــەون ئەو ژی دێ مرن. پاشی هـوین هــەمی ـ گــەلی مرۆڤـان ـ ل ڕۆژا قـــیامەتێ ل نــک خودایێ خـۆ دێ ب هەڤرکی چـن، وئــەو ب دادیـــیێ دێ حــوکمی د ناڤــبەرا هــەوە دا کەت).

(1) پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} یێ هاتییە هنارتن بۆ خەلکی هەمییێ، و ب هاتنا وی شەریعەتێن بەری وی هەمی یێن هاتینە ڕاکرن (نسخ) ڤێجا هندیکە جوهی و فەلەنە ژ وەختێ هاتنا وی و تا نوکە ئەگەر گوهـ ل بانگەوازییا وی ببیت و باوەرییێ پێ نەئینن دێ کافر بن، ئەگەر خۆ ئەو دروست ل سەر وی شەریعەتی بن یێ بۆ موسای و عیسای هاتی {سلاڤ ل سەر هەردووان بن} ، ژ بەر:

1. گوتنا خودێ :﴿قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا﴾ ئانکو: (ئەی پێغەمبەر ، تو بێژە خودانێن کیتابێ ژ جوهی و فەلان: وەرن دا ئەم وهوین پێکڤە پێگیرییێ ب پەیڤەکا ڕاست ودروست بکەین : کو ئەم عەبدینییا خودێ ب تنێ بکەین، وچ تشتەکی ژ صەنەم وخاچ وخوداوەندان بۆ وی نەکەینە هەڤپشک).

2. گوتنا خودێ:﴿قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلۡحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ﴾ ئانکو: (گەلی موسلمانان هوین شەڕێ وان کافران بکەن یێن باوەرییێ ب خودێ و ب ڕۆژا ڕابوونێ وجزادانێ نەئینن، وخۆ ژ وی تشتی نەدەنە پاش یێ خودێ وپێغەمبەری ئەو ژێ داینە پاش، وپێگیرییێ ب ئەحکامێن شریعەتێ ئیسلامێ نەکەن ژ جوهی و فەلان) .

3. و گوتنا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} : ((ئەس ب وی کەمە یێ نەفسا من د دەستی دا نینە جوهییەکی یان فەلەکی گوهـ ل من ببیت و باوەرییێ ب من نەئینیت ئیللا ئەو دێ بیتە ژ خەلکێ جەهنەمێ)) .

(2) ئەڤ ئایەتە دبیتە بەلگە ل سەر بیدعەچییان.

پێنج: دوماهیك

و مروڤـ پشـــتی دمـــرن دێ ڕابـــنـــەڤـە و بـەڵـگـە ل سـەر ڤێ گـوتـنـا خـودێـیـە:
﴿مِنْهَا خَلَقْنَٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ﴾ ئانكو: (مە هوین ـ گەلی مروڤان ـ ژ عـەردی ئافراندینە، وپشتی مرنێ جارەكا دی ئەم دێ هەوە زڤڕینـــینە عـەردی، وجارەكا دی بۆ حسێـب وجزادانـــێ ئـەم دێ هـەوە ژێ دەرێخین) و گوتنـا خودێ:﴿وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ نَبَاتًا ۝١٧ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا﴾ ئـانـكـو: (خـودێ هێـڤـێنێ هەوە ژ عەردی شینكرییە، پاشی پشتی مرنێ ئەو دێ هەوە زڤڕینتە د عەردی دا ڤە، و مسۆگەر جارەكا دی ئـــەو دێ هــەوە دەرئـێـخـتـە ڤـە)، و پـشـتی ڕابوونـــێ دێ حسێـب د گەل هێتـە كـرن و دێ جزایێ كریارێن وان بۆ هێتـە دان و بەڵگـە ل ســەر ڤێ چەندێ گوتنـا خـودێ یـە:
﴿وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ لِيَجْزِيَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔواْ بِمَا عَمِلُواْ وَيَجْزِيَ ٱلَّذِينَ أَحْسَنُواْ بِٱلْحُسْنَى﴾
ئانكـو: (وملكێ هەر تشتەكی ل عەسمانـان و هەر تشتـەكێ ل عـــەردی یـێ خودێـــیە: دا ئـــەو ب عەزابـــدانێ جـــزایێ خرابكـاران بـدەت ژ بـــەر خرابیـــێن وان كریـــن، و ب بـــەحـەشـــتێ جزایـــێ باشـان بـدەت)(1) ،
و هەر كەسێ ڕابوونـا ژ قەبـــرا ب درەو بدانیـــت دێ كـافر بیـت و بەڵگـــە ل سـەر ڤـێ چـەنـــدێ گوتنـا خـودێ یـە :﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبْعَثُواْ ۚ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ئانكـو: (ئەوێن كوفـــر ب خـودێ كـری ژ درەو گـۆتن: پشـتی مرنێ ئەم ژ گۆڕان نائێـینە ڕاكرن، تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە وان: بەلێ ئـەز ب خـودایێ خۆ كەمـە هویـن دێ زێندی بن ودێ ژ گۆڕان ئـێنـەڕاكرن، پاشی بەحـــسێ وی كـــاری دێ بۆ هـەوە ئێـــتە كـرن یـێ هـــەوە د دنیایـــێ كـری، وئـەو چـــەندە ل سـەر خـودێ یـا ب ساناهیـیە)(2).
و خودێ هەمی پێغەمبەر بێت فرێكـرین مزگینیـدەر و ترسـێنەر، و بەڵگـە ل سـەر ڤـێ چەندێ گوتنا خودێیە:﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ﴾ ئانكو: (من پێغەمبەر بـۆ بەنییـێن خۆ هنارتینە دا مزگینییێ ب قەنجییا من بدەنە وان و وان ژ عەزابا من ب تـرسـینن)،
و ئێكەم ڕەسوول (نـوح) بـوو، و دومـاهی یـێ وان (موحەممـەد) بـوو {سلاڤ ل هـەمییان بـن}، و بەڵگە ل سەر هندێ كو نوح ئێكەم ڕەسـوول بـوو گوتنـا خودێـیە:﴿إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ﴾ ئانكو: (ئەی پێغەمبەر مە وەحی ب گەهـاندنا پەیامـێ بۆ تە هنارتییـــە ، هەر وەكـی مە بـۆ نوحـــی و پێغەمبەرێـن پشـتی وی هنـارتی) (3) .

(1) مروڤ هەمی دێ تام کەنە مرنێ بێ گومان و دێ هێنە راکرن بۆ روژەکا مەزن ئەو ژی روژا قیامەتێ یە، پاشی دێ حسێب د گەل وان هێتە کرن و دێ جزایێ وان هێتە دان ، هەر ئێک ل دویف کریارێت وی.

(2) یێ رابوونا ژ قەبرا ب درەو بدانیت دێ کافر بیت چونکی ئەوی ئێک ژ ستوونێت باوەریێ ب درەو دانا.

(3) (نوح) {سلاڤ لێ بن} ئێکەم (ڕەسول) بوو و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ یە : ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ﴾ ئانكو: (ئەی پێغەمبەر مە وەحی ب گەهاندنا پەیامێ بۆ تە هنارتییە ، هەر وەکی مە بۆ نوحی و پێغەمبەرێن پشتی وی هنارتی).

بەلێ ئێکەم (نەبی) (ئادەم) بوو {سلاڤ لێ بن} ، بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ ئەڤ حەدیسەیە: ((پرسیار ژ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} هاتە کرن ئەرێ ئادەم نەبی یە؟ گوت: نەبییە و خودێ یێ د گەل ئاخفتی))، و دوماهیک پێغەمبەر ژ نەبی و ڕەسولا (موحەممەد)ە {سلاڤ لێ بن} و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێیە : ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَۗ﴾ ئانكو: ((موحەممەد بابێ چ زەلامێن هەوە نەبوو، بەلێ ئەو پێغەمبەرێ خودێیە ودوماهیێ پێغەمبەرانە، ڤێجا پشتی وی حەتا ڕۆژا قیامەتێ چ پێغەمبەرینی نابیت)).

ڤێجا هەر کەسێ بانگەشەیا پێغەمبەراتیێ بکەت پشتی مرنا پێغەمبەری ئەو کەسەکێ درەوینە و کافرە و هەر کەسەکێ باوەریێ ژی پێ بینیت دێ کافر بیت ب ڤێ چەندێ.

و خودێ یا فەرزکری ل سەر هەمی عەبدێن خۆ کو کوفرێ ب طاغوتا بکەن و باوەریێ ب خودێ بینن. ئیمامێ (ابن القيم) (خودێ رەحمێ پـێ ببـەت) دبێـژیت: (طـاغوت هـەر تشـتەکێ عەبـد د دەرحەقێ وی دا ژ سنورێن خـۆ دەرکــەڤیت، چ تشـتەک بیـت پەرسـتن بـۆ بهێتـەکرن یـان کەسەک بیت خەلک ل دویڤ بکەڤیت یان ئەو بیت یێن خەلک گوهێ خۆ ددەتێ).

و هەر ئومـەتـەکێ خودێ پێـغەمبەرەک یێ بوو فرێکری هـەر ژ نـوحی {سـلاڤ لێ بـن} تـاکو موحەمـمەدی {سلاڤ لێ بن} داکـو فـەرمانێ ل وان بکەت ئەو پەرستـنا خودێ ب تـنێ بکـەن و نەهـیلا وان بکەن ژ پەرستـنا طـاغـوتا، و بەڵگـە ل سـەر ڤـێ چـەندێ گوتنـا خودێیـە:

﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ﴾ئانکو: (و ب ڕاسـتی د ناڤ هەر مللەتەکێ بـۆری دا مـە پێـغەمبەرەک هنارتبـوو دا فـەرمانێ ب پەرسـتنا خـودێ وگوهدارییـا وی ل وان بکەت و وان ژ پەرستنا شەیتانی وصەنەم ومرییان بدەتـە پاش).

و طاغـوت گەلەکن و سەرێن وان پێـنجـن: ئبلیس لەعنەتـێـن خودێ لێ بن، و هەر کەسـێ پـەرستـن بـۆ بهـێـتەکرن و ئەو یێ ڕازی بیت، و هەر کەسێ بەرێ خەلکی بدەتە پەرستـنا خـۆ، و هەرکەسـێ بێژیـت ئـەز تشـتـەکی ژغەیبـێ دزانم، و هــەر کەسـێ حـوکمی ب وێ نـەکەت یـا خـودێ بۆ هنـارتی. و بـەڵگە ل ســەر ڤـێ چـەندێ گـوتـنا خـودێیــە:

﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ﴾ ئانکو: (هـندێ ئەڤ دینەیـە یێ پێکهاتییە ونیشانێن وی د ئاشکەرا نە وی پێتڤی ب هندێ نینە کو کوتەکی ل خەلکی بێـتەکرن دا بێنە تێدا، نیشان د ئاشکەرانە حـەقی ونەحەقی وڕێکا دروســت وبـەرزەبـوون یێ ژێک جودا دبن. ڤێجا هەچیـیـێ کـافرییێ ب وان هەمـی تشـتان بکەت یـێن ژ بلــی خـودێ پـەرستـن بۆ دئێـتەکرن وبــاوەریـیێ ب خـــودێ بـیـنــیت، ئەو ل سـەر ڕێکا باشتــر مــوکوم و ســەرڕاســت بــوو).

و ئەڤە ڕامانا پەیڤا (لا إلـه إلا اللـه)ــە و یـا هـاتی د حەدیسـێ دا: ((سـەرێ هـەر کـارەکی ئیسلامە و ستووینا وێ نڤـێـژە و گوپـیـتکـا وێ جیـهـادە د ڕێـکا خـــودێ دا)).

خودێ پێغەمبەرێت فرێکرین مزگینی دەربن و ترسینەربن، و هەمی ئێک دەنگ بوون ل سەر بانگەوازییێ بۆ تەوحیدێ و دوژمنکارییێ ب طاغوتی و شرکێ ب هەمی رەنگێن خۆ ڤە و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێیە : ﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا﴾ ئانکو بۆ هەر مللەتەکی:﴿أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ﴾ خودێ ب تنێ بپەرێسن، ﴿وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ﴾ و هین طاغوتی بدانن لایەکی و هین ل لایەکێ بن و ئەڤە یا رەوانترە ژ هندێ کو مروڤ خۆ بدەتە پاش و خۆ ژێ دیرکەت و ئەو ژ تمامیا بەریبوونا مروڤییە ژ شرکێ و ئەهلێ وێ.

و خودێ یا فەرزکری ل سەر هەمی عەبدێن خۆ کو ئەو کوفرێ ب طاغوتی بکەن و ئیمانێ ب وی بینن، لەوا یا پێدڤییە ل دەستپێکێ کوفرێ ب طاغوتی بکەن پاشی باوەریێ ب خودێ بینن:

﴿فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ﴾ ئانکو: (ڤێجا هەچییێ کافرییێ ب وان هەمی تشتان بکەت یێن ژ بلی خودێ پەرستن بۆ دئێتەکرن وباوەرییێ ب خودێ بینیت).

و طاغوت: هەر تشتەکێ عەبد ژ سنورێن خۆ دەرکەڤیت د دەرحەقێ وی دا، چ تشتەک بیت پەرستن بۆ بهێتەکرن وەک (دار و بەرا) یان کەسەک بیت خەلک دویڤ بکەڤیت وەک (زانایێن خراب) یان ئەو بیت یێن خەلک گوهێ خۆ ددەتێ وەک(وان کار بدەستان ئەوێن ژ رێکا خودێ دەرکەفتین).

و طاغوت گەلەکن و سەرێن وان پێنجن: ئبلیس لەعنەتا خودێ لێبیت (و ل ڤێرێ شێخی لەعنەت ل ئبلیسی کرن وەک ئیخبار دا بزانین کو لەعنەت یێن لێ هاتینە کرن) و هەر کەسێ پەرستن بۆ بهێتە کرن و ئەو یێ رازییبیت، و هەر کەسێ بەرێ خەلکی بدەتە پەرستنا خۆ، و هەرکەسێ بێژیت ئەز تشتەکی ژ غەیبێ دزانم ، و هەر کەسێ حوکمی ب وێ نەکەت یا خودێ بۆ هنارتی.

نەكرنا حوكمی ب وێ یا خودێ ئینایە خوار رونكرن یا تێدا

دبیتە كوفرا مەزن

ئەگەر هزر كر حوكمێ مروڤی ژ یێ خودێ چێترە، یان ژی هەردوو وەكی ئێكن.

دبیتە كوفرا بچیك

ئەگەر هزربكەت نەكرنا حوكمی ب وێ یا خودێ فرێكری یا خەلەتە بەلێ گوهێ خۆ ددەتە هەوایێ نەفسا خۆ یان ژ بەر ڤیانا سەروكاتیەكێ بیت یان ژ بەر هەر ئەگەرەكێ دی بیت.

ئیمامێ [ابن القیم] جیهاد یا كرییە چوار پلە

جیهادا نەفسێ

ئەو ژی ب زانین و كاركرنێ و بانگەوازییێ د رێكا خودێ دا و بێهنفرەهیێ یە.

جیهاد د گەل شەیطانی

ئەو ژی دێ ب هێلانا شوبها بیت (ئانكو شرك و بیدعەیان) یان شەهواتا چ (یێن مەزن بن یان یێن بچیك).

جیهاد د گەل كافر و منافقا

ئەو ژی ب دلی و ئەزمانی و مالی و نەفسێ یە.

جیهاد د گەل خودانێت زولمێ و بیدعا و گونەها

ئەو ژی ب دەست و ئەزمانی و دلی یە.

دوماهیك:

یا پێدڤییە ل سەر هەر مروڤەكێ خودان عەقل ئەو خۆ باش د ڤی مەتنی بگەهینیت، و گرنگییێ پێ بدەت گرنگییەكا تایبەت، ژ بەر وان بنچینێن مەزن یێن ب خۆ ڤە گرتین كو هەمی مروڤ دێ پێدڤی پێ بنێ د قەبرێ خۆ دا.

ئەڤە و خودێ چێتر دزانیت،

وصلى الله على محمد وعلى آله وصحبه وسلم

کورتیا بابەتی

هەر سێ بنەما (ئەو ژێ کورتیا پرسیارێن قەبریە) ، بەلگەیێن وێ ، بوچێ ئەم تەوحیدێ دخوینین؟ بوچێ ئەم هەر سێ بنەما دخوینین؟ بەرهەمێ خواندنا ئەڤێ مەتنێ چییە ؟	هەر چوار مەسەلێن گرنگ	زانین	نیاسینا خودێ ونیاسینا پێغەمبەرێ وی و شارەزابوون د دینێ ئیسلامێ دا ب بەلگەڤە. ئانکو (هەر سێ بنەما)
		کارپێکرن	(زانین گازی دکەتە کاری ئەگەر بەرسڤ دا زانین دێ هێت و ئەگەر نە زانین دێ چیت) وعالم بعلمه لم يعملن معذب من قبل عباد الوثن و زانایێ ب علمێ خۆ عەمەل نەکری ، دێ هێتە عەزابدان بەری عابدێن صەنەما.
		بانگەوازیکرن بۆ زانینێ	مەرجێن بانگەوازی کرنێ: ژدل بۆ خودێ ، زانستێ شەرعی ، حالێ وان کەسان بەرچاڤ وەرگریت یێن بانگەوازی د گەل دهێتە کرن، حیکمەت، بێنفرەهی (الصبر).
			ئێکەم تشتێ کو بانگەوازییێ بۆ دکەن تەوحیدە، و ئەڤەیە بانگەوازییا پێغەمبەرا. و بلند ترین دەرەجا تەوحیدێ : بانگەوازی بۆ تەوحیدێ و نەهێلانا شرکێ یە.
		صەبر کێشان ل سەر وێ نەخوشیا دگەهتە مروڤی	صەبر (بێنفرەهی) ل سەر کرنا عیبادەتی وەکی (نڤێژێ)، ول سەر نە کرنا گونەهان وەکی (ریبایێ) ، ول سەر قەزا وقەدەرێن خودێ یێن نەخوش وەکی (هەژارییێ).
			ئانکو: صەبر کێشان ل سەر زانینێ پاش ل سەر کارکرنێ پاشی ل سەر بانگەوازییێ.
	هەر سێ مەسەلێن گرنگ		تەوحیدا خودایینییێ (الربوبية) (ئەگەر د خودایینییێ دا ئێک ب تنێ بیت، دڤێت پەرستن ژی بۆ وی ب تنێ بهێتە کرن) و تەوحیدا ناڤ و سیفەتان.
			تەوحیدا پەرستنێ (الألوهية) (ئیخلاص)، کو هندیکە (الله)ـە رازینابیت کو شریکەک بۆ بهێتە دانان د عیبادەتی دا نە مەلایکەتەکێ نێزیک و نە پێغەمبەرەک.
			بەریکرن ژ شرکێ و ئەهلێ وی : ب دلی (حەژێنەکرنا کافرا) ، و ب ئەزمانی :﴿إِنَّنِي بَرَآءٌ مِّمَّا تَعۡبُدُونَ﴾ ئانکو : (هندی ئەزم ئەزێ بەریمە ژ وی تشتێ هوین ژ بلی خودێ دپەرێسن) ، و ب ئەندامان (پشکداری نەکرن د ئاهەنگێن واندا و چاڤلێنەکرنا وان)

هەر سێ بنەما (ئەو ژێ کورتیا پرسیارێن قەبرییە) ، بەڵگەیێن وێ ، بوچی ئەم تەوحیدێ دخوینین؟ بوچی ئەم هەر سێ بنەما دخوینین؟ بەرهەمێ خواندنا ئەڤێ مەتنێ چییە ؟	ئەگەرێ خواندنا ئێکتاپەرستیێ	حەنیفییەت : ئەو دینێ مەیلداره ژ شرکێ بۆ ئیخلاص و ئێکتاپەرسییێ.
		د زمانیدا: ئەو چاوگێ (وحّد یوحّد توحیداً) ئانکو کره ئێک و دکەته ئێک و ئێکاتی. د شەریعەتیدا: ئەو ئێکینیا خودێیە ب وێ یا ب ویقە گرێدای ژ خوداینیێ و پەرستنێ و ناڤ و سالوخەتان. و جورێن وێ سێنە:
		ئێکینیا خوداینییێ: ئەو ئێکدانانا خودێیە ب کار و کریارێن وێ، ژ چێکرن و مولکی و ریڤەبرنێ. ئێکینیا پەرستنێ : ئەو ئێکدانانا خودێیە ب پەرستنێ، یان ب کارێت عەبدا. ئێکینیا ناڤ وسالوخەتان : ئەو ئێکدانانا خودێیە ب وێ ناڤێ بۆخۆ دانایی یا وەسفا خۆ پێ کری د پەرتووکا خۆ دا یان ل سەر ئەزمانێ پێغەمبەری خۆ {سلاڤ لێ بن} : ئەڤە ژێ ب سەلماندنا تشتێ وی بۆ خۆ سەلماندی، و ب نەفیکرنا تشتێ وی ل سەر خۆ نەفی کری، بێ گوهرینا رامانێ و بێ ژ کارخستنا وێ و بێ گوتن ل سەر چەوانیا وێ یان شبهاندنا وێ.
		شرک : ئەو گازییە ژ کەسەکی ژ بلی خودێ د گەل وی، و ئەو مەزنترین گونەهە د عەردی دا.
	سێ بنچینە	نیاسینا خودایێ مەزنە : کییە خودایێ تە ؟ تە ب چ خودایێ خۆ نیاسی ؟ خودا ئەوە یێ بهێتە پەرستن، جورێن پەرستنێ، حوکمێ وی کەسێ هندەک ژ عیبادەتێ بۆ غەیری خودێ دکەن د گەل بەڵگەیان.
		زانینا دینێ ئیسلامێ : ب بەڵگە، پێناسا ئیسلامێ، پلەیێن دینی، روکنێن ئیسلامێ، پێناسا شەهادێ، روکنێن باوەریێ، پلەیێن باوەریێ، چاکی، بەلگێ پلەیێن دینی، نیشانێن هاتنا قیامەتێ.
		نیاسینا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} ، نەسەبێ وی، بوونا وی، ژیێ وی، پێغەمبەر بوونا وی و ناما وی، بازێرێ وی، حیکمەت ژ هنارتنا وی، دەمێ بانگەوازیا وی بۆ ئێکتاپەرستیێ. ئیسراء و میعراج، ل کیرێ و کەنگی نڤیژ فەرز بوو؟ مشەختبوون و حوکمێ وی، کەنگی تەشریعاتێن دی هاتنە تەشریع کرن؟ دەمێ بانگەوازیێ، مرنا وی، ب چ هاتییە ژ دینی، گشتبوونا هنارتنا وی بۆ مروڤ و ئەجنا، کامل بوون و تمامبوونا دینی.

هەر سێ بنەما (ئەو ژێ کورتیا پرسیارێن قەبرییە)، بەلگەیێن وێ، بوچی ئەم تەوحیدێ دخوینین؟
بوچی ئەم هەر سێ بنەما دخوینین؟ بەرهەمێ خواندنا ئەڤێ مەتنێ چییە؟

دوماهیک

ڕابوونا پشتی مرنێ یا هەی و دێ حساب د گەل مە هێتە کرن سەرا کار و کریارێن مە، دێ کافر بیت ئەوێ ب درەو بدانیت رابوونا پشتی مرنێ و کارێ پێغەمبەران و بانگەوازییا وان، بزانی ئێکەمین و دوماهیک ڕەسول کییە، و هەر دوو ستوونێن تەوحیدێ : کوفرکرن ب طاغوتی و باوەری ب (الله)ـی، و پێناسا طاغوتی، و سەرێن طاغوتی کینە، چەوانییا کوفربرن ب طاغوتی، رامانا (لا إلة إلا الله)، ئیسلامەتی سەرێ دینیە و ستوونا دینی نقێژە، گوپیتکا دینی جیهادە.

جورێن جیهادێ	جیهاد ب نەفسێ		ئەو ژی ب وێ یا د سورەتا (العصر) دا هاتی (زانین و کارکرن ب زانینێ و بانگەوازی و صەبر)
	جیهادا شەیتانی	شەهەوات	کەبائیر (هەر گونەهەکا سزایەکا تایبەت بۆ هەبیت گونەهێن مەزنن) (الکبائر)
			گونەهێن بچویک (هەر گونەهەکا سزایەکا تایبەت بۆ نەبیت)
		شوبهە	شرکا مەزن (مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەردکەڤیت) و شرکا بچیک.
			بیدعە
	جیهادا کافر و منافقان		ئەڤ ژی ب دلی و ب ئەزمانی و ب ئەندامان و مالی یە.
	جیهادا زولمێ و بیدعێ و سەرپێچییان		ئەڤە ب دەستی و ب ئەزمانی و ب دلی.

طاغوت	هەر تشتەکێ عەبد د دەرحەقێ خودێ دا ژ سنورێن خۆ دەرکەڤیت ، چ تشتەک بیت پەرستن بۆ بهێتەکرن وەک (دار و بەرا) یان کەسەک بیت خەلک ب دویڤ بکەڤیت وەک (زانایێن خراب) یان ئەو بت بیێن خەلک گوهێ خۆ ددەتێ وەک (وان کار بدەستان ئەوێن ژ رێکا خودێ دەرکەفتین). و طاغوت گەلەکن و سەرێن وان پێنجن: ئبلیس لەعنەتا خودێ لێبیت (و لڤێرێ شێخی لەعنەت ل ئبلیسی کرن وەک ئیخبار دا بزانین کو لەعنەت بیێن لێ هاتینە کرن) و هەر کەسێ پەرستن بۆ بهێتە کرن و ئەو یێ رازی بیت، و هەر کەسێ بەرێ خەلکی بدەتە پەرستنا خۆ، و هەرکەسێ بێژیت ئەز تشتەکی ژغەیبێ دزانم ، و هەر کەسێ حوکمی ب وێ نەکەت یا خودێ بۆ هنارتی.

ئەڤە و خودێ چێتر دزانیت،

وصلى الله على محمد وعلى آله وصحبه وسلم

ئەزموونا هەر سێ پرسیارێن قەبرێ و بەلگەیێن وان

بەرسڤا ڕاست دناڤ كڤانان دا هەلبژێرە :

1. نقیسەرێ هەر سێ پرسیارێن قەبری: (موحەممەدێ كورێ سولەیمانێ تەمیمی ـ موحەممەدێ كورێ عبدالوهابی ـ هەمی ئەوێن بورین).

2. هەر سێ بنەما ب كورتی پرسیارێن قەبری نە : (دروستە ـ خەلەتە).

3. نقیسەری بۆ خواندەڤانێ هەر سێ بنەما دوعا كرینە ل: (دوو جها ـ سێ جها).

4. پەرتووكێن نقیسەری د جیاوازن ب: (ساناهیبا دەربرینێ ـ ب كورتی گوتییە پاش ب بەرفرەهی ـ بەلگە ژ قورئان و سوننەتێ ئینانە ـ ئینانا پرسیارێن گرنگ و بەرسڤدان ل سەر ـ خودێ قەبویلكرن و بەلاڤبوون بۆ ڤێ مەتنی دایە ـ هەمی ئەوێن بورین).

5. د شیاندایە مەتنێ هەر سێ بنەما دابەش بكەین بۆ : (5 ـ 6) بەشان.

6. فێربوونا ئێكتا پەرستییێ: (ل سەر هندەكان فەرزە ـ ل سەر هەمییان فەرزە).

7. بەلگێن چوار بنەما سورەتا : (العصر ـ الإخلاص)ـە.

8. هەر كەسەكێ خۆ فێربكەتە زانینێ و كارێ ب وێ زانینێ نەكەت ئەوی وەكی : (فەلەیان ـ جوهیيان ـ هەمی ئەوێن بورین) كر.

9. بێنفرەهی دابەش دبیت بۆ : (دوو بەشان ـ سێ بەشان).

10. ڕامانا گوتنا ئیمامێ شافعی (خودێ ژێ ڕازیبیت) د سورەتا (العصر) دا ئەوە كو: (بەسە بۆ ڕاكرنا هێجەتێ ل سەر مروڤان ـ بەسە ژ هەمی سورەتێن دی).

11. هەر كەسێ باوەرییێ ب تنێ ب ئێك جورێ ئێكتا پەرستییێ بینیت نابیتە ئێكتاپەرستەكێ دروست: (دروستە ـ خەلەتە).

12. بەریبوون ژ شركێ و ئەهلێ وێ : (ب دلی و ئەزمانی و ئەندامان ـ ب بەریبوونێ ژ كارێ و بكەری ـ هەمی ئەوێن بورین).

13. مەرەم ژ مزگەفتا د گوتنا خودایێ مەزندا ﴿ وَأَنَّ ٱلۡمَسَٰجِدَ لِلَّهِ ﴾ : (مزگـەفتێن ئاڤـاکری ـ ئەندامێن مروڤ ل سەر دچیتە سوجدێ ـ ئەو عەردێ مروڤ سوجدێ ل سەر دبەت ـ هەمی ئەوێن بورین).

14. رێکا پێشیـنا : (داخوازکرنا بەڵگـــەیی بەری باوەریـــێ ـ باوەری بەری داخوازکرنا بەڵگەیی).

15. هەر زانایەکێ د سەر دا بچیت ئەو وەکی: (جـوهـی ـ فـەلە)ـیانە.

16. هەر عابدەکێ د سەر دا بچیت ئەو وەکی: (جـوهـی ـ فـەلە)ـیانە.

17. هەر سێ مەسەلێن گرنگ ئەو هەر سێ پرسیارێن ناڤ قەبری نە: (دروستە ـ خەلەتە).

18. دوعا دهێتە دابەشکرن بۆ: (دوعا یا عیبادەتی و دوعا یا داخوازییێ ـ دوعا ب ئەزمانێ حـالی و دوعـا ب ئەزمانێ گوتنێ).

19. دوعا یا داخوازییێ دابەش دبیت بۆ : (دوو بەشا ـ چوار بەشا).

20. خەلک یێن دابەشبووین د باوەریئینانا سەبەبان دا بۆ: (دوو بەشێن خەلەت وئێکێ دروست و نـاڤنجی ـ شرکا مەزن و بچیک و یا دروست).

21. دروستە داخوازا هەواهاتنێ ژ غەیری خودێ بهێتە کرن : (ب هەمی شـێواڤە دروسـتە ـ دروسـتە د وی تشتی دا یێ ئەو دشێت ـ دروستە د وی تشتی دا یێ ئەو دشێت ب چوار مەرجان).

22. رامانا (لا إله إلا اللـه) ئانکو: (خـودێ یـێ ب شـیانە د چـێکرنێ دا ـ چ خـودێ نیـنن ژ بلـی الله ـ چ خودایێن دروست نینن ژ بلی الله ـ هەمی د دروستن).

23. نێزیککرن د ناڤبەرا ئاینان دا : (دروستە ـ گونەهەکا مەزنە ـ کوفرە).

24. بەڵگە ل سەر هەبوونا خودێ ب کورتی - ئیجمالی - : (گەلەکن ـ چوارن).

25. ئەرێ مەلایکەتان دل هەیە : (بەلێ ـ نەخێر).

26. پەیوەندییا تەوحیدێ د گەل باوەرییێ ئەوە کو: باوەری یا گشتییە و تەوحید بەشەکە ژێ (دروسـتە ـ خەلەتە).

27. ستوونێن باوەرییـێ: (5 ـ 6 ـ 7)ـن.

28. موشرکا هندەک ژ عیبادەتی بۆ خودێ یێ هەی : (دروستە ـ خەلەتە).

29. هەر كەسێ عیبادەتێ وی بێتە كرن و ئەو نەیێ رازبیت: (طاغوتە ـ نە طاغوتە).

30. ئێكدانانا خودێ ب رێڤەبرنا جیهانێ و ئینانا خوارا بارانێ تەوحیدا : (پەرستنێیە ـ خوداینیێیە ـ ناڤ و سالوخەتایە).

31. ژ وان تشتایە یێ بنچینێ تەوحیدێ نەفی دكەن : (شركا مەزن ـ شركا بچیك ـ بیدعە).

32. مەزنترین ئەرك (واجب) چاكیا د گەل دایبابایە: (دروستە ـ خەلەتە).

33. مەزنترین گونەه زنایە، و كوشتنا وێ نەفسێ یە یا خودێ كوشتنا وێ حەرام كری: (دروستە ـ خەلەتە).

34. (میعراج) چوونا پێغەمبەری یە {سلاڤ لێ بن} ژ مەكەهێ بۆ بەیتا قودسێ: (دروستە ـ خەلەتە).

35. پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} یێ هاتییە هنارتن بۆ : (قەومێ وی ب تنێ ـ بۆ مروڤ و ئەجنا هەمییا).

36. پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} : (یێ مری ـ پێغەمبەر نا مرن).

37. هەر كەسێ رابوونا ژ قەبرا ل قیامەتێ ب درەو دەربێخیت وی كوفر كر و كوفرا وی یا : (مەزنە ـ بچیكە).

38. دینێ پێغەمبەران : (ئێكە ـ هەر پێغەمبەرەكی دینەكێ هەی).

39. مشەختبوون : (یا راوەستییای ب ڤەكرنا مەكەهێ ـ دێ مینیت هەتا ڕابوونا قیامەتێ).

40. مشەختبوون ئەوە : (ڤەگوهاستن ژ وەلاتێ كوفرێ بۆ وەلاتێ ئیسلامێ ـ هێلانا وی تشتێ خودێ حەرام كری).

41. ئایینێ ئیسلامێ یێ تمام بووی ب تنێ ئەو نەبیت یا ژ خەونێن چاكان دهێتە ڤەگوهاستن: (دروستە ـ خەلەتە).

42. كرنا عیبادەتێ بۆ غەیری خودێ شركا : (مەزنە ـ بچیكە).

43. پێدڤییە جیوازی بێتەكرن د ناڤبەرا حوكمێ ل سەر كاری و حوكم ل سەر بكەری: (دروستە ـ خەلەتە).

44. ئێكەم نەبی: (نوحە {سلاڤ لێ بن} ـ ئادەمە {سلاڤ لێ بن}).

45. پێغەمبەرێ مە {سلاڤ لێ بن} : (نەبییە ـ ڕەسولە ـ هەردوو پێكڤە).

★ تمامکەرا لیستا ئێکێ دناڤ لیستا دووێ دا هەلبژێرە :

لیستا دووێ	ژمارە	ژمارە	لیستا ئێکێ
گوتنا ئەحمەدی: دەمێ ئەز کافری دبینم، ئەز چاڤێ خۆ دگرم ژ ترسێن هندێ کو دوژمنەکێ خودێ ببینم.	1		تەوحید د زمانی دا
باوەری وان هەمی تشتێن پشتی مرنێ ب خۆ ڤە دگریت.	2		تەوحید د شەریعەتی دا
ئەو گوتنە ب ئەزمانی و باوەرییە ب دلی وکاکرنە ب ئەندامێن لەشی، زێدەدبیت ب تاعەتی و کێم دبیت ب سەرپێچییا.	3		تەوحیدا پەرستنێ
ئیسلام و باوەری و چاکی.	4		تەوحیدا خودایینییێ
بۆ خودێ و بۆ غەیری خودێ.	5		تەوحیدا ناڤ و سالوخەتان
واجبە و دروستە و حەرامە.	6		حەنیفییەت
یێن شەرعی و یێن بەرجەستە.	7		ئێکەم گازی و ئەرک د قورئانێ دا
پرسیارێن قەبری.	8		هەڤکویف
زانین و کارکرن و گازی کرن و بێنفرەهی.	9		ترس
ئیخلاص و دویڤچوون.	10		پشت بەستن
ئەو راستییا پشت بەستنێ یە ل سەر خودێ د گەل باوەرییا تمام ب وی و د گەل جێبەجێکرنا ئەسبابا.	11		هەردوو مەرجێن قەبیل بوونا عیبادەتێ
ترسا ژ خودێ یا ئاڤاکری ل سەر زانینێ ب مەزنییا وی یێ تو ژێ دترسی و تامییا وی.	12		هەر چوار مەسەلە ب کورتی
ئەو تشتێ دبیتە هەڤکویف و هەڤشێوە بۆ تشتەکێ دی.	13		هەر سێ مەسەلە ب کورتی
د سورەتا (البَقَرَة)ـدا.	14		هەر سێ بنچینە ب کورتی
ئەو دینە یێ خوار دبیت ژ شرکێ و یێ ئاڤاکرییە ل سەر ئیخلاصی و تەوحیدێ.	15		ئەسباب دابەش دبن بو
ئەو ئێکینییا خودێ یە ب وان ناڤ و سالوخەتان یێن وی بۆ خۆ دانایین د پەرتووکا خودا یان ل سەر ئەزمانێ پێغەمبەرێ خۆ{سلاڤ لێ بن}، ب دوپاتکرنا وێ یا وی بۆ خۆ دوپاتکری ل سەر خۆ و نەفی کرنا وێ یا وی ل سەر خۆ نەفی کری بێی لادان و بێی ژ کارئێخستن و بێی گوتنا چەوانییێ یان شوباندن ب تشتەکی.	16		نەزر دابەش دبیت بۆ
ئەو ئێکینییا خودێ یە ب پەرستنێ.	17		ڤەکوشتی دابەش دبیت بۆ

ئەو ئێكینییا خودێ یە ب چێكرن و مولكی و برێڤەبرنێ.	18	□	ترس دابەش دبیت بۆ
ئەو ئێكینییا خودێ یە ب وێ یا تایبەت ب وی ڤە.	19	□	ئیسلام
بنچینێ ئێكینییا تشتییە ئەگەر ئێك دانا.	20	□	پلەیێن دینی
دەركەفتنا روژێ یە ژ روژئاڤای یان هاتنا مرنێ.	21	□	باوەری
هەر تشتێ عەبد ژ حەددێ خۆ ببورینیت ژ پەرستنێ یان دویڤچوونێ یان گوهلێكرنێ.	22	□	باوەری ب روژا دوماهییێ هندێ ب خۆ ڤە دگریت كو
ئێكینییا خوداینییێ و پەرستنێ و ناڤ و سالوخەتان و بەریبوون ژ شركێ و ئەهلێ وێ.	23		ب جهئینانا خۆ بەریئكرنێ ژ شركێ ب دروستی
ئەو ب دەست ڤە بەردانە بۆ خودێ ب ئێكتا پەرستییێ و دویڤچوونا وییە ب تاعەتی و بەریبوونە ژ شركێ و ئەهلێ وێ.	24	□	دەمێ راوەستیانا تەوبێ
تشتێ بهێتە پەرستن ژ بلی خودێ ل سەر شێوازەكی.	25	□	طاغوت

ناڤەروک

هەرچوار بنەما

{ب ناڤێ خودایێ پڕ دلوڤانێ دلوڤانكار}

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله أما بعد :

پێشەكیەك ل سەر ئەڤێ شروڤەكرنێ

نڤیسەرێ ڤی مەتنی

ئیمام موحەممەدێ كورێ عەبدولوەهابێ كورێ سولەیمانێ تەمیمی یە دبێژنێ (أبو الحسين).

ل سالا 1115 مشەختی ل عویەینە ژ دایك بوویە

و ل سالا 1206 مشەختی ل درعیێ مرییە

(القواعد الأربع) مەتنێ دووێ یە ژ وان مەتنێن دهێنە خواندن د زنجیرا وان مەتنا دا یێن كو قوتابی دخوینن، و گرنگی ب ڤی مەتنی دهێتە دان ژ بەر چەند ئەگەرا:

ئاموژگاریا زانایان ب خواندنا ئەڤی مەتنی	چاڤلێكرن ب زانایێن پێشینێن چاك
د ڤی مەتنی دا رەتكرنا شووبهێن موشركێن وەختێ مە یا هەی	چونكی دبیتە كورتكرنا پەرتووكا (كشف الشبهات)

ئەم ب ڤی مەتنی دەستپێدكەین بەری پەرتووكا (كشف الشبهات)؛ دا كو چ شووبهە نە ئێنە گرێدان ب دلێ قوتابی ڤە.

ناڤەڕوكا ڤێ پەرتووكێ

ئەڤ مەتنە دهێتە دابەشكرن بۆ سێ بەشا ئەو ژی:

1. پێشەكی (ئەگەرێن ب دەستڤەئینانا بەختەوەریێ)

2. گرنگیا خواندنا تەوحیدێ (ئێكتا پەرستییێ)

3. هەرچوار بنەما

یا ئێکێ: پێشەکی (ئەگەرێن ب دەستقەئینانا بەختەوەرییێ)

(1) ئەگەرێ دەستپێکرنا مەتنی ب ناڤێ خودێ (البسملة)

1. وەک چاڤلێکرن ب قورئانێ و پێغەمبەران {سلاڤ ل سەر هەمییان بن}.	2. دویڤچوونا زانایێن بەری خۆ کو ئێک ژ عەدەتێن وان ئەوە بوو ب ناڤێ خودێ دەست ب نڤیسینێن خۆ دکر.	3. هەروەسا ژ بەر پیروزی و بەرەکەتا ناڤێ خودایێ مەزن.

ب ناڤێ خودایێ پڕ دلوڤانێ دلوڤانکار(1)
دوعا ژ خودانێ عەرشێ مەزن دکەم هاریکاریا تە بکەت ل دونیایێ و ئاخرەتێ(2)، و تە بکەتە کەسەکێ موبارەک ل هەر جهەکێ تو لێ بی. (3)

(2) پشتی (بەسمەلێ) شێخی (خودێ رەحمێ پێ ببەت) پێشەکییا خۆ دەستپێکر ب دوعا کرنێ بۆ قوتابییێ زانینێ هەر وەکی عەدەتێ خۆ، وئەڤە بەڵگەیە ل سەر گرنگی پێدانا وی وحەژێکرنا وی بۆ قوتابیێن زانینێ و دوعا کرنا وی بۆ وان کو هەر خێرەکا هەبیت خودێ بدەتە وان.

(3) وەلیێن خودێ ئەون یێن باوەری و تەقوا ل دەف هەیـن.

شێخێ ئیسلامێ (ابن تيمية) (خودێ ژێ رازیبیت) دبێژیت: ((هەر کەسێ باوەردار بیت و یێ ب تەقوا بیت ئەوە وەلیێ خودێ))؛ و بەڵگە گوتنا خودایێ مەزنە :﴿أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ٦٢ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ﴾ ئانکو : (نێ هندی وەلییێن خودێنە چ ترس ژ عەزابا خودێ ل ئاخرەتێ ل سەر وان نینە، وئەوە ب خەم ناکەڤن ل سەر وێ بارا د دنیایێ دا نەگەهشتییە وان. و ژ سالۆخەتێن ڤان وەلییان ئەوە وان باوەری ب خودێ ئینایە و دویڤکەفتنا پێغەمبەرێ وی کرییە د وی تشتی دا یێ ئەو پێ ژ نک خودێ هاتی، و وان تەقوایا خودێ دکر و فەرمانێن وی ب جهـ دئینان).

بەرەکەت : ئانکو گەشەبوون و زێدەبوون .

تەبەرۆک : داخوازکرنا گەشەبوون و زێدەبوونێیە .

موبارەک : ئەوێ مفا ژێ دهێتە وەرگرتن ل هەر جهێ لێبیت .

و وەل تە بکەت ئەگەر قەنجیەک د گەل تە کر شوکرا وێ قەنجییێ بکەی (1).

(التبرك) تەبەرۆک دابەش دبیت بۆ دوو بەشا

تەبەرۆکا دروست

تەبەرۆکا قەدەغەکری: ئەوا نەهاتییە سەلماندن نە ب شەریعەتی و نە ب هەستان، و ئەو جورەکێ شرکا بچیکە.

تەبەرۆک ب تشتێن بەرجەستە: وەکی زانینێ، و دوعایا، و تشتێن وەکی وان. دبیت بەرەکەت ژ مروڤەکی بهێتە دیتن ژ بەر زانین و بانگەوازییا وی. ڤێجا ئەڤە دێ بیتە بەرەکەت چونکی مە گەلەک خێر ژێ وەرگرت. وەکی بۆ نموونە پەرتووکێن شێخێ ئیسلامێ (ابن تیمیة) و غەیری وی ژ زانا و چاکان، خودایێ مەزن بەرەکەت وخێر یێن کرینە د پەرتووکێن وان دا و خەلکی بۆ خۆ مفا ژێ وەرگرتییە.

تەبەرۆکا شەرعی: وەکی نڤێژکرن ل مزگەفتا (حرام) ئەوا ل مەککەهێ، یان ل مزگەفتا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن}.

(1) نیعمەت تاقیکرنە بۆ مروڤی، و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گەلەکن ژ وانا : ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ ئانکو : (و بێگومان ئەم دێ هەوە جەرببینین ب شەڕ و نەخوشی و بەڵایان و ب خێر وخوشی و زەنگینی و شیانان). ﴿فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ﴾ ئانکو: (دەمێ سولەیمانی ئەو ل نک خۆ ئاکنجی دیتی گوت: ئەڤە ژ قەنجییا خودایێ منە یێ ئەز وەهمی چێکری ئافراندین؛ دا ئەو من ب جەرببینت: کانێ ئەز ب وێ چەندێ شوکرا وی دێ دکەم یان دێ کافر بم وپشت دەمە شوکرا وی؟ و هەچییێ شوکرا خودێ بکەت هەما مفایێ وێ چەندێ هەر بۆ وی دێ زڤریت، وهەچییێ کوفرێ بکەت و شوکرێ نەکەت هندی خودایێ منە منەت ب شوکرا وی نینە، ئەو یێ مەردە). ﴿فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ﴾ ئانکو : (ڤێجا هندی مروڤە ئەگەر خودایێ وی ئەو ب خوشییێ جەرباند، و رزقێ وی بەرفرەه کر، وحالێ وی خوش کر، ڤێجا ئەو دێ هزر کەت ئەڤە ژ بەر هندێیە چونکی ئەو ل نک خودێ یێ ب قەدرە، ڤێجا ئەو دێ بێژیت: خودایێ من قەدرێ من گرت).

و د فەرموودەیەکێ دا یا هاتی: ((سێ کەس هەبوون ژ بەنی ئیسرائیلیا، خودایێ مەزن ڤیا وان ب جەرببینت...)).

نیعمەت یا گرێدایە ب تەوحیدا خودایینییێ (الربوبیة) و ب تەوحیدا پەرستنێڤە (الألوهیة). و شوکرا نیعمەتێ دبیتە دوو بەش:

گرێدان ب خودێ ڤە بەری نیعمەتێ

و د ڤی جوری دا ل سەر عەبدی پێدڤییە باوەرییەکا راست و ژ دل هەبیت کو یێ نیعمەتێ ددەت ب تنێ (ﷲ)ـە، ئەڤجا دلێ وی نە ئێتە گرێدان ب غەیری خودێ ڤە و داخوازا خێرێ نەکەت ئیلا ژ خودێ ب تنێ، ڤێجا کا چەوا داخوازا بەحەشتێ ب تنێ ژخودێ دهێتە کرن؛ چونکی ئەوە خودانێ وی، هوسا داخوازا رزقی ژێ ناچێیت بهێتە کرن ئیلا ژ خودێ، ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ﴾ ئانکو: (وتو خۆ بهێلە ب هیڤیا خودایێ زێندی ڤە یێ نەمریت)، ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ﴾ ئانکو : (هندی ئەو صەنەمن یێن هوین ژ بلی خودێ دپەرێسن ، نەشێن رزقەکی بدەنە هەوە، ڤێجا هوین رزقی ژ خودێ بخوازن)، ﴿وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥ﴾ ئانکو: (و هوین پەرستنا وی ب تنێ بکەن و شوکرا وی بکەن).

شوکرا پشتی دانا نیعمەتێ ئەڤە ژێ دهێتە ئەنجام دان ب

دلێ

و ئەڤە ژێ ب باوەرییەکا راست و خۆ تەسلیم کرنەکا تەمام کو یێ رزقێ ددەت و نیعمەتان ددەت هەر (ﷲ)ـە پاقژی وبلنداهی بۆ وی بیت، و هەر نیعمەتەکا ل دەف عەبدی هەی هەمی ژ دەف خودێ یە.

ئەزمانێ

و ئەڤە ژێ ب بەحسکرنا نیعمەتێن خودێ و حەمد و شوکر و مەدحکرنا وی یە ، ژ بەرگوتنا خودایێ مەزن: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ ئانکو: (و هندی قەنجییا خودێ تەیە یا وی د گەل تە کری تو بەحس ژێ بکە).

ئەندامان

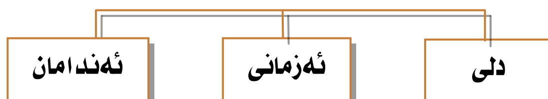
و ئەڤە ژێ ب بکارئینانا نیعمەتێن خودێ یە ب وی شێوازی یێ کو ئەو پێ رازی، د گەل ڤێ ژێ کرنا عیبادەتێ و خۆ نێزیککرن بۆ وی ب تنێ، و خۆ دانە پاش ژ گونەهان ژ بەر بجهئینانا فەرمانێن وی.

و ئەگەر بەلایەک دا تە صەبری ل سەر ب کێشی (1) و ئەگەر تە گونەهەک کر گونەهێن تە ب غەفرینیت.

(1) چونکی صەبر کێشان واجبە ب ئیجماعا ئوممەتێ.

1ـ تورەبوون : حەرامە، و ئێکە ژ گونەهێن مەزن، و دهێتە ئەنجامدان ب:

تورەبوون ب دلی: ئیمامێ (ابن القیم)(خودێ رەحمێ پێ ببەت) دبێژیت: هندەک کەس جورئەت ناکەن ب ئەزمانێ خۆ تورەببن، بەلێ نەفسا وان شاهدەییێ ل سەر ڤێ چەندێ ددەت، کو ئەو ب هزرێن خۆ یێن خراب ژ خودایێ خۆ د دلێ خۆ دا دبێژن خودایێ مە زولم ل مە کر، خودایێ مە ئەم بێبار کرین، خودایێ مە مەنعا مە کر... هتد. و یێن هەین زۆر دبێژن وییێن هەین کێم. ڤێجا هزرا خۆ د خۆ دا بکە ئەرێ تو یێ ساخ و پاراستی ژ ڤێ چەندێ، ڤێجا ئەگەر تە خۆ ژ وێ رزگار کر دێ رزگار بی ژ نشتەکێ مەزن.

تورەبوون ب ئەزمانی: ئەو ژی ب قێژی و گریا ژ قەستا و نفرین کرنێ و لەعنەتا و خەبەرا یە .

تورەبوون ب ئەندامان: ئەو ژی ئەوە کو مروڤ تەپا ل سەروچاڤێن خۆ بدەت، و بەر سینگێن خۆ بدرینیت و پرچا خۆ بقەچریت .

2ـ بێنفرەهی (الصبر) : حوکمێ وێ واجبە، ب ئیجماعا ئوممەتێ، ودڤێت یێ صەبر کێش بیت ب دلێ خۆ، وب ئەزمانێ خۆ، وب ئەندامێن خۆ، ئیمامێ (ئەحممەد) دبێژیت : ((صەبر نێزیکی 90 جاران د قورئانێ دا یا هاتییە بەحسکرن ، ئەو ژی واجبە ب ئیجماعا ئوممەتێ، و ئەو نیڤا باوەرییێ یە، هندیکە باوەرییە دوو نیڤە: نیڤەک صەبرە و نیڤا دی شوکرە)).

3ـ رازیبوون: حوکمێ وێ سوننەتە، و پلەیا وێ بلندترە ژ صەبرێ.

4ـ شوکر: حوکمێ وێ سوننەتە، و ئەو چێترین و تەمامترین پلەیە .

یا دووێ : هەر چوار بنەما

تو بزانە خودێ بەرێ تە بدەتە تاعەتێ خۆ؛ هندیکە حەنیفییەتە دویڤچوونا رێکا (ئیبراهیمی)یە {سلاڤ لێ بن}، ئەوە تو عیبادەتێ خودێ ب تنێ بکەی، ئنیەتا تە بۆ وی بیت، و خودایێ مەزن ب ڤێ چەندێ فەرمان یا ل مە کری و ئەم ژ بەر ڤێ چەندێ یێن چێکرین،

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ ئانکو : (و من ئەجنە و مروڤ نە ئافراندینە وپێغەمبەر بۆ وان نەهنارتینە ئەگەر ژ بەر ئارمانجەکا مەزن نەبیت،کو ئەو پەرستنا من بکەن)(1) .

ڤێجا ئەگەر تە زانی کو خودێ تو یێ چێکری ژ بۆ عیبادەتی؛ بزانە عیبادەت نابیتە عیبادەتەکێ ڕاست و دروست ئیللا تەوحید د گەل بیت، کا چەوا نڤێژ نابیتە نڤێژەکا دروست ئیللا دەست نڤێژ د گەل بیت. ئەڤجا ئەگەر شرک چوو دناڤ عیبادەتی دا دێ پیچ کەت؛ کا چەوا ئەگەر بێ دەستنڤێژی چوو د ناڤ دەست نڤێژی دا دێ دەست نڤێژێ پیچکەت. ڤێجا پشتی تە زانی کو ئەگەر شرک چوو دناڤ عیبادەتی دا دێ عیبادەتی پیچکەت و کارێ مروڤی بەتالکەت و خودانێ وێ دێ هەتا هەتایێ د ئاگری دا مینیت، دێ بۆ تە دیار بیت کو گرنگترین تشت ل سەر تە تو فێربیبێ تەوحیدە : دا خودێ تە ژ ڤێ تەڤنێ خلاس بکەت، کو ئەو ژێ شرکا ب خودێ یە، ئەوا خودایێ مەزن سەبارەت وێ گوتی: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ﴾ ئانکو : (هندی خودێیە وێ گونەهێ ژێ نابەت کو شرک پێ بێتە کرن، و یا ژ شرکێ کێمتر بیت ژ گونەهان ئەو بۆ وی یێ وی بڤێت ژ بەنییێن خۆ ژێ دبەت).

و قورتال بوون ژ ڤێ تەڤنێ دێ ب زانینا چوار بنەما بیت کو خودا یێ مەزن د قورئانێ دا گوتینە.

---

(1) نڤیسەری د ڤێرێ دا بۆ مە دیار کر؛ کا ئەرێ بوچ ئەم تەوحیدێ دخوینین؟

بنەمایێ ئێکێ : تو بزانی کو ئەو کافرێن پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} شەڕێ وان کری، باوەری هەبوو کو خودێ ب تنێ چێکەر و رێڤەبەرێ هەمی تشتانە، بەلێ ڤێ باوەریێ وە ل وانا نەکر کو بهێنە دناڤ بازنەیا ئیسلامێ دا، و بەڵگە گوتنا خودایێ مەزنە :

﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴾ ئانکو : (تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە وان؛ ئەو کیە ژ عەسمانی رزقی ددەتە هەوە، دەمێ بارانێ ژێ دبارینت، و ژ عەردی دەمێ شینکاتیێ ژێ دەردئێخت، ڤێجا هوین وحەیوانێن خۆ ژێ دخون؟ و ئەو گوهـ وچاڤێن هوین بهیستن و دیتنێ پێ دکەن و خۆشییێ پێ دبەن د دەستێ کێ دانە؟ و ئەو کیە مرن و ژین د گەردوونێ هەمییێ دا ب دەستێ وی، ڤێجا یێن زێندی ژ یێن مری دئینتە دەر ژ وان یێن هوین دزانن و نەزانن ژی؟ و ئەو کیە یێ کارێ عەرد و عەسمانی و هەر تشتەکێ دناڤ دا ب رێڤە دبەت، و کارێ هەوە ویێ هەمی چێکرییان ژی؟ ئەو دێ بەرسڤێ دەنە تە کو ئەوێ ڤێ هەمییێ دکەت خودێیە، تو بێژە وان: ئەرێ ما هوین ژ عەزابا خودێ ناترسن ئەگەر هەوە پەرستنا تشتەکێ دی د گەل وی کر؟) (2) .

(2) ئەو کافرێن پێغەمبەر د ناڤ دا هاتییە فرێکرن وان باوەری هەبوو کو خودێ ب تنێ چێکەرە، بەلێ د سەر ڤێ چەندێرا پێغەمبەرێ خودێ شەرێ وان کر؛ ئەڤ شەڕە ژ بەر (تەوحیدا الألوهیة) بوو، ئانکو (وان پەرستنا خودێ ب تنێ نەدکر)، ئەڤجا هەر کەسێ تشتەکی ژ عیبادەتی بۆ غەیری خودێ بکەت ئەو موشرک وکافرە.

بنـــەمايێ دووێ : كـــافر دبێـــژن؛ ئـــەم دوعـــا ژ وان صـــەنەمان (خوداوەنـــدان) ناكـــەين و بەرەڤ وان ڤـــە ناچين ئـــيللا بـــۆ هنـــدێ نـــەبيت دا مـــە نێزيكـــى خـــودێ بكـــەن و شـــەفاعەتێ (مەهـــدەرێ) بـــۆ مـــە بكـــەن. بەڵگـــە ل ســـەر خـــۆ نێزيككرنـــێ گوتنـــا خـــودايێ مەزنـــە :

﴿ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴾

ئـــانكو : (و ئـــەوێن شـــرك ب خـــودێ كـــرى وژ بـــلى وى هنـــدەك ســـەركار بـــۆ خـــۆ دانـــاين، ئـــەو دبێـــژن: هـــەما ئـــەم پەرســـتنا ڤـــان خوداوەنـــدان د گـــەل خـــودێ دكەيـــن دا ئەو مەهدەرێ بـــۆ مـــە ل نـــك خـــودێ بـــكەن، ودا ئـــەو مـــە نێزيكـــى وى بـــكەن، ڤێـــجا ب وێ چەندێ ئەو كـــافر بـــوون؛ چـــونكى پەرســـتن و مەهـــدەرى بـــۆ خـــودێ ب تنێيـــە، هنـــدى خودێيـــە ئـــەوە ل رۆژا قيامـــەتێ حـــوكمى دناڤبـــەرا خـــودان بـــاوەرێن دلســـاخ وبوتپەرێســـان دا د وى تشتى دا دكـــەت يێ ئـــەو تێـــدا ژێـــك جـــودا دبـــن، ڤێجا ئـــەو جزايـــێ هـــەر ئێكـــى يێ هێـــژاى وى بيـــت ددەتـــێ. هـــندى خودێيـــە بـــەرێ وى نادەتـــە رێكـــا راســـت يـــێ درەوێ ل ســـەر نـــاڤێ خـــودێ بكـــەت، و گەلـــەك كـــوفرێ ب ئايـــەت و هێجـــەتێن وى بكـــەت) . (1)

و بەڵگـــە ل ســـەر شـــەفاعەتێ (مەهـــدەرێ) گوتنـــا خـــودايێ مەزنـــە : ﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ﴾

ئانكو : (و ئـــەڤ بوتپەرێســـە ژ بـــلى خـــودێ پەرســـتنا وى تشـــتى دكـــەن يـــێ نـــە ب تشـــتەكى زيـــانێ د گەهينتـــە وان، و نـــە ل دنـــيايێ و نـــە ل ئـــاخرەتێ مفايـــەكى دگـــەهيننێ، و ئەو دبێژن: هەما ئـــەم پەرســـتنا ئـــەوێن هـــە دكـــەين دا ئـــەو مەهـــدەرێ بـــۆ مـــە ل نـــك خودێ بكەن).

و شـــەفاعەت دوو شـــەفاعەتن: شـــەفاعەتا نـــە دروســـت و شـــەفاعەتا دروســـت و سەلماندى. (2)

(1) هێجەتا ئەهلێ شركێ و كوفرێ ئەو بوو كو وان دگووت: مە داخواز ژ صەنەم و خوداوەندێن خۆ نەكرييە ئيللا ژ بەر هندێ نەبيت دا كو ئەو صەنەم وانا نێزيكى خودێ بكەن و مەهدەرێ بۆ وان بكەن ل نك خودێ. ژ بەر هندێ وان خۆ ئينا ژ هەژى هندێ هەتا كو پێغەمبەرى {سلاڤ لێ بن} شەرێ وان كرى و ب كافر داناين.

(2) شەفاعەت د زمانى دا: هاتييە وەرگـرتن ژ پەيـڤا (الضمّ) (دانـەپالا ئێـكو دوو) و تشـتەكى بكەنـە دوو. و د شەريعەتى دا: داخـوازا مەهـدەرێ يـە (الشـفاعة) ژ كەسـەكى داكـو مفايـەكى بگەهينيتـە كەسـەكى يـان خرابييـەكێ ژێ بـدەتە پاش.

بەشێن شەفاعەتێ

یا ئێکێ: یا دروست وسەلماندی ئەوە یا ژ خودێ دهێتە داخوازکرن: مەرجێن وێ:
1- خودایێ مەزن روخسەت پێ دابیت.
2- و یێ رازیبیت ژ وی یێ شەفاعەتێ دکەت.
3- و یێ ژ وی ژی رازیبیت یێ شەفاعەت بۆ دهێتە کرن.

یا دووێ: ئەو مەهدەرە یا کو دشیانێن چێکریان دابیت، ئەڤە یا دروستە ب چوار مەرجان:
1- ئەگەر یێ ئامادەبیت.
2- و یێ ساخ بیت.
3- و دشیانێن وی دا بیت.
4- کو هزربکەین ئەو ئەگەرە بۆ پەیدابوونا شەفاعەتێ.

یا سێیێ: شەفاعەتا (مەهدەرا) نە دروست ئەوە یا قورئانێ گوتی نە دروستە، ئەو ژی ئەوە یا ژ غەیری خودێ دهێتە داخوازکرن و بەس خودێ دشێت وی کاری بکەت.
حوکمێ وێ: شرکا مەزنە.

یا تایبەت ب پێغەمبەرێ مە ڤە {سلاڤ لێ بن} کەس پشکداریێ تێدا ناکەت.
- شەفاعەتا مەزن کو دێ شەفاعەتێ بۆ هەر کەسەکی خودان باوەر کەت.
- بۆ مامێ خۆ (أبو طالب)ی دا کو عەزاب ل سەر سڤک ببیت.
- دێ شەفاعەتێ کەت بۆ ڤەکرنا دەرگەهێن بەحەشتێ.

یا گشتی بۆ پێغەمبەر و مەلایکەت و کەسێن ئێکتاپەرست و زاروکان کو ل رۆژا قیامەتێ دێ شەفاعەتێ کەن.
- دێ شەفاعەتێ کەن بۆ بلند کرنا پلەیێن خودان باوەران.
- دێ شەفاعەتێ کەن بۆ ئەوێن ژ هەژی چوونا ئاگری ژ خودان باوەران دا کو خودێ وان نەبەتە د ناڤ ئاگری دا.
- دێ شەفاعەتێ بۆ وان کەن ئەوێن چووینە د ئاگری دا ژ خودان باوەران کو ژ ئاگری بهێنە دەرئێخستن.

و شەفاعەتا نە دروست : ئەوە یا دهێتە داخوازکرن ژ غەیری خودێ ل سەر وی تشتی کو ب تنێ خودێ دشێت ب جه بینیت و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ يَوۡمٞ لَّا بَيۡعٞ فِيهِ وَلَا خُلَّةٞ وَلَا شَفَٰعَةٞۗ وَٱلۡكَٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴾ **ئانکو : (ئەی ئەوێن هەوە باوەری ب خودێ ئینای و پێغەمبەرێ وی ڕاستگو دەرێخستی و کار ب دینێ وی کری، زەکاتا فەر ژ مالێ خۆ دەربێخن، و ژ وی تشتێ خودێ دایە هەوە هوین خێران بدەن بەری ڕۆژا قیامەتێ بێت ئەوا چ کڕین و فرۆتنێن ب مفا تێدا نە هەین، وچ مال ژێ نەهەی کو هوین خۆ پێ ژ عەزابا خودێ بکڕن، و هەڤالینییا چ هەڤالان هەوە ڕزگار ناکەت، و چ مەهدەرچی نابن عەزابێ ژ سەر هەوە سڤک بکەن. و کافرێن زۆردارن یێن کو پێ ل توخیبێن خودێ ددانن).**

و شەفاعەتا سەلماندی و دروست : ئەوە یا دهێتە داخوازکرن ژ خودێ، و یێ شەفاعەتێ دکەت یێ ب قەدرە ب شەفاعەتا خۆ، و ئەوێ شەفاعەت بۆ دهێتە کرن: ئەوە یێ خودێ ژ گوتن و کریارێن وی ڕازی پشتی خودێ دەستویرییێ بۆ ددەت؛ هەر وەکی خودایێ مەزن دبێژیت:﴿مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ **ئانکو : (وبێ دەستویرییا وی کەس بستە ناکەت ل نک وی شەفاعەتێ بکەت).**

بنەمایێ سێیێ (1) : پێغەمبەرێ خودێ د ناڤ خەلکەکی دا یێ دەرکەتی و ئەو دجودا و جیاواز بوون د عیبادەتێن خۆ دا، ژ وان هەبوون عیبادەتێ مەلایکەتان دکر، و ژ وان هەبوون عیبادەتێ پێغەمبەرا و چاکان دکر، و ژ وان هەبوون عیبادەتێ داروبەرا دکر، و ژ وان هەبوون عیبادەتێ رۆژێ و هەیڤێ دکر، پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} شەرێ وان هەمیان کر و چ جیوازی د ناڤبەرا وان دا نەکر.

بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ ئانکو : (و هوین بەردەوام بن د شەرێ کافرێن تەعداکەر دا، دا ئەو بۆ موسلمانان نەبنە فتنە وان ژ دینی پاشڤە لێ بدەن، و دا دین بۆ خودێ ب تنێ بمینیت).

و بەڵگە ل سەر حەرامیا عیبادەتکرنێ بۆ رۆژ و هەیڤێ گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ ئانکو : (و ل دویڤ ئێک هاتنا شەڤ و رۆژان، وژێک جودابوونا رۆژ و هەیڤێ ژ ئایەتێن خودێ و نیشانێن یەکینی و شیانا وینە، وی ئەو بن دەستێ خۆ کرینە، هوین نە بۆ رۆژێ و نە بۆ هەیڤێ نە چنە سوجدێ - چونکێ ئەو د چێکرینە - و بۆ وی خودایی هەرنە سوجدێ یێ ئەو ئافراندین، ئەگەر هوین وی ب تنێ دپەرێسن).

و بەڵگە ل سەر حەرامیا عیبادەتکرنێ بۆ مەلایکەتان گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا﴾ ئانکو : (و نەبوویە بۆ یەک ژ وان فەرمانێ ل هەوە بکەت کو هوین فریشتە و پێغەمبەران بۆ خۆ بکەنە خودا ژ بلی خودێ پەرستنێ بۆ بکەن).

(1) ئەڤ بنەمایە بەڵگەیەکێ روهن و ئاشکەرایە کو ببیتە رەت ل سەر وان یێن دبێژن : هندیکە شرکە بەس یا د عیبادەتێ پەیکەرا دا هەی، بەلێ هندیکە بەڵگەیێن شەرعی نە یێن هاتین ب بەحسکرنا پەرستنا پەیکەران و غەیری وان ژی ژ خوداوەندێن نە دروست د وی دەمی دا، هندیکە پێغەمبەر بوو {سلاڤ لێ بن} چ جوداهی د ناڤبەرا وان دا نە دکر بەلکو هەمی ژ طاغوتا حسێب دکرن، ڤێجا شەرێ وان هەمیا کر بێ جوداهی، داکو پەرستن هەمی بۆ خودێ ب تنێ بیت.

و بەلگە ل سەر حەراميا پەرستنا پێغەمبەران گوتنا خودايێ مەزنە: ﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ﴾ ئانكو : (و ل بيرا خۆ بينەڤە دەمێ خودێ ل رۆژا قيامەتێ گوتى : ئەى عيسايێ كورێ مەريەمێ ئەرێ تە گۆتبوو مرۆڤان: من و دايكا من بۆ خۆ بكەنە خوداوەند ژ بلى خودێ؟ وى خودايێ خۆ پاككر وبەرسڤ دا: بۆ من نابيت ئەز وێ بێژمە مرۆڤان يا حەق نەبيت، ئەگەر من ئەو گوت بيت تە يا زانى؛ چونكى چ تشت ل بەر تە بەرزە نابيت، تو وى تشتێ د نەفسا من دا ڤەشارتى دزانى، و ئەز وێ يا د نەفسا تە دا نزانم. هندى تويى تو ب هەر تشتەكێ ئاشكەرا وڤەشارتى يێ پڕزانايى).

و بەلگە ل سەر حەراميا پەرستنا چاكان گوتنا خودايێ مەزنە : ﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ﴾ ئانكو : (ئەوێن هە يێن بوتپەرێس دوعايان ژێ دكەن د گەل خودێ ژ پێغەمبەر و چاك و مەلايكەتان، ئەو ب خۆ ب كرنا وان چاكيێن ئەو دشێن بكەن خۆ نێزيكى خودايێ خۆ دكەن، و هيڤيێ دخوازن كو خودێ دلۆڤانييێ ب وان ببەت و ئەو ژ عەزابا وى دترسن).

و بەلگە ل سەر حەراميا پەرستنا دار و بەرا گوتنا خودايێ مەزنە: ﴿أَفَرَءَيْتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلْعُزَّىٰ ۝١٩ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلْأُخْرَىٰٓ﴾ ئانكو : (ئەرێ ڤێجا هەوە ـ گەلى بوتپەرێسان ـ ئەڤ خوداوەندە ديتينە يێن هوين پەرستنێ بۆ دكەن : لات و عووزا و مەناتا سێيێ، ئەرێ وان مفايەك يان زيانەك گەهاندييە هەوە دا ژ هەژى هندێ ببن كو ببنە شريك بۆ خودێ).

هەروەسا فەرموودەيا (أبـو واقـد الليثـى) (خـودێ ژێ رازيبيت) گوت : ((ئەم د گەل پێغەمبەرى {سلاڤ لێ بن} دەركەتين بۆ شەرێ (حونەينێ) و دەسپێكا موسلمان بوونا مە بوو، ومروڤێن بێ باوەر دارەك هەبوو ل دور كومدبوون و چەكێن خۆ پێڤە دهەلاويستن و دگوتنە ئەوێ دارێ (ذات أنواط) ئانكو: دارا خودان چەق، و ئەم ژى دبەر دارەكێ را بورين ئينا مە گوتە پێغەمبەرى {سلاڤ لێ بن} بۆ مەژى دارەكا خودان چەق بدانە هەر وەكى وان ژى دارەكا خودان چەق هەى...... فەرموودە))(ئيمامێ ئەحمەد و ترمذي ڤەدگوهێزن).

بنەمایێ چوارێ : هندیکە موشرکێن دەمێ مەنە شرکا وان مەزنتر و خرابترە ژ شرکا موشرکێن بەری؛ چونکی موشرکێن بەرێ د بەرفرەهییێ دا شرک دکر، و ل دەمێ بەرتەنگاڤی ب سەر دا هاتبا ئەوان ب تنێ عیبادەتێ خودێ دکر، بەلێ موشرکێن دەمێ مە ل بەرفرەهی و بەرتەنگاڤییا دا شرکێ دکەن، و بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودایێ مەزنە : ﴿فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ ئانکو : (ڤێجا ئەگەر کافر د دەریایێ دا ل گەمییان سویار بوون، و ئەو ژ خەندقاندنێ ترسیان، دێ بەرێ خۆ دەنە خودێ ب تنێ، و ژ دلەکێ صافی دێ دوعایان ژ وی کەن، ڤێجا ئەگەر وی ئەو دەربازکرنە هشکاتییێ، و تەنگاڤی ژ سەر وان ڕابوو، ئەو ل شرکا خۆ زڤڕنەڤە) (1).

والله أعلم وصلى الله على محمد
و على آله وصحبه وسلم.

(1) نڤیسەری (خودێ ڕەحمێ پێ ببەت) د ڤێ بنەمای دا دیارکر کا هەلویستێ موشرکێن دەمێ مە چەندێ ب مەترسییە چونکی شرکا وان مەزنترە و خرابترە ژ شرکا موشرکێن دەستپێکێ ؛ چونکی هندیکە موشرکێن بەرێ بوون وان شرک د بەرفرەهیا دا دکر و دبەر تەنگاڤییێدا عیبادەت بۆ خودێ ب تنێ دکر و موشرکێن دەمێ مە شرکێ دکەن د بەرفرەهی و بەرتەنگاڤییا دا.

ڤێجا ئەگەر ئەڤ موشرکێن هەئەوێن پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} د ناڤ وان دا هاتییە فرێکرن، شرکا وان کێمتر بیت و پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} ئەو کافر دانان،

پا دێ چ بێژی بۆ وان یێن شرکا وان بەردەوام د بەرفرەهی و بەرتەنگڤییا دا؛ بێ گومان کوفرا وان مەزنتر وخرابترە.

کورتیا بابەتی

هەر چوار بنەما، کورتیەکە بو پەرتووکا (کشف الشبهات)	پێشەکی ونا ڤ و نیشا نێن بەختەوەرییێ	ناڤ و نیشانێن بەختە وە رییێ	ئەگەر نیعمەتەک د گەل هاتە کرن شوکرا خودێ بکەت	نیعمەت جەرباندنە بۆ مروڤان و بەلگە ل سەر ﴿وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ﴾	شوکرا نیعمەتێ	گرێدایە ب تەوحیدا (الربوبیة)	داخوازکرنا بەحەشتێ نا هێتە کرن ئیلا ژ خودێ چونکی ئەوە خودانێ بەحەشتێ، و هەروەسا داخوازا رزقی ژی ناهێتە کرن ئیلا ژ خودێ، ئەڤجا دڤێت خۆ ب خودێ ڤە گرێدەین نە ب غەیری وی.
						گرێدایە ب تەوحیدا (الألوهیة)	شوکر کرن ب دلی: دانپێدانە کو نیعمەت ژ دەف خودێ ب تنێیە نە ژ دەف کەسێ دییە.
							شوکر کرن ب ئەزمانی: ﴿هَٰذَا مِن فَضۡلِ رَبِّي لِيَبۡلُوَنِيٓ ءَأَشۡكُرُ أَمۡ أَكۡفُرُۖ﴾
							شوکر کرن ب ئەنداماں: ب کارئینانا نیعمەتان ب وی شێوەی یێ خودێ پێ ڕازی
			و د بەلادا یێ بێنفرەه بیت	جورێن خەلکی د دەمێ سەردا هاتنا موصیبەتا دا			تورە بوون ل سەر موصیبە تێ: حوکمێ وێ گونە هەکا مەزنە و بەلکی بگەهیتە شرکا بچویک ژی و تورە بوون د بیت ب دلی و ئەزمانی و ئەندامان بیت.
							حوکمێ صەبر کێشانێ: واجبە ب ئێکدەنگییا ئۆممەتێ ب دلی و ئەزمانی و ئەندامان.

رازیـبـوون ل سەر موصیبەتێ: حـوكمێ وێ سـونـنـەتـە ، و تـمـامەتیـا رازیبوونـا مـە ژ خـودێ ئـەوە كـو عـەبـد بـزانیت كو هەر موصیبەتەكا ب سەری هاتی هەمی ژ دەف خودێـیـە و هـەر تشـتـەكێ خـودایێ مـەزن بۆ مە نقیسی هەمی خێرە.					
شوكـر كرن ل سەر موصـیـبەتێ: بلندترین پلەیە و ئەو خوشتڤی ترە ل دەف خودێ، و ئەو یا هەی ل دەف عەبدێن خودێ یێن شوكر دار.					
داخـوازا ژێـبـرنـا گـونەها بكـەت ئەگـەر گـونەهـەک كـر					
الحـنـیـفـیة: رێک و رێبازا ئیبراهیم پـێغەمبەرییـە كـو هندیكـە خودێیـە تـو یـێ چێـكری بـۆ عیبـادەتێ خـۆ، و عیـبادەت نابـیتە عیبـا دەت ئیلـلا تەوحید د گەل دا بـیت، و شـرک ئەگـەر داخـلی عیبـا دەتی بـوو دێ پویـچ كـەت و خودانێ وێ هـە تا هـە تـا یـێ دێ د ئاگریدا بیت.	بوچی ئەم تـەوحـیدێ و خرابیا شـرکێ دخوینین ؟				
بـنـەمـا یـێ ئێکێ				هەر چوار بنەما	
بـنـەمـا یـێ دووێ					
بـنـەمـا یـێ سێیـێ					
بـنـەمـا یـێ چوارێ					

ئەزموونا هەر چوار بنەما

ناڤ .... رێژا ژبەركرنێ ژ كتاب التوحيد ....
ئـەرێ تە هـەر چـوار بنـەما ژبـەرن ....

كريار	بەڵگە ژ قورئان و سوننەتێ
نیعمەت جەرباندنە	
دانپێدانا كافرا ب تەوحیدا خودایینییێ	
داخوازا خۆ نێزیككرنێ	
شەفاعەتا نەفیكری	
بەڵگێ پەرستنا رۆژ و هەیڤێ	
بەڵگێ پەرستنا مەلایكەتان	
بەڵگێ پەرستنا پێغەمبەران	
بەڵگێ پەرستنا چاكان	
بەڵگێ پەرستنا دار و بەران	
هندیكە موشركن د بەرتەنگاڤیا دا پەرستنا خودێ دكەن و دبەرفرەهیێ دا شركێ دكەن	
بەڵگێ شركێ	

بوچی ئەم تەوحیدێ دخوینین ؟	
بوچی ئەم هەر چوار بنەما دخوینین؟	
پەرتووکا هەر چوار بنەما دهێتە دابەشکرن بۆ ؟	
ئەڤ بنچینێن هە کورتیەکە ژ پەرتووکا ؟	
بوچی ئەم پەرتووکا (کشف الشبهات) نا خوینین ل دەستپێکێ ؟	
ئەگەرێ بدەستقەئینانا بەختەوەریێ ؟	
الحنیفیة چییە؟	
بەرهەمێ خواندنا هەر چوار بنەما ؟	
وەلییێن خودێ ئەون	شێخێ ئیسلامێ دبێژیت:
بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ	و بوچی ؟
شوکرا نیعمەتێ دبیتە : ب نموونەڤە :	

گرێدان د ناڤبەرا عەبدی و خودێ دڤێت چەوا بیت؟	
حالێ خەلکی ل دەمێ سەرداهاتنا موصیبەتەکێ د گەل حوکمێ وان	
شەفاعەت د زمانی و شەریعەتی دا چییە؟	
مەرجێن شەفاعەتا دروست؟	
و دهێتە پارچەکرن بوو ؟	
بنەمایێ ئێکێ	
بنەمایێ دووێ	
بنەمایێ سیێ	
بنەمایێ چوارێ	
حوکمێ وی کاری یێ شرک د گەل تێکەل بووی	

ناڤەروك

شروڤەکرنا مەتنێ
پێشکێنەرێن ئیسلامێ

متن نواقض الإسلام

قال شيخ الإسلام محمّد بن عبد الوهَّاب (رحمه الله) :

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

اعْلَمْ أنَّ نَوَاقِضَ الإِسْلامِ عَشَرَةُ نَوَاقِضَ :

الأَوَّلُ: الشِّرْكُ فِي عِبَادَةِ اللهِ تَعَالَى، قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾، **وقال:** ﴿إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ﴾، **وَمِنْهُ: الذَّبْحُ لِغَيْرِ اللهِ، كَمَنْ يَذْبَحُ لِلجِنِّ أَوْ لِلْقَبْرِ.**

الثَّانِي: مَنْ جَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ وَسَائِطَ يَدْعُوهُمْ وَيَسْأَلُهُمُ الشَّفَاعَةَ وَيَتَوَكَّلُ عَلَيْهِمْ كَفَرَ إِجْمَاعًا.

الثَّالِثُ: مَنْ لَمْ يُكَفِّرِ الْمُشْرِكِينَ، أَوْ شَكَّ فِي كُفْرِهِمْ، أَوْ صَحَّحَ مَذْهَبَهُمْ، كَفَرَ.

الرَّابِعُ: مَنْ اعْتَقَدَ أَنَّ غَيْرَ هَدْيِ النَّبِيِّ ﷺ أَكْمَلُ مِنْ هَدْيِهِ، أَوْ أَنَّ حُكْمَ غَيْرِهِ أَحْسَنُ مِنْ حُكْمِهِ ـ كَالَّذِينَ يُفَضِّلُونَ حُكْمَ الطَّوَاغِيتِ عَلَى حُكْمِهِ ـ فَهُوَ كَافِرٌ.

الخَامِسُ: مَنْ أَبْغَضَ شَيْئًا مِمَّا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ ﷺ وَلَوْ عَمِلَ بِهِ كَفَرَ.

السَّادِسُ: مَن استَهزَأَ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِ الرَّسُولِ أَوْ ثَوَابِ اللهِ أَوْ عِقَابِهِ كَفَرَ؛ والدَّلِيلُ قَوْلُه تَعَالى: ﴿قُلۡ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمۡ تَسۡتَهۡزِءُونَ ۝٦٥ لَا تَعۡتَذِرُواْ قَدۡ كَفَرۡتُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡۚ﴾.

السَّابِعُ: السِّحْرُ، وَمِنْهُ الصَّرْفُ وَالْعَطْفُ، فَمَنْ فَعَلَهُ أَوْ رَضِيَ بِهِ كَفَرَ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالى: ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْۖ﴾.

الثَّامِنُ: مُظَاهَرَةُ المُشْرِكِينَ وَمُعَاوَنَتُهُم عَلَى المُسْلِمِينَ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾.

التَّاسِعُ: مَنْ اعْتَقَدَ أَنَّ بَعضَ النَّاسِ يَسَعُهُ الخُرُوجُ عَنْ شَرِيعَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ كَمَا وَسِعَ الخَضِرَ الخُرُوجُ عَنْ شَرِيعَةِ مُوسَى عليه السلام فَهُوَ كَافِرٌ.

العَاشِرُ: الإِعْرَاضُ عَنْ دِينِ اللهِ تَعَالَى، لَا يَتَعَلَّمُهُ وَلَا يَعْمَلُ بِهِ. وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالى: ﴿وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعۡرَضَ عَنۡهَآۚ إِنَّا مِنَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُنتَقِمُونَ﴾.

وَلَا فَرْقَ فِي جَمِيعِ هَذِهِ النَّوَاقِضِ بَيْنَ الهَازِلِ وَالجَادِّ وَالخَائِفِ، إِلَّا المُكْرَه، وَكُلُّهَا مِنْ أَعْظَمِ مَا يَكُونُ خَطَرًا، وَمِنْ أَكْثَرِ مَا يَكُونُ وُقُوعًا، فَيَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَحْذَرَهَا، وَيَخَافَ مِنْهَا عَلَى نَفْسِهِ، نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ مُوجِبَاتِ غَضَبِهِ وَأَلِيمِ عِقَابِهِ، وَصَلَّى اللهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

شروڤەکرن

پێشەکییا نقیسەری

(مەتن)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تو بزانە هندێ ئیسلامە (دەهـ) پێشکێنەرێن هەیین :

بوچی زانا نقیسینێن خۆ ب بەسمەلێ (بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ) دەستپێدکەن؟

وەک چاڤلێکرن ب قورئانێ و پێغەمبەران.

{سلاڤ ل سەر هەمییان بن}

وەک پالدانەک ل سەر وێ فەرموودەیێ دبێژیت: ((كلُّ أمرٍ ذي بالٍ...)) هەر چەندە یا لاوازە ل نک زانایێن فەرموودەیێ

دویڤچوونا زانایێن بەری خۆ کو ئێک ژ عەدەتێن وان ئەو بوو وان ب ناڤێ خودێ (بەسمەلێ) دەست ب نقیسینێن خۆ دکر

هەروەسا ژ بەر پیروزی و بەرەکەتا ناڤێ خودایێ مەزن

هاتنا ژمارا د قورئانێ یان سوننەتێ دا :

ئەگەر ژمارەک ل جهەکی هاتە گوتن د قورئانێ یان سوننەتێ دا و ل چ جهێن دی ئەو ژمارە نەهاتبنە گوهرین، وێ گاڤێ ئەو ژمارە دێ یا نەگۆڕ بیت، و ناهێتە زێدەکرن ل سەر: وەک ژمارا روکنێن ئیسلامێ و باوەرییێ هەروەکی د فەرموودەیا جبریلی دا هاتین، ئانکو د چ جهان دا نەهاتییە کو گوتبیتن روکنێن ئیسلامێ پترن ژ پێنجان یان کێمترن.

و ئەگەر د قورئانێ یان سوننەتێ دا ژمارەک هاتە بەحس کرن ل جهەکی، و د جهەکێ دی دا زێدەتر هات، وێ گاڤێ ئەو ژمارە دێ یا گوهور بیت، ئانکو دێ هێتە زێدەکرن ل دویڤ زێدەهییا هاتی د قورئانێ و سوننەتێ دا وەک فەرموودەیا (پێنج تشت ژ فیترەتێ نە....) یان (خۆ دویر بکەن ژ وان حەفت گونەهێن مروڤی دبەنە هیلاکێ ...) ل دویڤ فەرموودێ ئانکو ئەو گونەهێن مروڤی دبەنە هیلاکێ حەفتن بەلێ یا ئەو ب خۆ ژ حەفتا پترن وەکی دهندەک فەرموودێن دی داهاتین، وێ گاڤێ دروستە بۆ مە بێژن، نە حەفت ب تنێ نە.

بوچی ئەو ژمارێت دهێنە گوهرین دهێنە بەحسکرن ؟

ئەڤە ژی ژ باشییا نیشادانا پـێغەمبەری یـە {سلاڤ لێ بن} دا ئەوێـن گـوهێ خـۆ ددەنـێ وی تشتێ بـاش بگـرن یـێ بـۆ هاتیـیە گـوتن. و دا ب سـاناهی بهێتـە بیـرا وان پشـتی دەمـەکێ درێـژ ب سەرڤە دچیت ، وەکـی گوتنـا وی {سلاڤ لێ بن} (سـێ تشـت یـێن هـەین ئـەز ل سـەر سـیند دخـوم کـو راسـتن و ئـەز دێ بـۆ هـەوە بێـژم ڤـێجا ژ بـەر بـکەن ، هندیـکە مـالێ عـەبدیـیـە کـێـم نابیـت ب دانا خێـرا .....) و نقیـسەری ژی ل سـەر ڤـێ چـەندێ ئـەڤ مەتـنە نقیـسییە دا کـو ب سانـاهی ئەو تـشت بهێـنە ژبەرکرن یـێـن ئیـسـلاما مروڤی پـێ دشکێت.

بـوچی ئـەم وان تشـتا دخوینـین یـێن ئـیسلاما مـروڤـی پـێ دشـکـێـت ؟

دا ئەم خۆ ژێ دویربکەین و نەکەڤینە تێدا. چونکی زانینـا وان مفایـەکێ زۆر مـەزن یـێ تـێدا، بەلکو ژ ب مفا ترین زانینا یە، کا چەوا ئەم خۆ فێر دکەینە وان تشـتا یـێن دەست نقـێـژ پـێ دکەڤیت دا بێ نقێـژ نەبین و ئەوان یێن نقـێـژ پـێ بەتالدبیت داکو نقـێـژێـن مـە بەتالنـەبن، وەسا دڤێت وان تشتا بزانین یێن ئیسلاما مە پـێ دشکـێت دا خـۆ ژێ ب پـارێزین. هـەر وەکـی ژ (حذيفة بن اليمان)ـی (خودێ ژێ رازیبیت) هاتییە ڤەگوهاستن کو دگوت ((خەلکی پرسیارا باشیێ ژ پێغەمبەری دکر ومن پرسیارا خرابیێ ژێ دکر ژ ترسێن هندێ دا کو خرابی بگەهیتە من)).

(پـێـشـکـێـنـەر) چ تـشـتـن ؟

ئـەو تشتـن ئـەوێن ئـیسلامـا مـروڤی پـێ پـێچ دبـیت و مـروڤ پـێ ژ ئیـسلامـێ دەردکەڤیـت (دکـەڤیـتـە د کـوفـرا مـەزن دا) و ئـیـسـلام : (دەسـت بـەردارکـرنە بـۆ خـودێ ب جهئینانـا تەوحیـدێ وملـکـەچ بـوونە بـۆ وی ب بجهئینـانا فەرمانـێن وی و خـۆ بـەری کـرنە ژ شـرکێ وئەهلـێ وی).

رامانا وێ

ئەو تـشـتـن یـێـن موسـلمـان پـێ ژ ئیسلامێ دەردکـەڤن و دکـەڤنە د کـوفرا مـەزن دا، خـودێ مە ژێ بپارێزیت.

بوچی زانا هندەک جاران دبێـژنە ڤـان پـێشکـێنـەران (نـواقـض) و هـندەک جـارا (مـفسـدات) و هـنـدەک جـارا (مـبطلات)؟

ئەڤە ژبەر هندێ یە داکو مەلەل بۆ ڤوتابی دروست نەبیـت، ئەگـەر رامانا وان هەر ئێکـە، وەکی تو بێژی: (نواقض الإسلام والوضوء، ومبطلات الصلاة ، و مـفسـدات الـصـوم).

ئەرێ بۆ ڤان (دەهـ) پێشکێنـەرا هەمـی زانا ل سەر ئێک دەنـگ و بوچـونن؟

بـەلێ

ئـەرێ ئـەوان ژمـارەکا دیـارکری هـەیـە کـا چـەنـدن ؟

نەخێر نەیا دیارکرییە.

پـا بـوچ گوتیـیە (دەهـ)؟

چونکـی ئـەڤ دەهـە ژ هەمیان ب زیـانتـرن و داکـو زیکا بهـێـنـە ژبـەرکـرن.

ئەرێ مرۆڤ دشێت ڤان پێشکێنەرا ب شێوەکێ گشتی ڤاڤێر بکەت؟ بەلێ یێن هەین دبنە

بیروباوەر	**کریار**	**گوتن**
وەک: مرۆڤ باوەرییێ بینت کو ئێکێ دی ژ بلی خودێ دشێت مفای بگەهینتە مرۆڤی.	وەک: سێربەندیێ.	وەک: گوتنا خەبەرا و ئاخفتنێت سەقەت د دەرحەقا خودێ یان پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} یان دینی دا.

شک و دوو دلی
د کافربوونا جوهیان و فەلان؛ ئەوێن بانگەوازیا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گەهشتییێ و وانا باوەری پێ نەئینای.

ئەرێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} بەحسێ ڤان دەهـ پێشکێنەرا کرییە؟ و بەلگە چییە؟

بەلێ، پێغەمبەری بەحسا هەمی ڤان پێشکێنەرا کرییە، بەلکو هەر پێشکێنەرەکێ ژ ڤان بەلگەیێ ل سەر هەی د قورئان و سوننەتێ دا،

خودایێ مەزن دبێژیت : ﴿وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ وَلِتَسۡتَبِينَ سَبِيلُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ﴾ ئانکو : (و وەکی ڤێ ئاشکەراکرنا مە بۆ تە ئاشکەرا کری ـ ئەی پێغەمبەر ـ، ئەم ئایەتان ل سەر هەر حەقییەکا خودانێن نەحەقییێ کافرییێ پێ دکەن ئاشکەرا دکەین؛ دا ڕاستی ئاشکەرا بیت، ودا ڕێکا نەحەقان ئەوێن گوهداریا پێغەمبەران نەکەن خویا بن).

ئەگەر کەسەکی ئێک ژ ڤان کارا ئەنجام دا ئەرێ دێ ئێتە کافرکرن ژلایێ وی کەسی ڤە یێ دبینیت یان یێ بزانیت ئەوی ئەڤ تشتە یێ کری؟

دڤێت د حوکم کرنا ل سەر کەسان مرۆڤ بزڤریتە لایێ زانایان یان دادگەهێن شەرعی چونکی پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: **((هەر زەلامەکێ بێژیتە برایێ خو: هەی کافر؛ ئەو کوفر دێ بۆ ئێک ژ وان زڤریت)).**

ئەرێ زانایان کتێب نڤیسینە ل سەر بابەتێ پێشکێنەرێن ئیسلامێ ؟

هەر کەسەکێ کتێبەک ل سەر فقهی نڤیسیبیت بەحسێ پێشکێنەرا یێ کری د (دەرگەهێ حوکمێ مورتەددی) دا، بەلێ نڤیسەرێ ڤێ نامێ ئێکەم کەس بوو نڤیسینەکا تایبەت و جودا ل سەر ڤی بابەتی نڤیسی.

ئەرێ جوداهی د ناڤبەرا کاری و بکەری دا هەیە د ڤان پێشکێنەرا دا ؟ ئانکو هەر کەسەکێ کوفرییەک ئەنجام دا دێ بیتە کافر؟

بەلێ جوداهی یا هەی، و دڤێت جوداهی هەبیت، چونکی نە هەرکەسێ کوفرییەک ئەنجام دا دێ کافربیت. و دڤێت بۆ کافردانا کەسەکی دەست نیشان کری مروڤ هێجەتێ ل سەر ڕاکەت و شوبهە و گومانا ل سەر نە هێلیت، و مەبەستا نقیسەری خودێ رەحمێ پێ ببەت نە کافرکرنا چ کەسەکی یە، بەلێ مەرەما وی هشیارکرنە ژڤان پێشکێنەرا، و ئەڤەژی جورەکێ شیرەتکرنێ یە بۆ ئوممەتێ.

چ ل سەر وی پێدڤیە یێ ڤان پێشکێنەرا دخوینیت ؟

ل سەر مروڤێ موسلمان پێدڤییە ئەو خۆ ژێ هشیار بکەت، و ژوان تشتان بترسیت ل سەر نەفسا خۆ کو نەکەڤیتە تێدا. و خەلکی ژی ژێ هشیار بکەت. بەلێ حوکم دان ل سەر خەلکی دڤێت بۆ زانایێن مەزن و دادگەهێن شەرعی بهێلیت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُلْ حَسْبِىَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ﴾ ئانکو: (گەلی خودان باوەران ب ڕاستی پێغەمبەرەک ژ مللەتێ هەوە ب خۆ بۆ هەوە هات، ئەو نەخۆشی وتەنگاڤیا دگەهیتە هەوە وی پێ نەخۆشە، و ئەو یێ ڕژدە ل سەر هندێ کو هوین باوەرییێ بینن وحالێ هەوە چاک ببیت، وئەو ب خودان باوەران گەلەکێ مهرەبان و دلۆڤانکارە. ڤێجا ئەگەر بوتپەرێس ودوروییان بەرێ خۆ ژ باوەری ئینانا ب تە وەرگێڕا ـ ئەی پێغەمبەر ـ تو بێژە وان: خودێ بەسی منە، ئەو تێرا من هەیە بەرانبەر هەر خەمەکا دگەهتە من، ژ وی پێڤەتر چ خودایێن ب حەق نینن، وئەوە خودایێ عەرشێ مەزن کو مەزنترینێ چێکرییانە).

پێشکێنەرێ ئێکێ

کرنا شـــرکـــێ د پـەرســتـــنا خــودێ دا. خودایێ مەزن دبـێـژیت:﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ ئـانكـو : (هندی خودێیە وێ گونەهـێ ژێ نـابـەت كو شـــرک پـێ بێتە كرن، و یـا ژ شركێ كـێمتـر بـیت ژ گـونەهـان ئـەو بـۆ وی یـێ بقـێـت ژ بەنـیـیـێـن خـۆ ژێ دبـــــەت)، و دبێژیت :﴿إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ﴾ ئانكو : (و هەچییێ هەڤپشكەكی د گەل خودێ د عەبدینیێ دا بدانیت ئەو خودێ بەحەشت ل سەر وی حەرامكرییە و جهێ وی كرییە ئاگر، وچ پشتەڤانـەک وی نابـیت وی ژێ ڕزگـار بكەت)،

و ژ شـــرکێ یـــە كو تو حەیوانەكی ڤـەكوژی بـۆ غەیری خــودێ ، وەكـــی وی یـــێ قــوربانــەكی بـۆ ئەجنەكی یان قەبـــرەكی پـێـشـكـێـش بـــكـــەت.

جـــوریێـــن شــــرکــــێ

یا بچیك	یا مـــەزن (و مەرەما نقیسـەری ئەڤ جورەیە)
ڕاستیا وێ ئەوە تشتەكێ خودێ نەكرییە ئەگەر مروڤ بكـەتە ئەگەر، و هەر تشـتەكێ ببـیـتـە ڕێـک بۆ شـركا مـەزن ئـەو دێ بـیـتـە شـــركا بچـیــک.	و ڕاسـتیا وێ ئـەوە كـو مـروڤ هزربكـەت ئێكـێ دی ژ بلـــی خـــودێ دەســتكارییەكا ڤەشـارتی د گەردوونی دا یـا هـەی یـان گەهانـدنا مفا و زیانا یا د دەستێ وی دا.
- مـروڤ پـێ ژ ئـیـســـلامێ دەرناكـەڤـیـت. - ب تـنێ وی كـاری بـەتالدكەت یـێ شركا بچـیـک تـێدا هاتـیـیـە كــرن. - خوین و مـالێ مـروڤی بـۆ كەسێ حـەلال نـابـیـت. - خودانـێ خۆ نـاهـێـلـیتە د ئـاگـری دا هەتـا هەتـایـێ. - ئەوە یا كو بۆ هاتییە گوتن شركا بچیكتر. - ئەگەر د شەریعـەتی دا پەیڤا شرک یـان كـوفـر هـات بـەلـێ (ئەلیف و لام) پـێـڤـەنـەبـن.	- ئـەڤ شـركە مــروڤـی ژ ئیســـــلامێ دەردئـــێـــخـیت. - كارێـن مروڤی هەمـیـیان بەتـالدكەت. - خوینا وی و مالێ وی دێ بۆ مەزنێ موسلمانا حـەلال بیت. - دێ مـروڤـــی هـەتـا هەتایێ هێلیتـە د ئاگـــری دا. - ئەوە یا كو بۆ هاتییە گوتن شركا مەزنتر. - ئـەگـەر د شەریعـەتی دا(ئەلیف ولام) ب پەیڤا كوفر یان شـرک ڤـە هـــاتـن ئـەو مــەبـەســت پـــێ یـا مـەزنە.

ئەرێ شركا مەزن دهێتە غەفراندن؟

نـا هێـتە غـەفراندن ئەگـەر مـروڤ ل سـەر مـر، خودایـێ مـەزن دبێژیـت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ﴾ ئـانكو: (هنـدى خودێـیه وێ گـونەهێ ژێ نابـەت كـو شـرك پـێ بێتـه كـرن)، بـەلێ ئەگـەر تەوبـەكر دێ هێتـه غەفـراندن ژ بـەر گـوتنا خـودێ: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ﴾ ئانكو: (تـو ئـەى ـ پێغـەمبەر ـ بێـژە وان بەنیـێن من یێن گەلەك ب ناڤ گونەهێ ڤە چوویـن، و ب كرنا خرابیـیان تەعـدایی ل خۆ كـرى: ژ بـەر گونەهێن خـۆ یـێن مشـە هـوین ژ دلۆڤانیـیا خـودێ بـێ هیـڤى نەبـن، هـندى خودێـیه گونـەهان هەمیـیان ژێ دبـەت بـۆ وى یـێ ژێ تـۆبە بكـەت و ل خـۆ بزڤریـت، هنـدى ئـەوە ئـەو بـاش گـونەهـ ژێبرێ گونـەهێن بەنیـێن خۆ یـێن تـۆبەكـەرە، و یـێ دلـوڤانكـارە ب وان).

بەلـێ دڤێـت بەرى دەركەفتـنا رۆژێ بـیت ژ رۆژئـاڤاى ژ بـەر گـوتنا پێغەمبـەرى {سـلاڤ لـێ بن}:

((مـشـەختبـوون نـاراوەسـتـیت هەتـا تەوبـە دراوەسـتـیت، و تـەوبـە ژێ نـاراوەسـتـیـت هـەتا رۆژ ژ رۆژئـاڤاى دهـەلـیـت))، یـان ژێ هـەتا ل بـەر مرنـێ و رح دگەهێتـە حەفكا مروڤـی (غَرغَـرة)، خـودایێ مـەزن دبێـژیت: ﴿وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ﴾ ئـانكو: (وقەبويلكـرنا تـۆبێ بـۆ وان نینـە یـێن رژدیـیێ ل سـەر كرنا گونـەهان دكـەن، و حـەتا نەكەڤـنە بـەر مـرنێ ئـەو ل خـودایێ خـۆ نـازڤرن، هنگـى ژ نـوى ئـێك ژ وان دێ بـێژیت: نوكـە مـن تـۆبـەیـە) .

جـوريّـن ئـەوان تـشتـيّـن حـــەرام

شركا مەزن:
ئــەڤــە ژ هــەمـيــان مەزنــتـــرە.

شركا بچيك:
و ئـــــەڤـــە ژ گــونەهـــيّن مـــەزن (الكــبـــائر) مـــەزنـــتـــرە و ژ شـــركا مـــەزن بـــچيكـــتـــرە.

گــونــەهـــيّن مـەزن (الــكـبــائـــر):
ئـەو ژی هەر گونەهەكە يا كو سزايـەكـيّ تايـبـەت بۆ هاتيبە دانـان، چ دەرئـيّخستـن بيت ژ رەحمیّ يان لەعنەت بيت يان گوتبيت ئەو ژوی د بــەرينه يـان گـوتـبـيــت ئەو ژ كافرايـه يان موشركايه يان نه ئيماندره يان گوتـبـيت ئەو وەكــی فلان گـيانەوەری يە ژ گــيانــەوەريّــن پــيـــس.

گونەهيّن بچيك:
هــــــەمی ئــــەو گونـــەهن يـــيّن خودیّ حەرام كـرين و چ ســــــزاييّن تايـــبـــەت بـــۆ نەدانايـن.

ژمارا وان:
نەيـــــــا ديـاركريـيه بەلیّ يـــا گـريّدايه ب وان فەيداقـــە يـــيّـت هاتــــينه بەحسكرن ل ســەری.

حوكمیّ وی يیّ (كەبائيرا) بكەت:
- ئـەو ئيمانـداره‌كیّ كيّم ئيمانه يـان ئيمانـداره ب ئيمانـا خـۆ و فاسـقـه ژ بـەر گـونـەهـا خـــۆ.
- دیّ حـەژوی هيّـتـه كرن ب قـەدەر ئـيـمـانـا وی، و دیّ كـەرب ژیّ هيّـتـه هـــلـگرتن هندی ویّ گـونەهـــــا ئەو دكەت.
- ناچـيّـيـــيت ل دەف ب روينـيـــيه خــوارەمـیّ ئـەو ب گـــونەهەكا هـوسا رادبيت.

پلەيیّن وان:
د ژيّكـ جودانه ژ بــەر گوتنـا پـيّـغــەمبـەری {سـلاڤ لـیّ بن}: (أكـبر الكبائر) گـــونەها ژ هـەمـيـان مـەزنـتـر ژ (كـەبائـيـرا)

حوكمیّ وی:
دڤـيّت ئەو ژیّ تەوبە بكەت ژ بـەر گوتـنا پيّغـەمبەری {سـلاڤ لـیّ بـن}: ((النائحَةُ إذا لَم تَتُبْ قَبلَ مَوتِها...)) و د حەديـســەكا دی دا ((... إذا اجتُنِبَـتِ الكَبـائِر.....)) ئيمانیّ موسلم ڤان هـەردوو فەرموودان ڤەدگوهيّزيت

جــوريّن دانا قــوربانــیّ

ســـەرژيّــكــرن بــۆ خــودیّ:
ئـەو يـــــا دروسـتە وەكـــی دانـا حـــەيوانی ل حــەججیّ (الهدي) يـان بكەتـە قوربان ل جەژنیّ يان بكەته خيّر.

ســـەرژيّـكـرن بـۆ ئــيّـكــیّ دی ژ بـلی خـــودیّ ب مـــەرەمــــا حـەژيّكـرن و مـەزنكـرنــا وی: (و مەرەما نقيسەری ئەڤ جورەيە)
ئەڤـەشركا مەزنــــــە، وەكـ ســــەرژيّـكــرن بۆ ئەجـنـا يان بۆ قـەبـــرا و خـــودانـــيّـــن وان.

ســـــەرژيّــكــرنا حەلال:
ئــــــەو ژی دروســــــتە، وەكـ ســـــەرژيّكرنا پـــــەزەكی بـــــۆ ميّهڤانـا وەكـ ريّزگـــرتن يـان بـۆ كـــرين و فروتنـــا گـوشـتـیّ وان يان هەر تشتەكیّ هوسا.

پێشكێنەرێ دووێ

هــەچـيـــيێ د نـاڤبـــەرا خـــۆ و خـــودێ دا كەســـەكـــێ دى بـــدانـــيت(الواسـطة) و دوعـــايـــان بـــۆ خـــۆ ژێ بـــكەت و مـەهـــــدەرێ ژێ بـــخوازيت وخـــۆ بـهـێليتـــە ب هــيـقـيــيا وى ڤە، ب گوتـنـا هەمـــى زانايـــان ئـــەو دێ كافر بيت.

جورێـن مەهـدەرێ (شـەفاعەتـێ)

مەهـــدەر د وى تشتـــى دا يـــێ د شـــيانـــێن چـــێكريـيان دابـيـت:

و ئـــەڤە ب چـــوار مـــەرجـــان دروســـتـە:

1- دڤـێـت يێ حازر بيت

2- يـێ ســــــاخ بيت

3- د شيانێن وى دا بيت

4- و كـــو مـــــــروڤ هزربكـەت ب تـنـێ ئەو ئەگــەرە (سەبەبە).

مـەهـــدەر د وى تشـتـى دا يێ كو ب تـنـێ د شـيانـێن خـــودێ دا بـيـت :

يا دروست ودوپاتـكرى:

ئـەڤـە ئـەوە يا خـــودێ بـــۆ خـــۆ دوپاتـكـرى و نابيـت داخـــوازا وێ ژ كەسـێ بهێتە كرن ژ بـلـى خودێ. و دڤێت ئەڤ شـەرتە تێـدا هەبن:

1- دڤێت ب ئيزن و ئانەهييا خـودێ مـــەهـــدەر بهـێـتـە كـرن.

2- دڤـێت خـودێ يێ ژ وى رازيبيت يێ مەهـــدەرێ دكـەت.

3- دڤـــێـت يـــێ ژ وى رازى بـيـت يـــێ مـــــەهدەر بۆ دهێتــە كرن.

يا نـــە دروســـــت:

(و مەرەما نقـيـسـەرى ئەڤ جورەيە)

ئـەوە يا كو قورئانێ نەفى كرى و كو نابيت بهێتە كرن، ئەو ژى ئـەوە دەمێ داخـواز ژ غەيرى خـــودێ دهـێـتـە كـــرن د وى تشـتـى دا يـــێ كـو ب تـنـێ خـــودێ دشـێـــت بـكـــەت، ئـــەڤە شـــركـــا مەزنـــــە.

يا تايبەت ب پێغەمبەرى ڤە {سلاڤ لێ بن} :

1- مەهدەرا مەزن.

2- مەهدەرا وى {سلاڤ لێ بن} بۆ مامێ وى (أبو طالب)ــى داكو عـەزاب ل سـەر سڤك بيت.

3- مـەهـــدەرا وى {سـلاڤ لـێ بـن} داكـو دەرگەهێن بەحەشتێ بهێنە ڤەكرن.

يا گشتى ب پێغەمبەر و مەلايكەت و ئێكتاپەرست و زاروكـــان ڤە :

1- مەهـــدەر دهێتـــە كـــرن بـــۆ بلنـدكرنا پلـەيێن ئێكتاپەرستان.

2- و دهێتە كرن بۆ ئێكتاپەرستێن ژ هـەژى چـوونا ئاگرى، دا كو نە چنە د ناڤ ئاگرى دا.

3- و بۆ وان ئێكتاپەرستێن چووينە د ئاگرى دا، دا كو ژێ بدەركەڤن.

ئەرێ دروستە ئێك بێژیتە موسلمانەكی دوعا بۆ من بكە؟

ئەگەر د ڤی داخوازیێ دا جورەكێ خۆ كێمكرنێ بۆ وی تێدا بیت(كو هزر بكەت من چ شیان نینن ئەگەر تو بۆ من دوعا نەكەی) ئەڤە دێ بیتە شركا بچیك، بەلێ ئەگەر ژ كەسەكێ بیت یێ ساخ و ئامادە و خودان شیان بیت و مروڤ هزربكەت كو ئەو ب تنێ ئەگەرەكە ئەڤە یا دروستە، بەلێ یا باشتر ئەوە مروڤ بهێلیت.

پشت بەستن (التوكل)

ئەوە كو مروڤ ب دروستی خۆ بهێلیتە ب هیڤیا خودێ ڤە. و باوەریەكا موكم پێ هەبیت د گەل دەست گرتن ب ئەگەرێن دروست.

هندەك جارا دبیتە شركا مەزن ئەگەر بۆ ئێكێ دی هاتە كرن ژ بلی خودێ:

(و مەرەما نقیسەری ئەڤ جورەیە)

ئەو پشت بەستنە یا كو عیبادەت و خوشكاندن تێدابیت، ئەوە یا كو مروڤ ب هەمی شێوەیان خۆ بهێلیتە ب هیڤیا وی ڤە یێ مروڤی پشتا خۆ پێڤە گرێدای. كو مروڤ هوسا هزر بكەت گەهاندنا مفای و پاشڤەدانا زیانا یا د دەستێ وی دا.

شركا بچیك:

ئەوە كو مروڤ پشتا خۆ ب ئێكێ ساخ ڤە گەرم بكەت د گەل هندێ هزر بكەت مروڤ یێ ب هیڤیا وی ڤە ئانكو (افتقار)ێ بۆ بكەت وەك، ئێك بۆ پەیداكرنا رزقێ خۆ پالدەتە سەر كەسەكێ ساخ و هزر بكەت نە ب تنێ ئەو ئەگەرە بەلكو ژ ئەگەرێ گرنگترە.

پشت گرێدانا دروست:

ئەوە پالدەیە سەر كەسەكێ ساخ د وی تشتی دا یێ كو مایە ب هیڤیا وی ڤە بەلێ بێ كو (افتقار)ێ بۆ بكەت، هەر وەكو مروڤ ئێكی بكەتە وەكیل بۆ فروتنا تشتەكێ مروڤی ئەڤە دروستە.

ئەرێ دروستە مروڤ بێژیت: من تەوەككولا خۆ دانا سەر فلانێ یان من تەوەككولا خۆ دانا سەر خودێ و پاشێ فلانێ؟ و یا دروست چەوایە؟

نەیا دروستە تو بێژی من تەوەككولا خۆ دانا سەر فلانی و نەیا دروستە تو بێژی من تەوەككولا خۆ دانا سەر خودێ و پاشی فلانی چونكی (تَوَكُّل)(پشت گرێدان) ژ كارێت دلی یە، نابیت بهێتە لادان بۆ ئێكی دی ژ بلی خودێ، بەلێ یا دروست ئەوە دێ بێژی من فلان كەس كرە وەكیل (وَكَّلْتُ فلاناً) ئانكو من هێلا ب هیڤیا وی ڤە.

و پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} د هندەك كارێن گشتی و تایبەت دا هندەك هەڤالێن خۆ یێت كرینە وەكیل پێش خۆ ڤە.

پێشکێنەرێ سێیێ

هەچییێ بوتپەرێسان کافر نەکەت ،یان د کوفرا وان دا بکەفتە شک و گومانێ ، یان رێبازا وان دروست بدانیت، دێ کافر بیت.

حوکمێ موشرکا د دینێ ئیسلامێ دا :

هەر ئێکێ بانگەوازییا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گەهشتبیتێ و ئەو باوەرییێ پێ نە ئینیت ئەو کافرە و کوفرا مەزن وی یا کری ژ بەر گوتنا خودێ : ﴿وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ﴾ ئانکو: (و هەچییێ دینەکی ژ بلی ئیسلامێ داخواز بکەت، ئەو دین ژ وی نائێتە قەبویلکرن، وئەو ل ئاخرەتێ ژ زیانکارانە ئەوێن پشک وبارێن خۆ ژ دەست داین).

ئەرێ ئەهلێ کیتابێ (جوهی و فەلە) دبنە موشرک ؟

بەلێ، ئەهلێ کیتابێ ئەوێن باوەری ب پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} نە ئینایین موشرکن؛ ژ بەر گوتنا خودێ : ﴿قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلۡحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ حَتَّىٰ يُعۡطُواْ ٱلۡجِزۡيَةَ عَن يَدٖ وَهُمۡ صَٰغِرُونَ﴾ ئانکو : (گەلی موسلمانان هوین شەڕێ وان کافران بکەن یێن باوەرییێ ب خودێ و ب ڕۆژا ڕابوونێ وجزادانێ نەئینن، وخۆ ژ وی تشتی نەدەنە پاش یێ خودێ وپێغەمبەری ئەو ژێ داینە پاش، و پێگیرییێ ب ئەحکامێن شریعەتێ ئیسلامێ نەکەن ژ جوهی وفەلان، حەتا ئەو ب دەستێ خۆ وێ زێڕەسەرییێ(جزیێ) ددەن یا هوین ددانە سەر وان وئەو د ڕەزیل).

و ژ بەر گوتنا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} : **((ئەز ب وی کەمە یێ نەفسا موحەممەدی د دەستی دا، نینە ئێکێ گوه ل من بیت ژ ڤێ ئوممەتێ چ جوهی بیت یان فەلە بیت، پاشی ئەو بمریت و باوەرییێ ب وێ نە ئینیت یا بومن هاتیە هنارتن، ئیلا ئەو دێ بیتە ژ خەلکێ جەهنەمێ)).**

ئەرێ ئەڤە هندێ د گەهینیت کو ئەم چ پەیمانا د گەل وان نە بەینە سەری ؟

هەر کەسەکێ ژ موشرکا مە سوز و پەیمانەک د گەل هەبیت دڤێت ئەم پەیمانا خۆ د گەل ب جە بینین دا ئەم حەژێکرنا خودێ ب دەست خۆ ڤە بینین، خودێ دبێژیت: ﴿كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِۦٓ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّمْ عِندَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۖ فَمَا ٱسْتَقَـٰمُوا۟ لَكُمْ فَٱسْتَقِيمُوا۟ لَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ﴾ ئانکو: (ڤێجا هندی ئەو ل سەر پەیمانا خۆ بمینن هوین ژی وەکی وان ل سەر پەیمانا خۆ بمینن. هندی خودێیە حەژ وان تەقوادارا دکەت یێن سۆزێن خۆ ب جە دئینن)

وخەلک د سەرەدەریکرنێ دا د گەل موشرکا سێ جورن :

پشکەک پشکداریێ د جەژن و ئاهەنگ و مەراسیمێن دینی یێن وان دا دکەن. 	و پشکەک زورداریێ لێدکەن و د کوژن و حیلا لێدکەن و د سەردا دگرن و وان د ئێشینن.	و یا ناڤنجی و دروست ئەوە یا ئەهلێ سوننەتێ و جەماعەتێ ل سەر، کو پشکداریێ د جەژن و ئاهەنگێن وان دا نەکەین , بەلێ پەیمانێن وان ب جه بینین یێن کو ئەم ل سەر رێککەفتین و زورداریێ لێ نەکەین و سەرەدەریێ د گەل بکەین د کرین و فروتنێ دا، و وان داخواز بکەین بۆ پەرستنا خودێ ب تنێ.

پێشكێنەرێ چوارێ

هەچییێ باوەریێ بینیت كو رێ ورێبازا ئێكێ دی ژ یا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} تەمامترە و چێترە، یان حوكمێ ئێكێ دی ژ حوكمێ وی باشترە، وەكی وان یێن حوكمێ طاغوتان ب سەر حوكمێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} دئێخن، ئەو كافرە.

حوكم نەكرن ب وێ یا خودێ ئینایە خوار:

ئێك رابیت حوكم و یاسایێن طاغوتا ل سەر حوكمێ خودێ بێخیت، و هزربكەت كو ئەو حوكم باشترە ژ یێ خودێ و حوكمێ خودێ ب كێر ناهێت , ئەڤ چەندا هە كوفرە كوفرا مەزن یا مروڤی ژ ئیسلامێ دەردئێخیت، خودێ دبێژیت: ﴿ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾ ئانكو: (جوهی وفەلان زانا وعیبادەتكەر بۆ خۆ كرنە خوداوەند، وان شریعەت بۆ ددانان، ڤێجا وان پێگری پێ دكر وشریعەتێ خودێ دهێلا)

بەلێ ئەگەر هزر بكەت كو حوكمێ خودایێ پاك و بلند ئەوە یێ دڤێت بهێتە بجهئینان و ئەوە یا باشتر بۆ مللەتی و عەبدا , بەلێ ژ بەر دلچون و هەوایێ نەفسێ یان ڤیانا سەروكاتییێ یان هەر تشتەكێ دی بیت كار پێ نەكر و حوكمێ طاغوتا پێش ئێخست، ئەڤە دێ بیتە كوفرا بچیك یا مروڤ پێ فاسق دبیت و ئەگەر حەقێ كەسێ موسلمان نەدایێ ئەڤە دێ بیتە زالم , چ نەمایە و نێزیكە بكەڤیتە د كوفرا مەزن دا یا كو مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەردكەڤیت .

پێشكێنەرێ پێنجێ

هەچییێ كەرێن خۆ ژ تشتەكی ڤەكەت یێت كو پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} پێ هاتی؛ دێ كافر بیت، ئەگەر خۆ ئەو كاری ژی ب وی تشتی بكەت.

بەلگە ل سەر ڤی پێشكێنەری:

خودایێ مەزن دبێژیت : ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾ ئانكو : (چونكی وان ب كیتابا خودێ یا بۆ پێغەمبەرێ وی هاتی نەخۆش بوو ، و باوەری پێ نە ئینا، ڤێجا خودێ كریارێن وان پویچكرن)

و گوتنا خودایێ مەزن : ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ ئانكو : (خودایێ مەزن ب خۆ سویند خوارییە كو ئەوێن هە ب دروستی باوەرییێ نائینن حەتا ئەو تە د ژیانا تە دا د وی تشتی دا بكەنە حەكەم یێ هەڤركی سەرا د ناڤبەرا وان دا پەیدا دبت، و پشتی مرنا تە ژی سوننەتا تە بكەنە حەكەم، پاشی ئەو د دەربەدەرن، وحوكمكرنا ب وی تشتی یێ پێغەمبەرێ خودێ {سلاڤ لێ بن} پێ هاتی ژ كیتاب و سوننەتێ د هەمی لایێن ژیانێ دا، د گەل ڕازیبوون وخۆ ب دەستڤەبەردانێ، ژ كاكلكا باوەرییێیە)

و گوتنا خودایێ مەزن : ﴿فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ۖ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ئانكو: (ڤێجا هەچییێ خودێ حەز بكەت كو بەرێ وی بدەتە حەقییێ، ئەو سینگێ وی بۆ باوەرییێ فرەه دكەت، و هەچییێ ئەو حەز بكەت كو وی بەرزەكەت، ئەو سینگێ وی ب ڕەنگەكێ دژوار بەرتەنگ دكەت دا هیدایەتێ قەبویل نەكەت، وەكی حالێ وی یێ بەر ب تەخەیێن عەسمانی یێن بلند ڤە ب سەردكەڤیت، ڤێجا ئەو بێهن تەنگ دبیت و نەشێت خۆش بێهنا خۆ هلكێشیت. وكانێ چەوا خودێ سینگێن كافران بەرتەنگ دكەتن وەسا ئەو عەزابێ ددانتە سەر وان یێن باوەرییێ پێ نەئینن)

ڤیـان و نەڤـیانا ژ بـــەر خــــودێ:

ڤیـان و نەڤـیانا ژ بـەر خـودێ ژ کارێن واجبە، بەلکو ئێـک ژ موکمـتـرین چـنبـلـێـت باوەرییێ یـە.

ئـەو تشـت چـنە یێن کو دڤێت مـروڤ ژ بـــەر خـودێ حـەژێ بکەت؟

ئـەو کـارە یـێ کـو خودێ پێ ڕازی، ئـەو ژێ هەر تشتەکێ کـو شـــریعەت پـــێ هـــــاتی وەک ئێکتاپەرســـــتییێ (التوحید).	و ئـــەوێ کــارێ ب شــەریعەتی دکــەت وەک پێغەمبــەرا و مەلایکەتا و هەڤالێن پێغەمبـــــەری و ئێکتاپەرستان.	و وان دەمێن خـودێ حەژێ دکـەت وەکـی شـــەڤا ب قـــەدر (لیلة القدر) و سـێکا دومـاهییێ ژ شـەڤێ.	و وان جـهــێـن خـــودایێ مـەزن حـــەژێ دکـەت وەکـی مەککەهێ و مـــەدینـێ.

ئەو چ تشتن یێـن کـو دڤـێت ژ بـەر خودێ مە کەرب ژێ ڤە ببـن؟

ئـەو کـارێن کـو خـودایێ پـاک و بلنـد نـەڤێن و کەرب ژێ ڤە دبن، ئەو ژێ ئەون یێن کو د شەریعەتێ ئیسـلامێ دا نـەهێ ژێ هاتییـە کـرن وەک شرکێ.	و ئـــەوێ ب وان کــاران ڕادبیــت وەکی موشرکان و موناڤقـــان و شەیتان.	و ئــەوان دەمــێن خودایێ بلند کەرب ژێ ڤــەدبن وەکــی وان دەمێن پەرستنا ڕۆژێ لێ دهێتـــە کرن.	ئەو جهـێن خـودایێ بلنـــد کـــەرب ژێ ڤەدبن وەکـی جهـێن شـــرک لێ دهێتـــە کرن.

ئـــەرێ ئـــەو ئافـرەتا کـــەرب ژ فـــرەژنییـێ ڤـەدبیت دێ بـیـــتە کافـر؟

د ڕاستی دا ئافرەت حـوکمێ شـــەرعی ڕەت ناکەت بەلکو ئەو حەز ناکەت هەڤژیـنـێ وێ ژنـەکا دی ل سەر بینیتـن و ئەڤە کـارەکە لومە ل ســـەر ناهێتە کرن (ئانکو کافر نـا بـیــت) .

پێشکێنەرێ شەشێ

هەچییێ یاری و ترانەیان بۆخۆ ب تشتەکی ژ دینێ پێغەمبەری بکەت، یان ب ئەجر و سزایێ ئەو پێ هاتی، دێ کافر بیت، وبەلگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێیە: ﴿قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ۞ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ﴾ ئانکو: (تو ئەی موحەممەد بێژە وان: ئەرێ هەوە ب خودێ وئایەتێن وی وپێغەمبەرێ وی یاری دکرن؟ هوین ئەی گەلی دوورویان ـ داخوازا لێبورینێ نەکەن چ مفا د داخوازا هەوە دا نینە؛ چونکی هوین ب ڤێ گۆتنا خۆ پێن کافر بووین).

ترانەکەر

رامانا وێ و حوکمێ وێ: پەیڤا (الاستهزاء) ئانکو ترانە پێکرن و کێم دانان. و ئەو کەسێ ترانەیان و خەبەران بێژیتە تشتەکێ دینی ئەو دێ بیتە کافر ب کوفرا مەزن یا کو مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەردکەڤیت و خودانێ وێ دێ هەر و هەر مینتە د ئاگرێ جەهنەمێ دا و دبێژنە ڤێ جورێ کوفرێ کوفرا بەرهنگاریێ (كُفر مُعارَضَة). خودێ مە ژێ ب پارێزیت. و ئەگەر ئێکی گوهـ لێبوو کو کەسەکی خەبەر د دەرحەقا دینی دا گوتن واجبە ل سەر وی ئەوی کەسی ژ ڤی کاری بدەتە پاش، یان ژ وی جهی بچیت و لێ نە روینیت، و وەکی وی یێ دبینیت یان ژێ سوحبەتەکا هوسا ڤەدگوهێزیت بێ کو ئینکارێ لێ بکەت ژ بەر گوتنا خودێ: ﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ﴾

ئانکو: (و ب راستی خودایێ هەوە ـ گەلی خودان باوەران ـ بۆ هەوە د کیتابا خۆ دا ئینایە خوارێ کو ئەگەر هەوە گوهـ لێ بوو کوفری و ترانە ب ئایەتێن خودێ بێنە کرن هوین د گەل وان کافران نەروینن، هینگێ تێ نەبیت ئەگەر وان گۆتنەکا دی ژ بلی کوفرێ وترانەکرنا ب ئایەتێن خودێ بکەن، ئەگەر هوین د گەل وان روینشتن، وئەو ب وی رەنگی بن، هوین ژی دێ وەکی وان بن؛ چونکی ئەو هوین ب یارییپێکرن و کوفرا وان رازیبوون، وئەوێ ب گونەهێ رازی ببیت وەکی وییە یێ گونەهێ بکەت).

و تەوبەیا وی دێ هێتە وەرگرتن بەلێ ب شەرت :

ـ دڤێت ئەو مەدح و پەسنا خودێ بکەت بۆ وی تشتی یێ کو ئەو ژ هەژی.

ـ دڤێت خۆ بەری کەت ژ وی تشتێ وی گوتی ب ترانە ڤە.

ـ دڤێت نیشانێن تەوبێ ل سەر دیار بن و بۆ مە دیار بیت کو ئەو یێ راستە د تەوبا خۆ دا، بەلێ ئەگەر ئێکی خەبەر د دەرحەقا پێغەمبەری دا {سلاڤ لێ بن} گوتن تەوبا وی ل نک خودایێ بلند دێ هێتە قەبیل کرن ئەگەر یێ راست بیت، بەلێ دێ هێتە کوشتن ژلایێ حاکمێ شەرعی ڤە ژ بەر وێ کریارێ.

ئەرێ ئەوێ ئاخفتنەکا وەسا بێژیت کو گومان تێدا بیت کا خەبەرە یان نە دێ هێتە کافر کرن؟

دێ بۆ وی هێتە دیارکرن، ئەگەر تەوبەکر دێ هێلین، ئەگەر نە دێ کارێ وی هێلینە ب هیڤیا حاکمی و زانایێن مەزن ڤە.

پێشکێنەرێ حەفتێ

سێـــربەندی، و ژ جورێن سێربەنییێ ؛ ژێکڤەکرن و گەهاندنا ژن و مێران، هەچییێ بکەت یان پێ ڕازی بیت دێ کافر بیت، و بەلگە ل سەر ڤێ چـەندێ گۆتنا خـــودێ یــە : ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾.

سـێــربــەنــدی

حـــوکـــمـــێ وێ:

سێـــربـــەندی کـــوفرا مـــەزنە ژ بـــەر گـــوتـــنـــا خــــــودێ: ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ ئانکو: (و ئـــــەو هــــەر دوو فریشـتـــــــە سێربـــەندییێ نیشا ئێکی نـادەن حەتا وی شیـــرەت نـــەکەن و وان ژ خــۆ فێرکـــــرنا سێربەندیــیێ پاشـــڤە لێ نـــەدەن و نەبێـــژنێ: ب خــۆ فێرکرنـــا سێربــــــەندیـــیێ و گوهـــدارییـــیا شەیـــتـــــانتان کـــافـــر نـــەبـــە).

نیشانێن سێربەندا :

- نە پێگری ب شەرتێن پێـڤـەخوانـدنـا دروست (روقییێ).
- نڤیـــسینا هنـــدەک حەرفێن کـەرکری و گوتنـا ئاخفتنێـت وەسا مروڤ تـێـــنەگەهــیت.
- سەحـــکرنا سـتـێرا ب (عـلـم الـتـأثـیـر) کـو مــروڤ هـزر بکــەت کـــۆ ســــتێر ب خـــۆ کارتـێکــرنێ دکــەت، یــان ڤــەخوانــدنا نیڤا دەســتی و فنــجانا (فاڵکڤەکرن).
- دروسکــرنا گـرێـکا و پفــکرنا وان.
- ل بەر ئێـــک شریـــنکرن و ژێکڤــەکرن.
- یان داخــوازکرنا کارەکێ نەشەرعی ژ نەســاخـــەکی بکـــەت وەک ئەنجـامدانا کـــارەکێ حەرام یــان هـــێلانا نڤــێژا یــان هێـــلانا ناڤــێ خـــودێ بــەری سەرژێــکرنا حەیــوانـــی.
- یان پرســیارا ناڤــێ دەیکـێ بکەت.
- یان بـــانگـــــەوازییا هنـدێ بکـەت کـو ئــەو تشـــتەکی ژ غەیبــێ دزانیت.

چـــوونـــا دەڤ ســـاحــران و حــوکـــمـــێ وان :

مەرەم ژ چـــوونا دەڤ ئەوە کۆ ل نک وی رویـنـیـیە خوارێ یان کەسەکی فرێـکەیە دەڤ یان نامــەکــێ بۆ بهنێــری ، و هەروەسا ســـەحکرنا وان کـــەناڵ و سایــت و گوڤـــارا یـێن کۆ بـــورج و خواندنا نیڤا دەســـتی و فنــجانا تـــێدا(فالقەکرن).......

حـوکمێ ئەوی کــەسی یــێ دچـیتە دەڤ :- چــــل (40) ڕۆژا نڤێـــژێن وی قــەبیل نـابن هــــەروەک د فەرموودەیـــێ دا هاتی.

و ئەگەر ئێک بـاوەریــێ پێ بینـیت ب وێ یا وی گـوتی، پێغەمبــەر {ســلاڤ لێ بــن} دبێــژیت: (هــەر کەسەکێ بچیتە دەڤ سێربــەندەکی و وی ڕاست بدانیت، ئەوی کوفــری کر ب وێ چــەندێ یــا کۆ بــۆ موحەمــمەدی {سلاڤ لێ بن} هاتیــە خــوارێ)، ژ بــلی وی کـــەسی یــێ بچـــیت دا کــۆ وی ژ ڤـــێ چەنــدێ بدەتە پــاش یا ئەو دکەت، ئەو ژێ ئەگـــەر ئەو یــێ ژ هـــەژی بـــیت بۆ ڤـــی کاری.

(النُشرَة)

بەتالكرنا سحــرێ يە ل وى كەســێ سێـــرەبەندى لــێ هاتيــە كرن،و ئەو دبيتە دوو بـــەش :

يـــا دروســـــــت

ئــەوە يــا ب پێقەخواندنا قـــورئانێ (الرّقـــية الشّرعـية) و دەرمانێت دروست و دوعـــا تێـدا بن.

يـــا قەدەغــــەكرى

ئەوە ئەگەر ئێك ژ جورێن سـێربەنيێ تێـدا هاتـە بكارئينــان، پێغەمبـــەر {ســلاڤ لێ بــن} دبێژيـــت: **(ئەو ژ كارێـــن شەيـتانى يە)** .

(رەت ل سـەر وان يـێن دبێژن دروســتـە سێربەنديێ ب سێربەنديێ چوارەسـەر بكەين)

1. چارەســەريـيا سێربەنديـێ ب سـێربەنـديـێ دژى قـــورئـان و سوننەتـــێ يە، هەروەســا وى تشـــتێ كو صــــەحابى و ســەلەفێـن ئومـمەتـێ ل سەر (ڕازى بوونا خودێ ل وان بيت).
2. و ئەو كێم كرنە بۆ قورئانێ و وان دوعايان يێن بۆ مە هاتين د سوننەتێ دا.
3. و ئـــەڤ چەنـــدە دێ بيتە هێـز و پشتـەڤانى بۆ سێرەبەنـــدا و سێربەنـديێ و دێ جهـێ خـۆ ل دەڤ خەلــــكى ب گـشتــــێ كەن.
4. ئـەو لادانە ژ تـشتێ يەقـيـــن تێـدا كو چارەســــەرييە ب قـورئــانێ و دوعايـــێن هاتيـــن د سوننـــەتێ دا بـــۆ وى تشـــتى يێ گومـان و شـك تێـدا كو چـارەسەركرنە ب سێربەنديـــێ.
5. پـێـدڤييە بۆ چارەســەركرنا سێربەنـديێ ژ نەخوشى ئەو كەسێ ڤى كارى دكەت خـۆ نێزيكـى شەيتانى بكەت ب وى تشتـــى يێ ئەو حـــەزێ دكەت هەتا سێربەنديـــا وان بۆ بەتالدكـــەت.
6. ئەگـــەر مروڤێ نەخوش ب(سێـرێ) صەبرێ بكێشيت، بەحەشـــت بۆ وى هەيە هـەر وەكـى ژ پێغەمبــــــەرى هاتى {سلاڤ لێ بن} .
7. چارەسەركرنا سێربەنديێ ب سێــربەندييەكا دى، دێ پتـر سێـرێ ل نەخوشى زێدەدكـــەت.
8. سێـر يا ل پێـــغەمبەرى {سـلاڤ لێ بـن} هاتيـــە كـرن، بـەلێ ب سێربەنديـــێ خـۆ چارەســەر نەكرييە، بەلكـــو خۆ ب قورئـــانێ چارەســـەركـــر (الرقـية الشرعيـة).

پێشكێنەرێ هەشتێ

پشتگیرییا بوتپەرێسان وپشتەڤانی و هاریكارییا وان دژی موسلمانان، و بەڵگە گوتنا خودێ یە: ﴿وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ ئانكو: (و هەچییێ ژ هەوە وان بۆ خۆ بكەتە سەركار ئەو دێ ژ وان بیت، و حوكمێ وی حوكمێ وانە. هندی خودێیە وان زۆرداران پێن كافران بۆ خۆ دكەنە سەركار سەر ڕاست ناكەت).

پشتگرتن و سەرئێخستنا موشركان ل سەر موسلمانان :

یا فەرە ل سەر موسلمانی ئەو خۆ بەری بكەت ژ موشركا و دینێ وان و كوفرێ پێ بكەت، و ئەو حەژ ئێكتاپەرستان و دینێ وان بكەت. هەر كەسێ حەژ كوفرێ بكەت یان پێ ڕازی بیت یان هاریكارییا كوفرێ بكەت ل سەر موسلمانا و پشتا موشركا بگریت ل سەر موسلمانا، ئەو دێ بیتە كافر ب كوفرا مەزن یا كو مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەردكەڤیت.

و ل دەڤ مە پشتگرتنا موشركا دبیتە دوو جور:

جورەك دبیتە كوفر و دەركەتنا ژ دینی	جورێ دی ئەو كوفرە یا مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەرنەكەڤیت.
ئەو ژی ب سەر ئێخستنا موشركا ل سەر موسلمانا وەك ڤیان بۆ موشركا و نەڤیان بۆ موسلمانا و حەز بكەت كو ئەو سەربكەڤن ل سەر موسلمانان.	ئەگەر سەرئێخستنا وان نە ژ بەر ڤیانا موشركا و كەرب ژێڤەبوونا موسلمانا بیت. بەلكو ژ بەر هندەك بەرژەوەندیێن دنیایێ بیت.

پێشکێنەرێ نەهێ

هەچییێ هزر بکەت کو بۆ هندەک مرۆڤان هەیە ژ شریعەتێ موحەممەدی {سلاڤ لێ بن} دەرکەڤن وەکی بۆ (خضری)ـی چێبووی ژ شریعەتێ مووسای {سلاڤ لێ بن} دەرکەڤیت ، ئەو دێ کافر بیت.

ئەو کەسێ هزر بکەت کۆ بۆ هندەک خەلکی دروستە ژ شەریعەتێ موحەممەدی {سلاڤ لێ بن} دەرکەڤن

ئەو دێ کافر بیت ب کوفرا مەزن یا کۆ مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەردکەڤیت، زانا هەمی ل سەر ڤێ چەندێ ئێک دەنگن و دێ داخواز ژێ هێتەکرن کۆ تەوبە بکەت و دێ بۆ هێتە دیارکرن ب بەلگە ڤە، ئەگەر لێ ڤەبوو دێ هێلن، ئەگەر نە دێ هێتە کوشتن ژ لایێ دادگەها شەرعی ڤە.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا﴾

ئانکو: (تو ـ ئەی پێغەمبەر ـ بێژە هەمی مروڤان: هندی ئەزم ئەز پێغەمبەرێ خودێ مە بۆ هەوە هەمییان نەکو بۆ هندەکان ب تنێ)

و پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: ((ئەگەر برایێ من مووسا یێ ساخ با، بۆ وی دروست نەبوو ئیللا ئەو ل دویڤ من هاتبا))

و ئەو ئەهلێ کیتابێ ژێ دکەڤنە د بن وان ڤە یێن کۆ بانگەوازیا ئیسلامێ گەهشتییێ، چونکی ئەو ژێک موشرکن. وەکی د گەل مە بوری.

و ئەرێ راستە (خضر) ژ شەریعەتێ مووسای دەرکەفتبوو؟

چ ژێدەر نینن ل دەف مە کۆ هندێ ب سەلمینن کو ئەو یێ ژ شەریعەتێ مووسای دەرکەفتی، و ئەگەر خۆ ئەڤ تشتە هات بیتە سەلماندن ژی، دبیت ئەو نە ژ ئوممەتا مووسای بیت، و د وی دەمی دا پێغەمبەر دهاتنە هنارتن بۆ قەومێ وی ب تنێ، بەلێ پێغەمبەرێ مە {سلاڤ لێ بن} یێ هاتییە هنارتن بۆ مروڤا هەمییا لەوا چێنابیت بۆ کەسێ کو ئەو ژ دینێ وی دەرکەڤیت.

پێشكێنەرێ دەهێ

پشتدانا دینێ خودێ، کو نە خۆ فێربکەتێ ونە کاری پێ بکەت ، و بەڵگە ل سەر ڤێ چەندێ گوتنا خودێ یە :﴿وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعۡرَضَ عَنۡهَآۚ إِنَّا مِنَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُنتَقِمُونَ﴾ .

پشتدانا دینێ خودێ:

پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: **((هەر کەسەکێ خودێ خێرا وی بڤێت دێ شارەزا کەت د دینی دا)).**

و ئەگەر خودایێ مەزن خێرا کەسەکی نەڤیا، دێ بێ ئاگەهـ بیت ژ فێربوونا دینی، و دێ پشتا خۆ دەتێ.

خودێ دبێژیت:﴿وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعۡرَضَ عَنۡهَآۚ إِنَّا مِنَ ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُنتَقِمُونَ﴾

ئانكو: (و کەس ژ وی زۆردارتر نینە یێ ب ئایەتێن خودێ شیرەت لێ بێنە کرن، پاشی ئەو پشت بدەتە وێ هەمی یێ ، و وجەکێ بۆ خۆ ژێ نەگرت، و خۆ دفن بلند بکەت، هندی ئەمین ئەم تۆلێ ژ وان تاوانباران دستینین یێن پشت ددەنە ئایەت و بەڵگەیێن خودێ ، و مفای بۆ خۆ ژێ وەرنەگرن)

و موجرم (تاوانبار) ئەون یێن دێ چنە ئاگری خودێ مە ب پارێزیت.

حوکمێ پشتدانا دینی:

ئەگەر ب گوهـ و دلێ خۆ پشتدا پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} ئانكو نە ئەو ڕاستگو دەریخست نە ژی درەوین، و نە دوژمنکاریا وی کر نە ژی پشتگیری. و گوهێ خۆ نەدا وێ یا بۆ هاتی ب ئیکجاری، ئەو دێ کافر بیت ب کوفرا مەزن یا کو مروڤ پێ ژ ئیسلامێ دەرکەڤیت. خودایێ مەزن دبێژیت : ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيۡتَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودٗا﴾ ئانكو: (وئەگەر شیرەت ل وان هاتەکرن، وبۆ وان هاتە گوتن: وەرنە وێ یا خودێ ئینایە خوارێ، و وێ یا موحەممەد پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} گوتی، تو دێ وان بینی یێن ب سەر ڤە باوەری ئینای و د دل دا دکافر پشتا خۆ دێ دەنە تە ورویێ خۆ وەردگێڕن)، خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَن يُعۡرِضۡ عَن ذِكۡرِ رَبِّهِۦ يَسۡلُكۡهُ عَذَابٗا صَعَدٗا﴾ ئانكو : (و هەچییێ پشت بدەتە فەرمانا خودایێ خۆ و گوهدانا قورئانێ، ئەو دێ بەرێ وی دەتە عەزابەکا دژوار و ب زەحمەت).

دوماهیا نڤیسەرێ

و چ جوداهی نینە دناڤبەرا ڤان پێشکێنەرا،چ ژ ترانەڤە بکەت (الهازِل) یان ب مجدی (الجاد) یان ب ترسیت (الخائف) ئەو تێ نەبیت یێ کوتەکی لێ دهێتە کرن (المـُكره). و ئەڤە هەمی ئەون یێن کَو زیانا وان گەلەک مەزن، و یێن پتری هەمییا رویددەن، ڤێجا ل سەر موسلمانی پێدڤییە کو گەلەک یێ ژێ هشیاربیت و ژێ بترسیت ل سەر نەفسا خۆ. ئەم خۆ ب خودێ دپارێزین ژ وی تشتی یێ تورەبوون و سزایێ وی یێ ب ئێش ب سەر مە دا دئینیت.

وصلی الله علی خیر خلقه محمد وعلی آله وصحبه وسلم.

جوداهی نینە د ناڤبەرا ڤان پێشکێنەرا

یێ (الهازل)

ئەوە یێ کو ئێک ژ ڤان پێشکێنەرا دکەت و پاشی بێژیت من ترانە دکرن.

یێ (الجاد)

ئەوە یێ ئێک ژ ڤان پێشکێنەرا بکەت ژ دل و چ عوزر نەبیت.

یێ (الخائف)

ئەوە یێ ژ درەو بێژیت من ئەڤ کارە کر ژ ترسێت هندێ نە کو زەرەرەک بگەهیتە مالێ من یان جاهێ من، ئەو ب خۆ کوتەکی لێ نەهاتییە کرن د چ تشتەکی دا. خودایێ مەزن دبێژیت : ﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِيَ فِي ٱللَّهِ جَعَلَ فِتۡنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِۖ وَلَئِن جَآءَ نَصۡرٞ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمۡۚ أَوَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَعۡلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ ئانکو : (و ژ مروڤان هەیە یێ دبێژت: مە باوەری ب خودێ ئینایە، ڤێجا ئەگەر بوتپەرێسان نەخۆشییەک گەهاندێ ئەو ژ بەر عەزابا وان دێ بێ هەدار بیت، وەکی وی یێ صەبرێ ل سەر عەزابا خودێ نەکێشت و تەحەممولا نەخۆشییێ نەکەت، ڤێجا ژ باوەرییا خۆ لێڤە ببیت، وئەگەر سەرکەفتنەک ژ خودایێ تە - ئەی پێغەمبەر - بۆ خودانێن باوەرییێ هات، ئەوێن هە یێن ژ باوەرییا خۆ لێڤەبووین دێ بێژن: مانێ ئەم ژی د گەل هەوە بووین - گەلی خودان باوەران - مە پشتەڤانییا هەوە دژی نەیاران دکر، ئەرێ و ما خودێ ژ هەرکەسەکێ دی زاناتر نینە ب وی تشتی د سینگێن خەلکی دا ؟)

کوتەکێ لێکرن (الإكراه)

ئەو کەس کافر نابیت یێ کوتەکی لێ دهێتەکرن (المُکره) ل سەر ئەنجامدانا ئێک ڤان پێشکێنەرا. و شەرتێن کوتەکی لێکرنێ ئەڤەنە:

1. دڤێت ژ ڕاست کوتەکی لێ هاتبیتە کرن، نە کو ب تنێ ترسیا بیت.

2. زێدەگاڤییێ نەکەت، ئەگەر کوتەکی لێ هاتە کرن کو ئەو خەبەرا بێژتە ئێک ژ وان تشتان یێن کو مروڤ پێ کافر بیت مروڤ ڕاببیت خەبەرا بێژیتە هەمییا، ئەڤێ دێ مروڤ پێ کافر بیت چونکی کوتەکی ل سەر ئێک ژ وان یا هاتییە کرن نەک هەمییان.

3. دڤێت ئاخفتنەکا دی بێژیت کو دوو سێ رامان ژێ بچن هندی بشێت و ئەو ئاخفتنەکا کوفرێ یا ئاشکەرا نەبێژیت هندی بشێت.

4. دڤێت باوەری د دلێ وی دا یا جێگیر بیت، ئانکو بەس ب ئەزمانی وێ گوتنێ بێژیت د گەل مانا باوەرییێ د دلێ وی دا.

5. چێنابیت ئەو تشتێ کوتەکی لێ هاتییە کرن، خرابییا وێ بگەهیتە غەیری وی، یان سەردابرنا خەلکی تێدا بیت.

هندەك تێبینیێن گرنگ:

یا ئێكێ: نقیسەری نە ڤیایە ب ڤێ كتێبێ خەلكی كافر بكەت، بەلێ مەرەما وی ئەوە كو خەلك خۆ فێربكەنێ، ڤێجا خۆ ژێ هشیار بكەن و ژێ بترسن، ئەگەر ژێ ترسیان وێ گاڤێ باوەریا وان دێ دروست بیت، و دێ خلاس بن ژ عەزابا خودێ، هەروەسا یا پێدڤییە خەلكی ژێ هشیار كەن ژ ڤان كریارا، چونكی ئەو زیانەكا مەزنە دڤێت بزانن دا خۆ ژێ دیربكەن.

یا دووێ: ترسا مروڤێ موسلمان ژ شركێ دێ ب هندێ بیت كو مروڤ خۆ فێركەتە زانستێ شەرعی، و پێغەمبەر {سلاڤ لێ بن} دبێژیت: ((هەچییێ خودێ خێرا وی ڤیبا دێ شارەزاكەت د دینی دا))، چونكی خۆ شارەزاكرن د دینی دا واجبە ژ هەمییان گرنگترە. ب وێ چەندێ دێ مروڤ نەفسا خۆ پارێزیت ژ شركێ و بیدعە و گونەها، و چەند عەبد پتر خودێ ب نیاسیت دێ پتر هەست ب هندێ كەت كو خودێ یێ وی دبینیت د هەمی دەمان دا، و چەند مروڤ بلند ببیت دناڤ زانینێ دا دێ پتر ئیخلاص ل دەف پەیدا بیت و ئیمانا وی تمام بیت، هندەك زانا دبێژن: (مە داخوازا زانینێ كر بەلێ نە بۆ خودێ ئینا زانینێ قەبیل نەكر ل دەف مە بیت ئیللا بۆ خودێ).

یا سێیێ: نا چێبیت كەسەكێ دەست نیشان كری بێتە كافركرن، ئەگەر ئەو نە هاتبیتە دوپاتكرن كو ئەو یێ كەتییە د ئێك ژ ڤان پێشكێنەران دا و هەروەسا هێجەت ل سەر هاتبیتە ڕاكرن و چ ڕێگر ژێ نەمابن د ڕێكا هندێ دا كو ئەو بهێتە كافركرن، ئەو كەسێ ڤی كاری دكەت (ئانكو بێژیت ئەڤە كافرە)، دڤێت یان مەزنێ موسلمانا بیت ژ زانا و كاربدەستا یان جێگرێ وی بیت وەكی حاكمێ شەرعی یان هەر ئێكێ جهێ وی بگریت، بەلێ بۆ خەلكی ب گشتی چێنابیت مایێ خۆ دڤێ شولێ دا بكەن، و ئێكو دوو كافر بكەن.

یا چوارێ: نقیسەر خودێ رەحمێ پێ ببەت ب كرنا دوعایا گوت: (ئەم خۆ ب خودێ دپارێزین ژ وی تشتێ یێ تورەبوون و سزایێ وی یێ ب ئێش ب سەر مە دا دئینیت) و ئەڤە ژ باشییا مەقسەدا وییە و ژ دلوڤانییا وی بۆ وی كەسێ ڤێ كتێبێ دخوینیت، و ئەڤە هەر كارێ وییە د هەمی نقیسینێت وی دا، خودێ رەحمێ پێ ببەت و گونەهێت وی ب غەفرینیت و خێرا وی مەزن بكەت.

ڕاهێنان

بەرسڤێ ل سەر ڤان پرسیاران بدە ل جهێن وان یێن تایبەت:

1. بوچی زانا ب ناڤێ خودێ (البسملة) نڤیسینێن خۆ دەستپێدکەن؟

-1 ....

-2 ....

-3 ....

-4 ....

2. ڕامانا پێشکێنەرێن ئیسلامێ چییە؟

....

....

3. بوچی زانا هندەک جارا دبێژن (نواقض) و هندەک جارا دبێژن (مفسدات) ؟

....

....

4. ئەرێ زانا ئێک دەنگن ل سەر ڤان پێشکێنەران؟

....

....

5. ئەرێ پێشکێنەرێن ئیسلامێ د ژمارا خۆ دا د دیارکرینە؟

- دیارکرینە - نە دیارکرینە - نە دیارکرینە ب ژمارە بەلێ دیارکرینە ب کورتی (اجمالاً)

6. بوچی نڤیسەری(خودێ رەحمێ پێ ببەت) گوتییە دەه پێشکێنەرن؟

....

....

....

7. ئەگەر ژمارەک د قورئان و سوننەتێ دا هات ئەرێ دێ لێ هێتە زێدەکرن یان نە ؟

....

....

....

8. بوچی هندەک جارا ژمارە دهێت و چ لێ ناهێتە زێدەکرن؟

....

....

9. نموونەکێ بینە ل سەر ژمارەکێ کو هاتبیت و چێدبیت لێ بهێتە زێدەکرن؟

....

....

10. نموونەکێ بینە ل سەر ژمارەکێ کو هاتبیت و چێنەبیت لێ بهێتە زێدەکرن؟

....

....

11. ئەرێ نقیسەرێ ڤێ پەرتووکێ دروست دبینیت کو چێدبیت ژ ڤان دەه پێشکێنەرا زێدەتر هەبن ؟

....

....

12. و د کیژ ئاخفتنا خۆ دا نقیسەری گوتییە دروستە لێ بهێتە زێدەکرن ؟

....

....

13. ئەرێ ئەم دشێین ڤان پێشکێنەرا دیار کەین و بێژین بەس ئەڤەنە ؟

....

....

14. دێ چەوا شێین دیارکەین؟

1- ....

2- ....

3- ....

4- ....

15. بوچی ئەم ڤان پێشکێنەرا دخوینین ؟

....

....

16. ئەرێ ئێکێ دی ژ بلی نڤیسەری کتێب ل سەر ڤی بابەتی نڤیسییە؟

....

....

17. ئەرێ جوداهی دهێتەکرن د ناڤبەرا بکەری و کاری دا ؟

....

....

18. ئەگەرێ ژێک جوداهیێ چییە؟

....

....

19. ئەرێ مەرەما نڤیسەری ب ڤی بابەتی کافرکرنا خەلکی یە؟

....

....

20. چ ل سەر وی پێدڤییە یێ ڤان پێشکێنەرا بخوینیت؟

....

....

21. مەرەما نڤیسەری ب (شرکێ) کیژ شـــرکە؟

....

....

....

22. دێ چەوا شرکا مەزن و بچیک ژێک جوداکەین؟

....

....

....

....

....

....

23. ئەرێ تەوبا موشرکێ شرکا مەزن دکەت دێ قەبیل بیت؟ و کەنگی قەبیل نابیت؟

....

....

24. ئەرێ شرکا بچیک مەزنتـرە یان گونەهێن مەزن (كَبائِر) ؟

....

....

25. ئەرێ پیڤەر چییە کو ئەم بزانین کو ئەڤ گونەهە ژ (كَبائِر)ـا یە ؟

....

....

26. ئەرێ گونەهێن مەزن (كَبائِر) د توخیبداینە ب ژمارەکا دەست نیشان کری ؟

....

....

27. حوکمێ وی چییە یێ گونەهەکا مەزن (كَبائِر) بکەت؟ دروستە حەژێ بکەین یان کەربێت خۆ ژێقە کەین؟

....

....

....

....

28. دروسته مروڤ ل دەف وی روینـتە خـوار یێ گونەهەکا مەزن (کَبائِر) بکەت ؟

....

....

29. ئەرێ گونەهێت مەزن (کبائر) د پلەیا خودا ژێک جودانە ؟ و بەلگە ل سەر هندێ چییە ؟

....

....

30. ئەرێ گونەهێن مەزن دهێنە غەفراندن ب کرنا کارێت باش یان دڤێت تەوبە بۆ هەبیت ؟

....

....

31. جورێن ئەوان تشتێن حەرام چەندن ؟

....

....

32. بەشێن شرکا مەزن چەندن ؟

1- ....

2- ....

3- ....

4- ....

33. جورێن سەرژێــکرنـێ ؟

1- ....

2- ....

3- ....

34. کەنگی سەرژێکرن دێ بیتە شرکا مەزن ؟

....

....

35. جورێن مەهدەرێ (شەفاعەتێ) چنە ؟

-1 ....

-2 ....

-3 ....

36. ئەرێ پشت گرێدان (التوكل) چییە ؟

....

....

37. و دبیتە چەند پشـــک ؟

-1 ....

-2 ....

-3 ....

38. دروستە بهێتە گوتن من تەوەکولا خۆ دانا سەر فلان کەسی ؟

– دروستە – نە دروستە

39. ئەرێ یا چ ل سەر وی پێدڤیـــیە ئەو بێژیت ؟

....

....

40. چ بەڵگە هەیە کو کەسێن موشرک کافرن ؟ و ئەرێ (ئەهلێ کیتابێ) دکەڤنە د بن ڤە یان نە ؟

....

....

41. ئەرێ ئەڤە هندێ د گەهینیت کو ئەم چ سوز و پەیمانا د گەل نە بەینە سەری ؟

....

....

42. جورێن خەلکی ل سەر ب جهئینانا سوز و پەیمانا د گەل ئەهلێ کیتابێ ؟

-1 ....

-2 ....

-3 ....

43. حوكم نەكرنا ب قورئان و سوننەتێ چەند بەشن ؟

....

....

44. حوكمێ حەژێكرنێ بۆ خودێ ؟

....

....

45. دێ حەژ كێ كەین ژ بۆ خودێ ؟ دێ كەربا ژ كێ ڤەكەین ژ بۆ خودێ ؟

....

....

46. ئەرێ ئەوێ ترانا (سفكاتییێ) ب دینی بكەت چ جورێ كوفرێ یە ؟

....

....

47. ئەرێ ئەوێ ترنا (سفكاتییێ) ب دینی بكەت تەوبە بۆ هەیە ؟ مەرجێن (شەرتێن) وێ چنە ؟

1-..

2-..

3-..

48. حوكمێ وی یێ خەبەرا بێژیتە پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} ؟

....

....

49. حوكمێ وی یێ گوه لێ دبیت ؟

....

....

50. بەڵگە چییە ل سەر کافر بوونا سێرەبەندی ؟

....

....

51. نیشانێن سێرەبەنـدیێ چنە ؟

....

....

52. حوکمێ وی یێ بچیتە دەڤ سێرەبەندەکی؟

....

....

53. و شێوازێ چوونا دەڤ سێرەبەنـدا ؟

....

....

54. جورێن بەتالکرنا سێربەندیێ چنە ؟

1-...

2- ....

55. دێ چـــەوا بـــەرسڤا وی دەیـــن یێ دبـــێژیـت دروســـتە سێـربەنـدییـێ بەتـالکەین ب کـرنـــا سێربەنـــدیـــیەکا دی ؟

1-...

2-...

3-...

4-...

5-...

6-...

7-...

8-...

.56 حوكمێ سەرئێخستنا موشركا چییە ؟

....

....

.57 دروستە بۆ ئێكی ژ شەریعەتێ پێغەمبەری {سلاڤ لێ بن} دەركەڤیت ؟

....

....

.58 ئەرێ (خضر) ژ شەریعەتێ موسای {سلاڤ لێ بن} دەركەفتبوو ؟

....

....

.59 حوكمێ پشـــت دانا دینی چییە ؟

....

....

.60 مەرەم ژ پەیڤا ترسییان چییە د گوتنا نفیسەری دا ؟ ئەرێ ئەوە یێ كوتەكی لێ دهێتە كرن ؟

....

....

.61 مەرجێن كوتەكی لێكرنێ چنە ؟

1-...

2-...

3-...

4-...

5-...

.62 ژ بەر چ نفیسەری مەتن ب دوعایان بدوماهیک ئینا ؟

....

....

.63 دێ چەوا مروڤێ موسلمان ژ شركێ ترسیت ل سەر نەفسا خۆ ؟

....

....